

Främja, Skydda, Övervaka

*– FN:s konvention om rättigheter för personer
med funktionsnedsättning*

*Delbetänkande av Delegationen för mänskliga
rättigheter i Sverige*

Stockholm 2009

STATENS OFFENTLIGA
UTREDNINGAR

SOU 2009:36

SOU och Ds kan köpas från Fritzes kundtjänst. För remissutsändningar av SOU och Ds svarar Fritzes Offentliga Publikationer på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningsavdelning.

Beställningsadress:
Fritzes kundtjänst
106 47 Stockholm
Orderfax: 08-690 91 91
Ordertel: 08-690 91 90
E-post: order.fritzes@nj.se
Internet: www.fritzes.se

Svara på remiss. Hur och varför. Statsrådsberedningen, 2003.
– En liten broschyr som underlättar arbetet för den som ska svara på remiss.
Broschyren är gratis och kan laddas ner eller beställas på
<http://www.regeringen.se/remiss>

Textbearbetning och layout har utförts av Regeringskansliet, FA/kommittéservice

Tryckt av Edita Sverige AB
Stockholm 2009

ISBN 978-91-38-23187-6
ISSN 0375-250X

Till Statsrådet Maria Larsson

Regeringen beslutade den 9 mars 2006 att inrätta en delegation för mänskliga rättigheter i Sverige (dir. 2006:27) för att med utgångspunkt i regeringens skrivelse *En nationell handlingsplan för de mänskliga rättigheterna 2006–2009* (skr. 2005/06:95) stödja det långsiktiga arbetet med att säkerställa full respekt för de mänskliga rättigheterna i Sverige. Delegationen ska stödja statliga myndigheter, kommuner och landsting med att säkerställa full respekt för mänskliga rättigheter i verksamheterna, utarbeta och genomföra strategier för ökad information och kunskap om mänskliga rättigheter och stimulera det offentliga samtalet om mänskliga rättigheter. Delegationen ska slutligen lämna förslag på hur det fortsatta stödet till arbetet för full respekt för mänskliga rättigheter kan erbjudas efter det att delegationen avslutat sitt uppdrag.

Dåvarande statsrådet Orback utsåg den 9 mars 2006 universitetslektor Elisabeth Abiri till ordförande för delegationen. Senare förordnades övriga ledamöter, sakkunniga och experter. De ledamöter och sakkunniga som deltagit i arbetet med detta betänkande framgår av bifogad förteckning.

Regeringen beslutade den 3 juli 2008 om tilläggsdirektiv (dir. 2008:92). Enligt dessa direktiv ska delegationen utreda om Handisam, Diskrimineringsombudsmannen eller något annat samhällsorgan bör anförtros uppgiften att i enlighet med kravet i artikel 33 av FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning främja, skydda respektive övervaka konventionens genomförande. I uppdraget ingår också att utreda vad kravet i artikel 33 att främja, skydda respektive övervaka innebär i praktiken.

Härmed överlämnar Delegationen för mänskliga rättigheter i Sverige sitt delbetänkande *Främja, Skydda, Övervaka – FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning*, SOU 2009:36.

Stockholm i april 2009

Elisabeth Abiri
Adam Axelsson
Bahare Haghshenas
Anders Knape
Kajsa Lindståhl
Anna-Karin Lundin
Soraya Post
Elisabet Qvarford
Lars Stjernkvist
Bengt Westerberg

/Karin Steffensen
Johanna Gillström
Kerstin Jansson

Innehåll

Förteckning över personer som har deltagit i delegationens arbete.....	9
Sammanfattning.....	11
Engelsk sammanfattning.....	29
Författningsförslag.....	47
1 Inledning.....	49
1.1 Uppdraget.....	49
1.2 Konventionen.....	49
1.3 Utgångspunkter för utredningen.....	52
1.4 Den tidigare behandlingen av frågan.....	52
1.5 Delegationens arbete.....	54
2 Utgångspunkter.....	57
2.1 Allmänt.....	57
2.2 Parisprinciperna.....	58
2.2.1 Principernas tillkomst.....	58
2.2.2 Kraven på en nationell institution för mänskliga rättigheter.....	60
2.2.3 Handböckerna för vägledning i arbetet.....	64
2.3 Begreppen främja, skydda och övervaka.....	65

2.3.1	Främja.....	66
2.3.2	Skydda.....	67
2.3.3	Övervaka.....	69
2.3.4	Oberoende.....	70
2.4	Ansvar enligt artikel 33.1 – Genomförandet	71
2.5	EG-direktiven	72
2.6	Tidigare erfarenheter	74
2.6.1	FN:s standardregler och Handikappombudsmannens arbete med dessa	74
2.6.2	Tilläggsprotokollet till Tortyrkonventionen, artikel 18	77
2.7	Vilka alternativ finns?	78
2.7.1	Diskrimineringsombudsmannen.....	78
2.7.2	Handisam.....	82
2.7.3	Delegationen för mänskliga rättigheter i Sverige	83
2.7.4	Regeringens handikappdelegation.....	84
2.7.5	Justitieombudsmannen, JO	85
2.7.6	Justitiekanslern, JK	86
2.7.7	Riksrevisionen	87
2.7.8	Socialstyrelsen	89
2.8	Internationella utblickar	92
3	Förslag	97
3.1	Uppdraget	98
3.2	Innebörden i begreppen främja, skydda och övervaka.....	99
3.2.1	Främja	99
3.2.2	Skydda.....	103
3.2.3	Övervaka.....	104
3.3	Huvudansvaret för att främja, skydda och övervaka genomförandet av konventionen.....	105
3.3.1	Varför inte en ny myndighet?	107
3.3.2	Varför inte Delegationen för mänskliga rättigheter i Sverige?	108
3.3.3	Varför inte regeringens handikappdelegation?	109
3.3.4	Varför inte Justitieombudsmannen, Justitiekanslern eller Riksrevisionen?	109

3.3.5	Varför inte Socialstyrelsen?	111
3.3.6	Handisam – stabsmyndighet för genomförande av handikappolitiken.....	112
3.3.7	Varför Diskrimineringsombudsmannen?	113
3.4	Samarbete med/gränsdragning till andra myndigheter.....	123
3.4.1	Handikappolitiken – alla myndigheters ansvar.....	123
3.4.2	Alla kan bidra till granskningen.....	124
3.4.3	Indikatorer med ett rättighetsperspektiv	125
3.5	Handikapprörelsens medverkan i övervakningen.....	127
3.5.1	Överenskommelsen mellan regeringen, idéburna organisationer och Sveriges Kommuner och Landsting.....	127
3.5.2	Samverkan enligt konventionen.....	128
3.6	Kopplingen till tillgänglighet och aktiva åtgärder.....	129
3.6.1	Tillgänglighet	129
3.6.2	Aktiva åtgärder.....	130
3.7	Barnperspektiv och jämställdhet.....	130
3.8	Främjande, skyddande och övervakning av samtliga konventioner om mänskliga rättigheter	131
4	Konsekvenser enligt kommittéförordningen	133
5	Författningskommentar	135
5.1	Förslag till lag om ändring i lagen (2008:568) om Diskrimineringsombudsmannen.....	135
	Särskilda yttranden	137

Bilagor

<i>Bilaga 1</i> Kommittédirektiv	141
<i>Bilaga 2</i> Tilläggsdirektiv	151
<i>Bilaga 3</i> Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.....	155
<i>Bilaga 4</i> Principles relating to the Status of National Institutions (The Paris Principles).....	201

Förteckning över personer som har deltagit i delegationens arbete

Ledamöter:

Organisationssekreterare Adam Axelsson, fr.o.m. 8 juni 2006
Expansionschef Bahare Haghshenas, fr.o.m. 8 juni 2006
Ordförande Anders Knape, fr.o.m. 8 juni 2006
Civilekonom Kajsa Lindståhl, fr.o.m. 8 juni 2006
Regeringsråd Anna-Karin Lundin, fr.o.m. 8 juni 2006
Lärare Soraya Post, fr.o.m. 8 juni 2006
Pressekreterare Elisabet Qvarford, fr.o.m. 8 juni 2006
Kommunalråd Lars Stjernkvist, fr.o.m. 8 juni 2006
Ordförande Bengt Westerberg, fr.o.m. 22 augusti 2006

Sakkunniga:

Departementsråd Marcus Brixskiöld, fr.o.m. 8 juni 2006
Departementssekreterare Jens Ölander, fr.o.m. 12 februari 2008.

Sammanfattning

Uppdraget

Förenta Nationerna (FN) antog år 2006 en konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Till konventionen finns också ett fakultativt (frivilligt) protokoll som innebär att den enskilde har möjlighet att klaga till FN:s internationella kommitté för rättigheter för personer med funktionsnedsättning om han eller hon anser att hans eller hennes rättigheter är kränkta. Sverige ratificerade konventionen och tilläggsprotokollet den 15 december 2008. Båda trädde för Sveriges del i kraft den 14 januari 2009.

Konventionen

Konventionen, som tillhör de centrala konventionerna om mänskliga rättigheter, skapar inte i sig några nya rättigheter. Dess syfte är istället att undanröja hinder för personer med funktionsnedsättning att åtnjuta sina mänskliga rättigheter. De grundläggande principerna i konventionen är icke-diskriminering, jämlika möjligheter, självbestämmande samt delaktighet och inkludering.

Konventionen består av en inledning och 50 artiklar. Artikel 33, som är denna utrednings fokus, har rubriken Nationellt genomförande och övervakning. Enligt punkt två i denna artikel ska det i varje stat finnas samhällsorgan med uppgift att främja, skydda och övervaka konventionens genomförande.

Delegationen för mänskliga rättigheter i Sverige fick i juli 2008 i uppdrag att utreda om Handisam, Diskrimineringsombudsmannen eller något annat organ bör anförtros uppgiften (dir. 2008:92). I uppdraget ingår även att utreda vad kravet att främja, skydda och övervaka genomförandet av konventionen, innebär i praktiken.

Utgångspunkter för utredningen

Utgångspunkter i detta arbete är enligt konventionen och utredningsdirektiven:

- konventionsstatens eget rättssystem och förvaltningssystem,
- de så kallade Parisprinciperna om nationella institutioner för mänskliga rättigheter (bl.a. brett mandat som regleras i lag, oberoende och bred sammansättning),
- övervakningen av konventionens genomförande ska ske inom alla områden i både privat och offentlig verksamhet, inklusive åtgärder som vidtas av regering och riksdag,
- handikapprörelsens medverkan.

Vid bedömningen av vilket eller vilka samhällsorgan som kan anses mest lämpade för de olika uppgifterna i artikel 33 punkt 2 i konventionen har det varit ett dilemma för delegationen att detta uppdrag ska redovisas ett år tidigare än delegationens slutbetänkande. Slutbetänkandet kommer bl.a. att behandla frågan om tillsyn av samtliga konventionerna om mänskliga rättigheter. Förslagen i slutbetänkandet kan därför i ett senare skede komma att påverka och förändra uppgifterna för de myndigheter som redovisas i detta betänkande.

Parisprinciperna

När staterna utser det, eller de, samhällsorgan som ska ansvara för att främja, skydda och övervaka genomförandet av konventionen ska de enligt artikel 33 punkt 2 beakta de principer som hänför sig till statusen och funktionen hos de nationella institutionerna för skydd och främjande av de mänskliga rättigheterna. Med detta avses de så kallade Parisprinciperna. I propositionen *Mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättning* (prop. 2008/09:28) konstaterar regeringen att det i dag inte finns någon sådan institution i Sverige som kan sägas motsvara alla de krav som kan utläsas ur Parisprinciperna och som samtidigt kan svara för att övervaka konventionen. Dessutom har kravet att inrätta en nationell mekanism för övervakningen av genomförandet av en konvention om mänskliga rättigheter aldrig förekommit i någon tidigare

konvention. Det finns endast i ett tilläggsprotokoll till tortyrkonventionen.

Parisprinciperna formulerades den 7–9 oktober 1991 i Paris under den första internationella workshopen om nationella institutioner för främjande och skydd av mänskliga rättigheter. I dessa principer fastställdes vad som bör gälla rörande nationella institutioners arbete med att främja respekten för mänskliga rättigheter. De behandlar institutionernas kompetens, mandat, arbetsuppgifter, sammansättning och finansiering.

I kapitel 2.2 görs en utförlig genomgång av principerna som är grundläggande för arbetet i denna utredning.

Begreppen främja, skydda och övervaka

Delegationen ska enligt direktiven utreda vad kravet att främja, skydda respektive övervaka kan innebära i praktiken. Delegationen har därför ansett det nödvändigt med en genomgång av de tre begreppen. Delegationen har dessutom valt att utveckla begreppet oberoende eftersom detta tolkas på olika sätt i diskussionerna om vilken eller vilka samhällsorgan som bör få ansvaret för uppgifterna att främja, skydda och övervaka genomförandet av konventionen.

Främja

I FN:s handbok för etablerandet och stärkandet av nationella institutioner för främjande och skyddande av mänskliga rättigheter konstateras att främjande (promotion) är en mycket generell term som omfattar ett brett spektrum av möjliga aktiviteter. En nationell institution kan enligt handboken anses svara för främjande av mänskliga rättigheter om dess mål och uppgifter inkluderar:

- att informera och utbilda om mänskliga rättigheter,
- att gynna utvecklingen av värden och attityder som upprätthåller de mänskliga rättigheterna,
- att uppmuntra till aktiviteter med syfte att försvara mänskliga rättigheter från kränkningar.

Skydda

Begreppet skydda (protect) inkluderar både uppgiften att ta emot och behandla individuella klagomål och uppgiften att göra generella utredningar av misstänkta kränkningar av mänskliga rättigheter i samhället.

Övervaka

Begreppet övervaka (monitor) kan till sin innebörd sägas ligga nära begreppet skydda som i Parisprinciperna ges en övervakande betydelse. En av uppgifterna för en nationell institution för mänskliga rättigheter bör enligt Parisprinciperna vara att rapportera till regeringen, riksdagen och andra instanser resultatet av:

- granskningar av lagstiftning och förvaltning, liksom propositioner och andra förslag samt
- kränkningar av mänskliga rättigheter som institutionen beslutar att behandla.

Oberoende

Enligt Parisprinciperna bör uppdraget för nationella institutioner för mänskliga rättigheter vara fastställt i grundlag eller annan lag. De bör fritt kunna välja vilka frågor de avser att ta upp. De får inte utsättas för sådan ekonomisk kontroll att det påverkar oberoendet. Det står dock inte vem eller vilka som ska vara huvudman.

EG-direktiven

Samma krav, att staterna inrättar nationella institutioner för främjande och övervakning, som ställs i artikel 33 i FN-konventionen finns även i EG-direktiven om likabehandling (2006/54/EG, 2004/113/EG, 2000/43/EG). Diskrimineringsombudsmannen är ansvarig för uppgiften i Sverige. Uppgiften är dock begränsad till att avse likabehandling ur ett diskrimineringsperspektiv.

Tidigare erfarenheter

FN:s standardregler och Handikappombudsmannens arbete med dessa

FN:s standardregler för att tillförsäkra människor med funktionsnedsättning, delaktighet och jämlikhet antogs av FN:s generalförsamling i december 1993. Dessa regler är inte juridiskt bindande men väl moraliskt förpliktigande för regeringarna.

Enligt regel 17 om samordning ska staterna inrätta nationella samordningskommittéer som säkerställer att handikappfrågor samordnas. Enligt regel 20 ska staterna fortlöpande granska och utvärdera nationella program och tjänster för att tillförsäkra människor med funktionsnedsättning delaktighet och jämlikhet.

Handikappombudsmannen, som inrättades 1994 och upphörde att existera som självständig myndighet den 31 december 2008, hade bl.a. till uppgift att ha en uppföljande och utvärderande roll i frågor som rör rättigheter och intressen för personer med funktionsnedsättning. Ombudsmannen skulle också verka för att avhjälpa brister i lagstiftning, väcka frågor om författningsändringar och på olika sätt inhämta uppgifter om verksamhet som rör förhållanden för personer med funktionsnedsättning. Regeringen ansåg i propositionen *Handikappombudsman* (prop 1993/94:219) att ombudsmannen passade väl in i den beskrivning av nationella samordningskommittéer som ges i standardreglerna.

Tilläggsprotokollet till Tortyrkonventionen, artikel 18

Krav på en nationell förebyggande mekanism finns även i det tilläggsprotokoll till tortyrkonventionen som antogs av FN:s generalförsamling i december 2002 och som trädde i kraft i juni 2006.

Justitieombudsmannen och Justitiekanslern är utsedda att vara detta organ. Detta har kritiserats av FN:s kommitté mot tortyr i deras sammanfattande synpunkter på Sveriges femte rapport till kommittén (CAT/SWE/CO/5). Kommittén konstaterar att de två myndigheterna inte har några förebyggande uppgifter samt saknar medarbetare med bred kompetens och tillräckliga resurser för uppgiften.

Vilka alternativ finns?

Enligt direktiven ska delegationen utreda vad kravet att främja, skydda respektive övervaka innebär i praktiken och om Handisam, Diskrimineringsombudsmannen eller något annat samhällsorgan bör anförtros denna uppgift.

Eftersom ytterligare ett antal myndigheter har förekommit i diskussionerna om lämpligt samhällsorgan har delegationen valt att redogöra även för dessa; Justitieombudsmannen, Justitiekanslern, Riksrevisionen och Socialstyrelsen.

Internationella utblickar

En genomgång av 14 länder i Europa och övriga världen visar att ytterst få länder hittills har funnit en lösning på åtagandena enligt artikel 33 punkt 2. Genomgången har skett genom kontakter vid möten, e-postväxling och svaren till kontoret för FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheter inför dess rapport om juridiska åtgärder för ratifikationen och implementeringen av konventionen.

Enkelt kan man dela in svaren i tre grupper av länder:

1. två som utsett sina kommissioner för mänskliga rättigheter eller motsvarande som ansvarig,
2. fyra som säger sig ge ansvaret för övervakningen av konventionen till ett organ som fungerar som rådgivande till regeringen,
3. åtta som ännu inte utsett någon ansvarig.

Innebörden i begreppen främja, skydda och övervaka i förhållande till förslagen

I betänkandet görs en analys av begreppen främja, skydda och övervaka i förhållande till konventionen samt en första bedömning av vilket samhällsorgan som är mest lämpat för respektive uppgift, framförallt i fråga om främjandet. Därefter följer en ytterligare analys av vilket samhällsorgan som kan anses mest lämpat för de olika uppgifterna samt i vilken utsträckning de olika myndigheterna som beskrivits överensstämmer med de krav som kan utläsas ur Parisprinciperna.

Främja

Delegationen anser inte att det går att ge hela ansvaret för att främja genomförandet av konventionen till endast en myndighet utan det måste delas upp i flera beståndsdelar. Några av dessa delar ligger närmare det direkta uppdraget att genomföra konventionen än uppdraget att skydda och övervaka genomförandet av den samma.

De olika beståndsdelarna kan kort sammanfattas som:

1. information till enskilda om att konventionen finns samt om deras rättigheter i enlighet med denna,
2. information och utbildning av personal och beslutsfattare om konventionen och om deras ansvar med anledning av dess genomförande,
3. information och utbildning om konventionens innehåll utifrån regeringens prioriteringar i den nationella handikappolitiken,
4. fördjupad information och utbildning om innebörden i de olika rättigheterna i konventionen.

Medan de två första delarna avser generell information och utbildning om konventionen och dess bärande principer avser delegationen med den tredje delen genomförandet av den nationella politiken, i detta fall handikappolitiken.

Ansvaret att främja genomförandet av konventionen i de delar som regeringen väljer att prioritera kan och bör enligt delegationens mening ligga på en stabsmyndighet som i hög grad styrs av uppdrag från regeringen. Denna uppgift bör hållas avskild från uppdraget att övervaka genomförandet av konventionen. Delegationen föreslår därför att ansvaret för främjandet i de två förstnämnda delarna ska ligga på Diskrimineringsombudsmannen medan det är naturligt att Handisam även fortsättningsvis svarar för främjandet i de delar som regeringen prioriterar och som i första hand riktar sig till myndigheter, kommuner och landsting.

Ansvar för den fjärde delen, att främja genomförandet av konventionen genom fördjupad information och utbildning om innebörden i de olika rättigheterna, bör enligt delegationens mening i första hand ligga på de statliga myndigheter som ansvarar för verksamheten inom respektive område. På det sättet har man redan i dag fördelat ansvaret för genomförandet av den nationella handlingsplanen för handikappolitiken.

Skydda

Staten i alla dess delar, alltså riksdagen, regeringen och statliga myndigheter samt kommuner och landsting, har tillsammans en skyldighet att förhindra kränkningar av de mänskliga rättigheterna av tredje part. Delegationen anser att uppgiften att skydda genomförandet av konventionen hänger nära samman både med uppgiften att främja och med uppgiften att övervaka. Enligt delegationens mening bör även ansvaret för denna uppgift därför delas upp på flera samhällsorgan.

Övervaka

Delegationen tolkar övervakningsuppgiften så att den innebär att regelbundet analysera vilka framsteg som gjorts i genomförandet av konventionen, vad som återstår att göra och vilka svårigheter/brister man stött på. Ansvaret för uppgiften måste vara avskilt från ansvaret för främjandet och skyddandet av genomförandet för att undvika att de som svarar för dessa uppgifter granskar sig själva. Ansvaret bör också ligga på ett organ som, så långt det är möjligt, inte är beroende av regeringen och som självständigt kan välja de områden som bör granskas.

Huvudansvaret för att främja, skydda och övervaka genomförandet av konventionen

Delegationen delar regeringens uppfattning att Sverige ännu inte har övervaka de olika konventionerna om mänskliga rättigheter. Av de aktuella myndigheterna bedömer delegationen att det är något organ som har i huvuduppgift att främja, skydda och Diskriminerings-

ombudsmannen som är den myndighet som närmast lever upp till Parisprinciperna.

Delegationen föreslår därför att följande uppgifter ges till Diskrimineringsombudsmannen utifrån slutsatserna i kapitel 3.2:

- Främjande
 - informera enskilda om att konventionen finns samt om deras rättigheterna i enlighet med denna,
 - informera och utbilda personal och beslutsfattare om konventionen och om deras ansvar med anledning av dess genomförande.
- Skyddande
 - göra generella utredningar för att kartlägga eventuella kränkningar av konventionen samt strukturella brister i det juridiska systemet på nationell nivå.
- Övervakning
 - granska förslag till nya lagar, förordningar och andra förslag från regeringen samt befintlig lagstiftning,
 - granska statlig, kommunal och annan offentlig verksamhet samt företag och andra privata organisationer,
 - uppmärksamma regeringen på situationer i landet där rättigheter enligt konventionen kränks.

Ansvar för information och utbildning som hör ihop med den nationella handikappolitiken och dess genomförande anser delegationen liksom i dag bör ligga på Handisam och Regeringskansliet. De myndigheter som utses som sektorsmyndigheter för genomförandet av handikappolitiken och tillsynsmyndigheterna har ett särskilt ansvar för att sprida information om de delar i konventionen som berör deras respektive verksamhet.

Uppdraget till Diskrimineringsombudsmannen är inte avsett att ersätta det ansvar för information, tillsyn och rättstillämpning som andra organ i samhället har.

Handisams och Diskrimineringsombudsmannens nya uppdrag

I betänkandet redogör delegationen för varför det inte bör inrättas en ny myndighet för främjandet, skyddandet och övervakandet av konventionen. Därefter följer argumenten mot att någon av de andra myndigheterna som har varit aktuella i diskussionen eller regeringens handikappdelegation skulle få uppdraget att främja, skydda eller övervaka genomförandet av konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Sist redogör delegationen för hur den ser på Handisams roll samt motiven varför Diskrimineringsombudsmannen bör få uppdraget och hur detta uppdrag bör utformas.

Handisam – stabsmyndighet för genomförande av handikappolitiken

Handisam får sitt uppdrag från regeringen genom förordning (2007:1134) med instruktion för Myndigheten för handikappolitisk samordning och genom regleringsbrev. Uppdraget styrs av inriktningen på den handikappolitik som regeringen beslutar om och styrs därmed i sitt arbete i hög grad av regeringens prioriteringar och överensstämmelser i huvudsak med de uppgifter som beskrivs i artikel 33 punkt 1 som handlar om genomförandet av konventionen.

Delegationen anser därför att Handisam inom ramen för sitt uppdrag att svara för samordning av genomförandet av handikappolitiken mycket väl tillsammans med andra aktörer kan ansvara för uppgiften att främja genomförandet av konventionen. Delegationen föreslår att denna uppgift bör framgå av Handisams instruktion.

Varför Diskrimineringsombudsmannen?

Myndighetens överensstämmelse med Parisprinciperna

Delegationen konstaterar att den nya Diskrimineringsombudsmannen inte fullt ut lever upp till de krav som kan utläsas ur Parisprinciperna, såtillvida att myndighetens uppdrag är begränsat till frågor som rör lika rättigheter och möjligheter med hänvisning

till vissa avgränsade diskrimineringsgrunder, och alltså inte omfattar skyddet av de mänskliga rättigheterna rent generellt. Uppdraget innefattar inte kränkningar av de mänskliga rättigheterna när kränkningarna inte innebär diskriminering, t.ex. om samhället skulle brista i tillgången till grundläggande hälso- och sjukvård för alla medborgare. Då kränks allas rätt till sådan hälso- och sjukvård men ingen blir sämre behandlad än någon annan.

Delegationen anser att Diskrimineringsombudsmannen ändå är den myndighet som med minst påverkan på befintlig verksamhet kan ges uppdraget att svara för främjande och skyddande samt övervakningen av genomförandet av konventionen. Diskrimineringsombudsmannen är redan i dag den myndighet som ansvarar för främjande, analys och kontroll av samt stöd för likabehandling i enlighet med EG-direktiven om likabehandling.

Uppdraget

Delegationen föreslår ett tillägg till lagen (2008:568) om Diskrimineringsombudsmannen för att förtydliga att uppdraget att främja, skydda och övervaka genomförandet av konventionen kommer att avse samtliga delar av konventionen och inte bara i de fall rättigheterna kränks i form av diskriminering så som t.ex. i exemplet ovan om hälso- och sjukvården. Ett sådant tillägg i lagen innebär också att det är riksdagen som beslutar om eventuella ändringar i uppdraget.

Delegationen föreslår följande tillägg i paragraf 1:

Diskrimineringsombudsmannen ska också främja, skydda och övervaka genomförandet av Förenta nationernas internationella konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Kompetensen

Delegationen bedömer att Diskrimineringsombudsmannen i tillfredställande utsträckning har den kunskap både om mänskliga rättigheter och funktionsnedsättningar som bör ställas på den institution som ska ansvara för främjande, skyddande och övervakning av genomförandet av konventionen.

Delegationen vill dock betona vikten av att ombudsmannen ytterligare förstärker sin kompetens när det gäller rättighetsperspektivet då detta till en del skiljer sig från det etablerade likabehandlingsperspektivet.

Oberoendet

I Parisprinciperna betonas det breda mandatet samt att myndigheten ska kunna lämna synpunkter och rapporter inom områden som den själv anser behöver belysas. Detta mandat ska enligt principerna fastslås i grundlag eller annan lag. Delegationen anser att Diskrimineringsombudsmannens oberoende redan framgår av lagen om Diskrimineringsombudsmannen och förstärks ytterligare genom det lagförslag som presenteras i tidigare avsnitt.

Individuella klagomål

Delegationen anser att både utredningar av individuella klagomål och generella utredningar utgör viktiga delar av övervakningen av genomförandet av konventionen. Det är dock, enligt delegationens mening, i nuläget inte nödvändigt att de individuella klagomålen utreds och åtgärdas av samma organ som svarar för den generella övervakningen. Detta är inte heller något krav i konventionen. Frågan om vad en eventuell möjlighet till individuella klagomål med hänvisning till rättigheterna i konventionen skulle innebära är också för omfattande för att kunna besvaras inom ramen för detta betänkande.

Diskrimineringsombudsmannens råd

Delegationen föreslår att ledamöterna i Diskrimineringsombudsmannens råd även fortsättningsvis tillsätts av ombudsmannen men vill erinra om vikten av att det i rådet finns personer med egna funktionsnedsättningar.

Det är också viktigt att ombudsmannen även på andra sätt utvecklar samarbetet med handikapprörelsen.

Personal samt ekonomiska resurser

Delegationen anser att Diskrimineringsombudsmannen bör tillföras medel för det nya uppdrag som främjandet, skyddandet och övervakningen av genomförandet av konventionen innebär.

Det finns behov av resursförstärkning både när det gäller främjandet och övervakningen.

Främjandet och övervakandet av genomförandet av konventionen får inte begränsas till ett likabehandlingsperspektiv utan måste utgå från ett rättighetsperspektiv med hela konventionen som grund. För detta fordras, enligt delegationens bedömning, sannolikt viss kompetensutveckling inom myndigheten för att stärka ombudsmannens kompetens när det gäller mänskliga rättigheter.

Särskilt i ett inledande skede krävs dessutom resurser för att utveckla metoder för granskningen av hur konventionen genomförs samt för att utveckla samarbetet på olika sätt med det civila samhället, och speciellt med handikapprörelsen som ska vara delaktiga i övervakningsarbetet.

Delegationen beräknar att Diskrimineringsombudsmannen för sitt nya uppdrag att främja, skydda och övervaka genomförandet av konventionen behöver tillföras medel motsvarande cirka tre årsarbetskrafter. Kostnaden för dessa beräknas till cirka 2 miljoner kronor per år. Till detta kommer kostnader för information, utbildning och metodutveckling som beräknas till 3 miljoner kronor per år under ett inledande skede. Delegationen bedömer dock att kostnaderna för metodutveckling kan förväntas minska allteftersom myndigheterna hittar former för tillsyn ur ett rättighetsperspektiv.

Delegationen konstaterar att kravet att inrätta en nationell mekanism för främjande, skyddande och övervakning av genomförandet av en konvention om mänskliga rättigheter aldrig förekommit i någon tidigare konvention utöver tilläggsprotokollet till tortyrkonventionen. Delegationen ser därför inga möjligheter att finansiera de nya resurserna till Diskrimineringsombudsmannen genom medel från annat håll.

Organisation

Delegationen anser att de erfarenheter som tillsyn och granskning av genomförandet av konventionen bidrar med utgör värdefulla underlag för informations- och utbildningssatsningar. Det är dock viktigt att det skapas en tydlig skillnad mellan granskande och främjande verksamheter i organisationen. Delegationen konstaterar att Diskrimineringsombudsmannen har delat in sin verksamhet i tre avdelningar där främjande och tillsyn är åtskiljda.

Samarbete med/gränsdragning till andra myndigheter

Handikappolitiken – alla myndigheters ansvar

Staten, landstingen och kommunerna bör alla verka för att de grundläggande principerna i konventionen genomsyrar deras olika verksamheter. Regeringen har fram till i dag utsett totalt 14 centrala myndigheter, så kallade sektorsmyndigheter, som har ett speciellt ansvar för genomförandet av handikappolitiken. De ska driva på så att politiken blir verklighet inom sina respektive samhällsområden. Handisam har en aktiv roll som samarbets- och samtalspartner och som samordnare av sektorsmyndigheternas uppdrag utan att ta över något av dessa myndigheters eget ansvar.

På samma sätt vill delegationen understryka att Diskrimineringsombudsmannens uppgift att främja, skydda och övervaka konventionen om rättigheter för personer med funktionshinder inte på något sätt fråntar övriga myndigheter något av deras ansvar för att konventionen genomsyrar arbetet inom deras områden. Alla myndigheter har en viktig roll i arbetet med konventionens genomförandet inom sina respektive ansvarsområden. Konventionens bärande principer och de artiklar som särskilt berör den egna verksamheten måste på ett tydligt sätt utgöra grunden i såväl informations- och utvecklingsarbete som normering och tillsyn.

Alla kan bidra till granskningen

En central uppgift i uppdraget att övervaka genomförandet av konventionen är att samla in och samordna underlag från andra instanser och analysera detta material i relation till de mänskliga rättigheterna. Delegationen anser att varje myndighet som har ett

uppdrag att utvärdera, följa upp och utöva tillsyn inom sin sektor på ett värdefullt sätt kan bidra till Diskrimineringsombudsmannens granskning av hur konventionen genomförs i Sverige. Uppdraget bör framgå av myndigheternas instruktioner. Inledningsvis fordras sannolikt också konkreta uppdrag med återrapporteringskrav i myndigheternas regleringsbrev.

För att förtydliga de statliga myndigheternas samt kommunernas och landstingens ansvar att bidra till granskningen av hur konventionen genomförs föreslår delegationen att lagen om Diskrimineringsombudsmannen kompletteras med en ny paragraf, 2 a §:

Förvaltningsmyndigheter, kommuner och landsting ska på Diskrimineringsombudsmannens begäran lämna sådan information till ombudsmannen som denna behöver för att fullgöra sitt uppdrag enligt 1 § andra stycket.

Indikatorer med ett rättighetsperspektiv

Delegationen menar att det är viktigt att kunskapsinsamlingen bl.a. inom ramen för tillsynen, i en dialog mellan myndigheterna och Diskrimineringsombudsmannen, utvecklas till att i högre grad än i dag utgå ifrån de mänskliga rättigheterna.

Handikapprörelsens medverkan i övervakningen

Enligt artikel 33 punkt 3 i konventionen ska det civila samhället, särskilt personer med funktionsnedsättning och de organisationer som representerar dem, involveras i och fullt ut medverka i övervakningsförfarandet.

I en överenskommelse mellan regeringen, idéburna organisationer inom det sociala området och Sveriges Kommuner och Landsting sägs att relationen mellan regeringen och de idéburna organisationerna ska präglas av ansvar och ömsesidighet samt utgå från bådats förutsättningar och tillvarata bådats perspektiv och kompetens. Överenskommelsen beskriver på ett bra sätt de utgångspunkter som bör gälla även för samarbetet mellan handikapprörelsen och Diskrimineringsombudsmannen.

Delegationen vill även här framhålla vikten av att personer med funktionsnedsättningar ingår i Diskrimineringsombudsmannens råd och att handikapporganisationerna på olika sätt involveras i övervakningen av genomförandet av konventionen.

Kopplingen till tillgänglighet och aktiva åtgärder

Tillgänglighet

En utredare inom Regeringskansliet har i uppdrag att lämna förslag om hur underlåtenhet att vidta åtgärder mot bristande tillgänglighet skulle kunna regleras som en form av diskriminering. Delegationen konstaterar att det inte finns någon direkt koppling mellan uppdraget att se över hur bristande tillgänglighet skulle kunna regleras som diskriminering och uppdraget att utreda vilket samhällsorgan som bör anförtros uppgiften att främja, skydda och övervaka konventionens genomförande.

Aktiva åtgärder

En särskild utredare ska undersöka effekterna av de bestämmelser om aktiva åtgärder som tas upp i de tidigare lagarna mot diskriminering (dir. 2008:130). Med detta som utgångspunkt ska utredaren bl.a. överväga hur krav på aktiva åtgärder kan göras tydliga och skarpa samt kopplas till verkningsfulla sanktioner. Uppdraget ska redovisas till regeringen senast den 31 december 2009. Delegationen konstaterar att det i nuläget är svårt att se hur det skulle kunna påverka delegationens förslag.

Barnperspektiv och jämställdhet

I konventionen finns flera artiklar som lyfter fram vikten av att staterna beaktar både ett barn- och ett jämställdhetsperspektiv i arbetet med konventionen. Delegationen betonar att innehållet i dessa artiklar i högsta grad måste avspeglas såväl i arbetet för att främja och skydda som för att övervaka genomförandet av konventionen.

Främjande, skyddande och övervakning av samtliga konventioner om mänskliga rättigheter

Delegationens uppgift har i detta betänkande endast avsett en av konventionerna om mänskliga rättigheter. Delegationen har i uppdrag att till slutbetänkandet utarbeta förslag på hur det fortsatta stödet till arbetet för full respekt för de mänskliga rättigheterna i Sverige i stort ska kunna erbjudas efter det att delegationen har avslutat sitt arbete (dir. 2006:27). Förslagen i den senare mer övergripande frågan kan därför komma att påverka och förändra uppgifterna för de myndigheter som redovisas i detta betänkande.

I budgetpropositionen för 2009 (prop. 2008/09:1) fick delegationen också i uppdrag att se över hur frågan om tillsyn i enlighet med de så kallade Parisprinciperna om nationella institutioner med uppgift att bevaka frågor om de mänskliga rättigheterna ska lösas. Även i denna del av uppdraget finns ett dilemma i förhållande till de förslag som lämnas i detta betänkande.

Frågan om ett organ för främjande, skyddande och övervakande av genomförandet av den aktuella konventionen hör samman med frågan om etablerandet av liknande nationella övervakningsfunktioner även för övriga FN-konventioner om mänskliga rättigheter. Det vore olyckligt om ett sådant organ inrättas för en av konventionerna medan övriga centrala konventioner står utan huvudansvarig för främjande, skyddande och övervakning. Om liknande uppgifter ska utvecklas för samtliga människorättskonventioner bör frågan tas upp igen. Detta kan alltså komma att påverka och förändra villkoren för de myndigheter som redovisats här.

Summary

Remit

The United Nations (UN) adopted a Convention on the Rights of Persons with Disabilities in 2006. There is also an optional (voluntary) protocol under which individuals have the right to complain to the UN Committee on the Rights of Persons with Disabilities if they consider their rights to have been violated. Sweden ratified the Convention and the Optional Protocol on 15 December 2008. Both came into effect for Sweden on 14 January 2009.

The Convention

The Convention, which is one of the central conventions on human rights, does not in itself create any new rights. Its purpose is instead to eliminate obstacles to persons with disabilities enjoying their human rights. The fundamental principles enshrined in the Convention are non-discrimination, equality of opportunity, individual autonomy and participation and inclusion.

The Convention comprises a preamble and 50 articles. Article 33, which is the focus of this inquiry, is headed National Implementation and Monitoring. Under paragraph 2 of this article there have to be public bodies in each State Party with the task of promoting, protecting and monitoring implementation of the Convention.

The Delegation for Human Rights in Sweden was tasked in July 2008 with considering whether Handisam (the Swedish Agency for

Disability Policy Coordination), the Equality Ombudsman or some other body should be entrusted with this task (ToR 2008:92). The remit also includes considering what the requirement to promote, protect and monitor implementation of the Convention signifies in practice.

Basis of the inquiry

Under the Convention and the terms of reference of the inquiry, this work is based on:

- the State Party's own legal and administrative systems,
- the 'Paris Principles' relating to national institutions for human rights (among other things a broad mandate set forth in law, independence and broad composition),
- monitoring of implementation of the Convention in all areas of both private and public activity, including measures taken by the Government and the Riksdag,
- the participation of the disability movement.

In assessing which public body or bodies can be regarded as best suited to the various tasks mentioned in paragraph 2 of Article 33 of the Convention, the Delegation has faced the dilemma of having to present its findings under this remit one year earlier than its final report. The final report will be concerned, among other things, with the issue of supervision of all the conventions on human rights. The proposals in the final report may therefore at a later stage have an impact on and alter the tasks of the government agencies discussed in this report.

The Paris Principles

When the States Parties appoint the public body or bodies to be responsible for promoting, protecting and monitoring implementation of the Convention, under the second paragraph of Article 33, they have to take into account the principles relating to the status and functioning of national institutions for protection and promotion of human rights. This refers to what are known as

the Paris Principles. In the Government Bill *Human rights for persons with disabilities* (Govt Bill 2008/09:28), the Government states that there is no institution in Sweden at present which can be said to fulfil all the requirements that can be derived from the Paris Principles and which at the same time can take responsibility for monitoring the Convention. In addition, the requirement to establish a national mechanism for monitoring of implementation of a convention on human rights has never existed in any previous convention. It only exists in an optional protocol to the Convention against Torture.

The Paris Principles were formulated on 7-9 October 1991 in Paris during the first International Workshop on National Institutions for the Promotion and Protection of Human Rights. These principles establish what should apply in relation to the work of national institutions to promote respect of human rights. They are concerned with the competence, mandate, tasks, composition and funding of the institutions.

A detailed examination of the principles underpinning the work of this inquiry is made in Chapter 2.2.

The concepts of promoting, protecting and monitoring

Under its terms of reference, the Delegation has to consider what the requirement to promote, protect and monitor may signify in practice. The Delegation has therefore considered it necessary to examine the three concepts. The Delegation has additionally chosen to develop the concept of independence, as this is interpreted in differing ways in the discussions on which public body or bodies should be given responsibility for the tasks of promoting, protecting and monitoring implementation of the Convention.

Promoting

It is stated in the United Nations Handbook on the Establishment and Strengthening of National Institutions for the Promotion and Protection of Human Rights that promotion is a very general term covering a broad range of possible activities.

According to the Handbook, a national institution can be considered responsible for the promotion of human rights if its aims and tasks include:

- to inform and to educate about human rights,
- to foster the development of values and attitudes that uphold human rights,
- to encourage activities with the purpose of defending human rights against violations.

Protecting

The concept of protecting includes both the task of receiving and considering individual complaints and the task of conducting general investigations of suspected violations of human rights in society.

Monitoring

The concept of monitoring can be said to be close in meaning to the concept of protecting, which is given a monitoring significance in the Paris Principles. One of the tasks for a national institution for human rights, according to the Paris Principles, should be to report to the Government, the Riksdag and other bodies the results of:

- reviews of legislation and administration, as well as government bills and other proposals and
- violations of human rights the institution decides to consider.

Independence

Under the Paris Principles, the mandate of national institutions for human rights should be set forth in a constitutional or legislative text. They should be freely able to choose which issues they intend to take up. They should not be subject to financial control which might affect their independence. It is not, however, stated who is or are to be a responsible authority.

European Community directives

The same requirement, that states should establish national institutions for promoting and monitoring, as set forth in Article 33 of the United Nations Convention, is also contained in the European Community directives on equal treatment (2006/54/EC, 2004/113/EC, 2000/43/EC). The Equality Ombudsman is responsible for this task in Sweden. However, the task is limited to equal treatment from the point of view of discrimination.

Previous experience

The United Nations standard rules and the work of the Disability Ombudsman on these rules

The United Nations Standard Rules on the Equalisation of Opportunities for Persons with Disabilities were adopted by the UN General Assembly in December 1993. These rules are not legally binding but morally obliging on the governments.

Under Rule 17 on coordination of work, states are responsible for the establishment of national coordinating committees to serve as a national focal point on disability matters. Under Rule 20, states are responsible for the continuous monitoring and evaluation of the implementation of national programmes and services concerning the equalisation of opportunities for persons with disabilities.

One of the tasks of the Disability Ombudsman, which was established in 1994 and ceased to exist as an independent government agency on 31 December 2008, was to play a follow-up and evaluating role in matters relating to the rights and interests of persons with disabilities. The Ombudsman was also to endeavour to remedy deficiencies in legislation, raise issues concerning statutory amendments and in various ways gather information on activities relating to the circumstances of persons with disabilities. In its Bill *The Disability Ombudsman* (Govt Bill 1993/94:219), the Government considered that the Ombudsman closely matched the description of national coordinating committees presented in the Standard Rules.

Article 18 of the Optional Protocol to the Convention against Torture

A requirement for a national preventive mechanism is also enshrined in the Optional Protocol to the Convention against Torture which was adopted by UN General Assembly in December 2002 and came into effect in June 2006.

The Parliamentary Ombudsman and the Chancellor of Justice are designated to serve as this body. This has been the object of criticism by the UN Committee against Torture in its concluding observations/comments on Sweden's fifth report to the Committee (CAT/SWE/CO/5). The Committee states that the two government agencies do not have any preventive tasks and lack staff with broad skills and adequate resources to accomplish the task.

What alternatives exist?

Under its terms of reference, the Delegation is to consider what the requirement to promote, protect and monitor means in practice and whether Handisam, the Equality Ombudsman or some other public body should be entrusted with this task.

As a number of other government agencies have featured in discussions on a suitable public body, the Delegation has also chosen to address these: the Parliamentary Ombudsman, the Chancellor of Justice, the National Audit Office and the National Board of Health and Welfare.

International perspectives

A survey of 14 countries in Europe and the rest of the world shows that very few have so far found a solution for the commitments made under paragraph 2 of Article 33. This survey has taken place through contacts at meetings, e-mail exchanges and replies to the Office of the UN High Commissioner for Human Rights ahead of its report on legal measures for the ratification and implementation of the Convention.

The replies can be broadly divided into three groups of countries:

1. two which have appointed their commissioners for human rights or equivalent to be responsible,
2. four which say that they are giving responsibility for monitoring of the Convention to a body that acts in an advisory capacity to the government,
3. eight which have not yet appointed anyone to be responsible.

The meaning of the concepts of promoting, protecting and monitoring in relation to the proposals

An analysis is made in the report of the concepts of promoting, protecting and monitoring in relation to the Convention and an initial assessment is made of which public body is best suited to each task, principally with respect to promotion. A more detailed analysis then follows of which public body can be regarded as best suited to the various tasks and to what extent the various government agencies described meet the requirements which can be derived from the Paris Principles.

Promoting

The Delegation does not consider it possible to give the complete responsibility for promoting implementation of the Convention to a single agency and considers that it should be divided into several constituent parts. Some of these parts are closer to the direct remit of implementing the Convention than the remit of protecting and monitoring its implementation.

The various constituent parts can be briefly summarised as:

1. information for individuals on the existence of the Convention and their rights under it,
2. information for and training of personnel and decision-makers on the Convention, and on their responsibilities for its implementation,

3. information and training on the contents of the Convention on the basis of the Government's priorities in national disability policy,
4. in-depth information and training on the meaning of the various rights enshrined in the Convention.

While the first two parts relate to general information and training on the Convention and the principles underpinning it, the Delegation means by the third part the implementation of national policy, in this case disability policy.

Responsibility for promoting implementation of those parts of the Convention which the Government chooses to prioritise may and should, in the view of the Delegation, rest with a corporate support agency which to a great extent is controlled by Government remits. This task should be kept separate from the remit of monitoring implementation of the Convention. The Delegation therefore proposes that responsibility for promoting in the first two parts mentioned should rest with the Equality Ombudsman, while it is natural for Handisam to continue to be responsible for those parts which the Government prioritises and which are primarily directed at government agencies, municipalities and county councils.

Responsibility for the fourth part, promoting implementation of the Convention through in-depth information and training on the significance of the various rights, should, in the view of the Delegation, rest primarily with the government agencies responsible for activities in the areas concerned. Responsibility for implementation of the national action plan for disability policy has already been allocated in this way.

Protecting

All parts of the State, that is to say the Riksdag, the Government and government agencies, as well as municipalities and county councils, have a joint duty to prevent violations of the human rights of third parties. The Delegation considers the task of protecting implementation of the Convention to be closely related both to the task of promoting and to the task of monitoring. In the view of the Delegation, responsibility for this task should therefore be shared between several public bodies.

Monitoring

The Delegation interprets the monitoring task as meaning regularly analysing what progress has been made in implementation of the Convention, what remains to be done and what difficulties/shortcomings have been encountered. Responsibility for this task must be separated from responsibility for promoting and protecting implementation to prevent those who are responsible for these tasks examining themselves. Responsibility should rest with a body which, as far as possible, is not dependent on the Government and which can independently choose the areas to be examined.

Principal responsibility for promoting, protecting and monitoring implementation of the Convention

The Delegation shares the Government's view that Sweden does not yet have a body whose principal task is to promote, protect and monitor the various conventions on human rights. Of the government agencies concerned, the Delegation considers the Equality Ombudsman to be the one that comes closest to complying with the Paris Principles.

The Delegation therefore proposes allocating the following tasks to the Equality Ombudsman on the basis of the conclusions reached in Chapter 3.2.

- Promoting
 - informing individuals on the existence of the Convention and their rights under it,
 - informing and training personnel and decision-makers on the Convention and their responsibilities for its implementation.
- Protecting
 - conducting general investigations to identify any violations of the Convention and structural shortcomings in the judicial system at national level.

- Monitoring
 - examining proposals for new laws, ordinances and other proposals from the Government, as well as existing legislation,
 - examining central and local government and other public-sector activity and companies and other private-sector organisations,
 - drawing the attention of the Government to situations in the country where rights under the Convention are violated.

The Delegation considers that responsibility for information and training concerning national disability policy and its implementation, as today, should rest with Handisam and the Government Offices. The government agencies designated as sectoral agencies for the implementation of disability policy and the supervisory agencies have special responsibility for disseminating information on the parts of the Convention that relate to their particular activities.

The remit for the Equality Ombudsman is not intended to replace the responsibility for information, supervision and application of the law held by other public bodies.

The new remits of Handisam and the Equality Ombudsman

In its report, the Delegation explains why a new government agency should not be established for promotion, protection and monitoring of the Convention. Arguments then follow against any of the other agencies that have been relevant to the discussion or the Government's Delegation on Disability being given the remit of promoting, protecting or monitoring the implementation of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities. Finally, the Delegation presents its view of the role of Handisam and reasons why the Equality Ombudsman should be given the remit and how this remit should be formulated.

Handisam – corporate support agency for the implementation of disability policy

Handisam receives its remit from the Government through the Ordinance (2007:1134) containing the duties of the Swedish Agency for Disability Policy Coordination and through government appropriation directions. The remit is dictated by the orientation of disability policy decided upon by the Government and is thus largely dictated by the Government's priorities, and principally agrees with the tasks described in paragraph 1 of Article 33 concerned with the implementation of the Convention.

The Delegation therefore considers that, under its remit to be responsible for coordinating the implementation of disability policy, Handisam can very well take responsibility, together with other entities, for the task of promoting implementation of the Convention. The Delegation proposes that this task should be stipulated in the Government's ordinance containing Handisam's duties.

Why the Equality Ombudsman?

The government agency's compliance with the Paris Principles

The Delegation notes that the new Equality Ombudsman does not yet fully comply with the requirements that can be derived from the Paris Principles, inasmuch as the agency's remit is limited to matters concerning equal rights and equality of opportunity with reference to certain defined grounds of discrimination, and thus does not cover the protection of human rights in general terms. The remit does not include violations of human rights when the violations do not entail discrimination, for example if society makes inadequate provision for basic health and medical care for all citizens. In this case the right of everyone to such health and medical care is violated, but no one is treated less well than anyone else.

The Delegation considers that the Equality Ombudsman is nevertheless the government agency which, with least impact on existing activities, can be given the remit of being responsible for promoting, protecting and monitoring implementation of the Convention.

The Equality Ombudsman is already the government agency responsible for the promotion, analysis and checking of, and support for, equal treatment under the European Community directives on equal treatment.

Remit

The Delegation proposes an addition to the Act (2008:568) concerning the Equality Ombudsman to clarify that the remit to promote, protect and monitor implementation of the Convention will concern all parts of the Convention, and not just cases where rights are violated in the form of discrimination, as for example in the example of health and medical care above. Such a supplement to the Act also means that it is the Riksdag that decides on any amendments to the remit.

The Delegation proposes the following supplement to Section 1:

The Equality Ombudsman shall also promote, protect and monitor implementation of the United Nations' international Convention on the Rights of Persons with Disabilities.

Competence

The Delegation judges that the Equality Ombudsman to a satisfactory extent has the knowledge of both human rights and disabilities required of the institution which is to be responsible for promoting, protecting and monitoring implementation of the Convention. The Delegation wishes, however, to emphasise the importance of the Ombudsman further strengthening its competence with regard to the human rights perspective, as this differs in part from the established perspective of equal treatment.

Independence

The Paris Principles emphasise the broad mandate, as well as the institution being able to present opinions and reports in areas it considers needing to be highlighted. According to the principles, this mandate should be set forth in a constitutional or legislative text.

The Delegation considers that the independence of the Equality Ombudsman is already evident from the Act concerning the Equality Ombudsman and is further reinforced by the legislative proposal presented in earlier sections.

Individual complaints

The Delegation considers that both investigations of individual complaints and general investigations represent important elements of the monitoring of implementation of the Convention. In the view of the Delegation it is, however, not necessary in the present situation for the individual complaints to be investigated and dealt with by the same body as is responsible for general monitoring. Nor is this a requirement under the Convention. The question of what the possibility of submitting individual complaints with reference to the rights enshrined in the Convention would mean is also too wide-ranging to be answered in the context of this report.

The Council of the Equality Ombudsman

The Delegation proposes that the members of the Council of the Equality Ombudsman should continue to be appointed by the Ombudsman but wishes to reiterate the importance of there being people who themselves have disabilities on the Council.

It is also important that the Ombudsman develops cooperation with the disability movement in other ways.

Personnel and financial resources

The Delegation considers that the Equality Ombudsman should be provided with funds to fulfil the new remit signified by the promotion, protection and monitoring of implementation of the Convention.

There is also a need for a reinforcement of resources with regard to both promotion and monitoring.

Promotion and monitoring of implementation of the Convention must not be limited to a perspective of equal treatment and must instead be based on a human rights perspective based on the entire Convention. In the judgement of the Delegation, some

professional development will probably be required in the government agency for this purpose, to reinforce the expertise of the Ombudsman concerning human rights.

Resources are additionally required, particularly in an initial stage, to develop methods to examine how the Convention is implemented and to develop cooperation in various ways with civil society, and in particular with the disability movement which is to participate in monitoring activity.

The Delegation estimates that the Equality Ombudsman will need to be provided with resources equivalent to around three person-years to accomplish its new remit to promote, protect and monitor implementation of the Convention. The cost of these is estimated at around SEK 2 million annually. In addition to this there are costs of information, training and method development, estimated at SEK 3 million annually during the initial stage. The Delegation judges, however, that the costs of method development can be expected to decrease as the agencies find forms of supervision from a rights perspective.

The Delegation notes that the requirement to establish a national mechanism to promote, protect and monitor implementation of a convention on human rights has never occurred in any previous convention other than the optional protocol to the Convention against Torture. The Delegation therefore does not see any opportunities to finance the new resources for the Equality Ombudsman through funds from other sources.

Organisation

The Delegation considers that the experience contributed by supervision and review of implementation of the Convention provides a valuable foundation for information and training initiatives. It is important, however, that a clear distinction is made between reviewing and promoting activities in the organisation. The Delegation notes that the Equality Ombudsman has divided its activities into three sections, where promotion and supervision are separated.

Cooperation with/demarcation against other agencies

Disability policy – a responsibility for all authorities

Central government, the county councils and the municipalities should also endeavour to ensure that the fundamental principles of the Convention pervade their various activities. The Government has to date appointed a total of 14 central agencies, known as sectoral agencies, which have special responsibility for the implementation of disability policy. These are to press for the policy to become reality in their particular areas of society. Handisam has an active role as a partner in cooperation and discussion and as a coordinator of the remits of the sectoral agencies, without taking over the responsibilities of any of these agencies.

The Delegation similarly wishes to emphasise that the task of the Equality Ombudsman to promote, protect and monitor the Convention on the Rights of Persons with Disabilities does not in any way diminish the responsibilities of other agencies for the Convention to pervade work in their areas. All government agencies have an important role to play in efforts to implement the Convention in their particular areas of responsibility. The principles underpinning the Convention and the articles which relate in particular to their own activities must provide a clear basis for both information and development efforts and standardisation and supervision.

Everyone can contribute to the review

A key task in the remit to monitor implementation of the Convention is to gather and coordinate material from other initiatives and analyse this in relation to human rights. The Delegation considers that any government agency which has a remit to evaluate, follow up and exercise supervision within its sector in a valuable way can contribute to the Equality Ombudsman's review of how the Convention is implemented in Sweden. The remit should be apparent from the agency's duties. Specific assignments with requirements to submit progress reports will probably also be required initially in the agencies' appropriation directions.

To clarify the responsibilities of the government agencies and the municipalities and county councils to contribute to the review of how the Convention is implemented, the Delegation proposes that a new Section 2 a be added to the Act concerning the Equality Ombudsman:

Administrative agencies, municipalities and county councils shall at the request of the Equality Ombudsman supply such information to the Ombudsman as the latter needs to fulfil its remit under the first paragraph of Section 1.

Indicators with a rights perspective

The Delegation considers it important that the accumulation of knowledge, among other things in the context of supervision, in a dialogue between the government agencies and the Equality Ombudsman, is developed so that it is based to a greater degree than at present on human rights.

Participation of the disability movement in monitoring

Under paragraph 3 of Article 33 of the Convention, civil society, in particular persons with disabilities and their representative organisations, are to be involved and participate fully in the monitoring process.

In an agreement between the Government, non-profit organisations in the social area and the Swedish Association of Local Authorities and Regions, it is stated that the relationship between the Government and the non-profit organisations is to be characterised by responsibility and mutuality and be based on the circumstances of both and utilise the perspectives and expertise of both. The agreement contains a good description of the principles which should apply to cooperation between the disability movement and the Equality Ombudsman.

The Delegation wishes to reiterate here the importance of persons with disabilities being members of the Equality Ombudsman's Council and of the disability organisations in various ways being involved in monitoring implementation of the Convention.

The link to accessibility and active measures

Accessibility

An investigator in the Government Offices has been tasked with submitting proposals on how failure to take measures against inadequate accessibility could be treated as a form of discrimination. The Delegation notes that there is no direct link between the remit to review how inadequate accessibility could be treated as discrimination and the remit to investigate which public body could be entrusted with the task of promoting, protecting and monitoring implementation of the Convention.

Active measures

An inquiry chair is to study the effects of the provisions on active measures contained in the previous laws against discrimination (ToR 2008:130). On this basis, the inquiry chair is to consider, among other things, how requirements for active measures can be made clear and distinct and be linked to effective sanctions. The findings are to be reported to the Government by 31 December 2009. The Delegation notes that it is difficult in the current situation to see how this might affect the Delegation's proposals.

Children's perspective and gender equality

There are several articles in the Convention that highlight the importance of the States Parties taking account of both a children's and a gender equality perspective in work on the Convention. The Delegation emphasises that the content of these articles must be reflected to the greatest degree in work both to promote and protect and to monitor implementation of the Convention.

Promotion, protection and monitoring of all conventions on human rights

The task of the Delegation in this report has only related to one of the conventions on human rights. The Delegation is tasked with drawing up proposals in its final report on how continued support

for efforts to ensure full respect of human rights in Sweden at large could be provided after the Delegation has completed its work (ToR 2006:27). The proposals concerning the latter more overarching issue may therefore have an impact on and alter the tasks for the government agencies discussed in this report.

In the 2009 Budget Bill (Govt Bill 2008/09:1), the Delegation was also tasked with examining how the issue of supervision in accordance with the Paris Principles on national institutions with the task of monitoring human rights issues should be resolved. There is also a dilemma in this part of the remit in relation to the proposals presented in this report.

The issue of a body for promoting, protecting and monitoring implementation of the Convention in question belongs together with the issue of the establishment of similar national monitoring functions for other UN conventions on human rights. It would be unfortunate for such a body to be established for one of the conventions while there is no body with principal responsibility for the promotion, protection and monitoring of other central conventions. If similar tasks are to be developed for all the human rights conventions, the issue should be taken up again. This may thus have an impact on and alter the conditions for the government agencies discussed here.

Författningsförslag

1 Förslag till lag om ändring i lagen (2008:568) om Diskrimineringsombudsmannen

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2008:568) om Diskrimineringsombudsmannen
dels att 1 § ska ha följande lydelse,
dels att det i lagen ska införas en ny 2 a § av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Diskrimineringsombudsmannen har de uppgifter som framgår av diskrimineringslagen (2008:567).

Diskrimineringsombudsmannen ska också främja, skydda och övervaka genomförandet av Förenta nationernas internationella konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Ombudsmannen ska därutöver verka för att diskriminering som har samband med kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder, sexuell läggning eller ålder inte förekommer på några områden av samhällslivet.

Ombudsmannen ska också i övrigt verka för lika rättigheter och möjligheter oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder, sexuell läggning eller ålder.

2 §

Diskrimineringsombudsmannen ska genom råd och på annat sätt medverka till att den som utsatts för diskriminering kan ta till vara sina rättigheter.

2 a §

Förvaltningsmyndigheter, kommuner och landsting ska på Diskrimineringsombudsmannens begäran lämna sådan information till ombudsmannen som denna behöver för att fullgöra sitt uppdrag enligt 1 § andra stycket.

3 §

Diskrimineringsombudsmannen ska vidare inom sitt verksamhetsområde

- informera, utbilda, överlägga och ha andra kontakter med myndigheter, företag, enskilda och organisationer,
- följa den internationella utvecklingen och ha kontakter med internationella organisationer,
- följa forsknings- och utvecklingsarbete,
- hos regeringen föreslå författningsändringar eller andra åtgärder som kan motverka diskriminering, och
- ta initiativ till andra lämpliga åtgärder.

Denna lag träder i kraft den...

1 Inledning

1.1 Uppdraget

Förenta Nationerna (FN) antog år 2006 en konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Enligt artikel 33 ska det i varje stat finnas samhällsorgan med uppgift att främja, skydda och övervaka konventionens genomförande. Delegationen för mänskliga rättigheter i Sverige fick i juli 2008 i uppdrag att utreda om Handisam, Diskrimineringsombudsmannen eller något annat organ bör anförtros uppgiften¹. I uppdraget ingår även att utreda vad kravet i artikel 33, att främja, skydda och övervaka genomförandet av konventionen, innebär i praktiken.

1.2 Konventionen

FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning² antogs av FN:s generalförsamling den 13 december 2006 och öppnades för undertecknande den 30 mars 2007. Den undertecknades då av 82 länder, däribland Sverige. Fram till och med den 17 mars 2009 har konventionen undertecknats av 139 länder och ratificerats av 50. Sverige ratificerade konventionen den 15 december 2008.

Till konventionen finns också ett fakultativt (frivilligt) protokoll³ som innebär att den enskilde har möjlighet att klaga till FN:s internationella kommitté för rättigheter för personer med funktionsnedsättning⁴ om han eller hon anser att hans eller hennes rättigheter är kränkta. Sverige undertecknade det fakultativa protokollet samtidigt

¹ Tilläggsdirektiv till Delegationen för mänskliga rättigheter i Sverige, dir. 2008:92.

² United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities.

³ Optional Protocol to the Convention on the Rights of Persons with Disabilities.

⁴ The Committee on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD).

som konventionen. Till och med den 17 mars 2009 har 82 länder skrivit under det fakultativa protokollet och 29 ratificerat det.

Konventionen och tilläggsprotokollet trädde för Sveriges del i kraft den 14 januari 2009

Den nya konventionen utgör en fortsättning på arbetet inom FN för att få till stånd internationella regler om rätten till delaktighet och jämlikhet för personer med funktionsnedsättning. Detta arbete resulterade 1993 i att FN:s generalförsamling antog standardregler om delaktighet och jämlikhet för människor med funktionsnedsättning⁵. Standardreglerna har haft stor betydelse som vägledande instrument när det gäller handikappolitiken i Sverige och ligger bl.a. till grund för den nationella handlingsplanen för handikappolitiken⁶. Läs mer om standardreglerna i kapitel 2.6.1.

Konventionen tillhör de centrala konventionerna om mänskliga rättigheter. Den skapar inte i sig några nya rättigheter. Dess syfte är snarare att undanröja hinder för personer med funktionsnedsättning att åtnjuta sina mänskliga rättigheter. De grundläggande principerna i konventionen är icke-diskriminering, jämlika möjligheter, självbestämmande samt delaktighet och inkludering.

Konventionen består av en inledning och 50 artiklar. Artikel 33, som är aktuell i denna utredning, har rubriken Nationellt genomförande och övervakning och behandlar tre frågor:

- hur regeringen ska organisera sitt arbete för genomförandet av konventionen,
- krav på ett eller flera oberoende organ för att främja, skydda och övervaka genomförandet av konventionen,
- handikapprörelsens delaktighet i övervakningen.

Konventionstexten i artikel 33 lyder:

1. Konventionsstaterna ska i enlighet med sina förvaltningssystem utse en eller flera kontaktpunkter inom regeringen för frågor som gäller genomförandet av denna konvention och ska på lämpligt sätt överväga att inrätta eller utse en samordningsmekanism inom regeringen för att underlätta därtill relaterad verksamhet inom olika sektorer och på olika plan.

⁵ Standardregler för att tillförsäkra människor med funktionsnedsättning delaktighet och jämlikhet, General Assembly resolution 48/96 (annex) 20 december 1993, se <http://www.un.org/disabilities/default.asp?id=26>

⁶ Från patient till medborgare, regeringens proposition 1999/2000:79.

2. Konventionsstaterna ska i enlighet med sitt rättssystem och sitt förvaltningssystem, bibehålla, förstärka, utse eller inom konventionsstaten upprätta en mekanism, inklusive en eller flera oberoende mekanismer enligt vad som befinns ändamålsenligt för att främja, skydda och övervaka genomförandet av denna konvention. Vid utseendet eller upprättandet av mekanismen ska konventionsstaterna beakta de principer som hänför sig till statusen och funktionen hos de nationella institutionerna för skydd och främjande av de mänskliga rättigheterna.
3. Det civila samhället, särskilt personer med funktionsnedsättning och de organisationer som representerar dem, ska involveras i och fullt ut medverka i övervakningsförfarandet.

När det gäller punkt 1 hänvisar regeringen i propositionen *Mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättning*⁷ till den informella grupp inom Socialdepartementets enhet för sociala tjänster som samordnar handikappolitiken inom Regeringskansliet samt den interdepartementala arbetsgrupp med företrädare för flera olika departement som beskrivs i kapitel 2.4. Genom dessa finns redan kontaktpunkter inom regeringen som är lämpliga för frågor som gäller genomförandet av konventionen. Regeringen konstaterar samtidigt att samordningsfunktionen i Regeringskansliet bör förtydligas för att på så sätt underlätta verksamheter inom olika sektorer och på olika plan som relaterar till konventionen och dess genomförande.

När det gäller punkt 2 konstaterar regeringen i propositionen att det i dag saknas en sådan institution i Sverige som kan sägas motsvara alla krav som ställs i konventionen och som samtidigt kan svara för att övervaka genomförandet av konventionen. Här åsyftas de så kallade Parisprinciperna som ställer relativt ingående krav på institutionen eller institutionerna i fråga.

Enligt artikelns punkt 3 ska det civila samhället, särskilt personer med funktionsnedsättning och de organisationer som representerar dem, involveras i och fullt ut medverka i övervakningsförfarandet.

⁷ Mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättning, regeringens proposition 2008/09:28.

Regeringen konstaterar i propositionen att det enligt instruktionerna för Handisam och Diskrimineringsombudsmannen vid myndigheterna ska finnas ett råd med uppgift att ge generaldirektören respektive ombudsmannen den vägledning som behövs för att verksamheten ska kunna bedrivas effektivt och i överensstämmelse med syftet för verksamheten.

1.3 Utgångspunkter för utredningen

Konventionsstaterna ska alltså enligt artikel 33 punkt 2 behålla, förstärka, utse eller upprätta en mekanism för att främja, skydda och övervaka genomförandet av konventionen. Utgångspunkter i detta arbete är enligt konventionen och utredningsdirektiven:

- konventionsstatens eget rättssystem och förvaltningssystem,
- de så kallade Parisprinciperna⁸ om nationella institutioner för mänskliga rättigheter (bl.a. brett mandat som regleras i lag, oberoende och bred sammansättning, se vidare kapitel 2.2),
- övervakningen av konventionens genomförande ska ske inom alla områden i både privat och offentlig verksamhet, inklusive åtgärder som vidtas av regering och riksdag,
- handikapprörelsens medverkan.

Vid översättningen av konventionen har beaktats de definitioner som Terminologirådet hos Socialstyrelsen har beslutat den 4 oktober 2007 beträffande termerna handikapp, funktionshinder och funktionsnedsättning. När innehållet i nuvarande lagar återges används dock de begrepp som står i respektive lag.

1.4 Den tidigare behandlingen av frågan

Inom Socialdepartementet har gjorts en genomgång av konventionens 50 artiklar och hur svensk lagstiftning och övriga förhållanden i Sverige överensstämmer med dessa. Resultatet har publicerats i departementspromemorian *FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning* (Ds 2008:23). Där före-

⁸ Principles relating to the Status of National Institutions (The Paris Principles), adopted by General Assembly resolution 48/134, 20 december 1993

slås att en utredning tillsätts för att utreda om nuvarande samhällsorgan var för sig eller gemensamt uppfyller konventionens krav på oberoende mekanismer för att främja och skydda respektive övervaka genomförandet av konventionen. I promemorian redogörs bl.a. för de myndigheter som i dag har olika uppgifter för att bevaka frågor som angår funktionshindrade personers rättigheter eller ansvarar för att övergripande samordna genomförandet av handikappolitiken, dvs. Handikappombudsmannen respektive Myndigheten för handikappolitisk samordning, Handisam.

Departementspromemorian remissbehandlades under våren 2008. Av de totalt 86 remissinstanser som yttrat sig angående departementspromemorian har 29 instanser kommenterat förslagen angående artikel 33. Ingen hade någon invändning mot att ansvaret för övervakningen av genomförandet av konventionen läggs på Diskrimineringsombudsmannen. När det gäller ansvaret för uppgifterna att främja och skydda genomförandet finns det däremot delade meningar. Flertalet av de remissinstanser som ansåg att Handisam skulle tilldelas detta ansvar tog dock bara ställning till detta i avvaktan på utredningens resultat.

De remissinstanser som kommenterat ansvaret för genomförandet av konventionen lyfter fram Handisams roll i detta arbete och/eller genomförandet av handlingsplanen för den nationella handikappolitiken.

I september 2008 överlämnade regeringen propositionen *Mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättning* till riksdagen där den föreslog att riksdagen skulle godkänna konventionen. Riksdagen godkände konventionen i november 2008.

I propositionen konstaterade regeringen att den genomgång som gjorts där svenska förhållanden ställs mot krav och åtaganden i konventionens olika artiklar visar att Sverige inte på något område är i sådan avsaknad av lagregler eller ambitioner att konventionen inte skulle kunna ratificeras. Konventionen förutsätter, enligt regeringen, inte några ändringar av svensk lag. Sverige bedöms till fullo uppfylla de krav i konventionen som kan anses absoluta. Det gäller t.ex. rätten till liv, frihet och personlig säkerhet i artiklarna 10–14, rätten att inte utsättas för tortyr, våld eller övergrepp i artiklarna 15–17 eller respekten för hem och familj i artikel 23.

Det finns emellertid, enligt regeringen, områden där genomgången visar att det återstår en del arbete innan de mål och krav som följer av dagens lagstiftning kan anses uppfyllda. Det gäller t.ex. artiklarna 8 och 9 om medvetandegörande och tillgänglighet

och artikel 27 om arbete och sysselsättning. På dessa liksom på många andra områden pågår enligt regeringen ett ständigt arbete att med riktlinjer, handlingsplaner och program komma närmare ett förverkligande av lagstiftningen och av reglerna i konventionen. Regeringen har, enligt propositionen, för avsikt att utvärdera hur den nationella handlingsplanen för handikappolitiken har utfallit på olika områden inför det uppsatta slutmålet 2010. Med utredningen som bas kan det därefter läggas fast en ny strategi för den framtida handikappolitiken. En utgångspunkt för politiken blir, enligt propositionen, konventionens olika artiklar.

Angående artikel 33 skrev regeringen följande i propositionen: ”Bestämmelserna i artikel 33 om konventionens genomförande och om att främja, skydda respektive övervaka genomförandet tillhör de mest diskuterade under remissbehandlingen. Artikelns konstruktion är ny när det gäller en central konvention om mänskliga rättigheter, och tidigare erfarenheter av tillämpningen av den nationella övervakningen saknas. Sedan remissbehandlingen avslutats har Delegationen för mänskliga rättigheter i Sverige fått i tilläggsuppdrag av regeringen att utreda vad kravet i artikel 33 att främja, skydda respektive övervaka konventionens genomförande innebär i praktiken och om Handisam, Diskrimineringsombudsmannen eller något annat samhällsorgan bör anförtros denna uppgift. Uppdraget ska redovisas senast den 1 april 2009.”

Regeringen bedömde samtidigt i propositionen att uppgifterna att främja, skydda respektive övervaka konventionens genomförande enligt punkterna 2 och 3 i artikel 33 i avvaktan på utredningen tills vidare kan fullgöras av de organ som redan finns utan särskilt uppdrag.

1.5 Delegationens arbete

Enligt direktiven ska delegationen samråda med Handisam, de dåvarande ombudsmännen mot diskriminering samt Organisationskommittén med uppgift att bilda Diskrimineringsombudsmannen och under 2009 med den nya myndigheten. Delegationen ska också samråda med handikapprörelsen samt andra berörda myndigheter och organisationer.

Samrådet har skett genom samtal och möten med företrädare för Handisam, samtliga ombudsmän samt Organisationskommittén för bildandet av Diskrimineringsombudsmannen. Kontakterna har

under 2009 fortsatt både med Handisam och den nya Diskrimineringsombudsmannen.

Kontakterna med handikapprörelsen har skett genom samtal och möten med projektansvariga och styrgruppen för Agenda 50 – förverkligande av FN:s konvention om mänskliga rättigheter för människor med funktionsnedsättning. Agenda 50 är ett projekt som Handikappförbunden (HSO) startade vintern 2008. Delegationen har också medverkat vid seminarier som projektet anordnat. HSO har dessutom lämnat in en skrivelse till delegationen med förslag bl.a. på hur ansvaret bör fördelas.

Därutöver har delegationen haft kontakt med bl.a. Barnombudsmannen, Socialstyrelsens enhet för funktionshinderfrågor och Riksrevisionen.

Departementspromemorian ”FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (Ds 2008:23)” samt remissvaren på denna har också utgjort underlag för detta betänkande. I departementspromemorian redogörs bl.a. för de myndigheter som i dag har olika uppgifter för att bevaka frågor som angår funktionshindrade personers rättigheter eller ansvarar för att övergripande samordna genomförandet av handikappolitiken, dvs. Handikappombudsmannen respektive Myndigheten för handikappolitisk samordning, Handisam. Slutsatsen var att det behöver utredas om nuvarande samhällsinstitutioner var för sig eller gemensamt uppfyller kraven i artikel 33 i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Delegationen har även haft kontakter med länder såväl i Europa som andra delar av världen för att ta del av deras arbete för att tillmötesgå kraven i artikel 33. Bland länderna finns såväl de som ratificerat både konventionen och tilläggsprotokollet som de som enbart ratificerat konventionen. Bland länderna finns också de som ännu endast har skrivit under konventionen och tilläggsprotokollet samt de som enbart skrivit under konventionen. En närmare beskrivning av dessa länders arbete med artikel 33 beskrivs i kapitel 2.8.

2 Utgångspunkter

2.1 Allmänt

När staterna utser det, eller de, samhällsorgan som ska ansvara för att främja, skydda och övervaka genomförandet av *FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning* ska de enligt artikel 33 punkt 2 beakta de principer som hänför sig till statusen och funktionen hos de nationella institutionerna för skydd och främjande av de mänskliga rättigheterna. Med detta avses de så kallade Parisprinciperna som beskrivs mer ingående i kapitel 2.2. I propositionen *Mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättning*¹ konstaterar regeringen att det i dag inte finns någon sådan institution i Sverige som kan sägas motsvara alla de krav som finns i Parisprinciperna och som samtidigt kan svara för att övervaka konventionen. Dessutom har kravet att inrätta en nationell mekanism för övervakningen av genomförandet av en konvention om mänskliga rättigheter aldrig förekommit i någon tidigare konvention. Det finns endast i ett tilläggsprotokoll till tortyrkonventionen, se även kapitel 2.6.2.

Eftersom konventionen direkt hänvisar till Parisprinciperna anser Delegationen för mänskliga rättigheter i Sverige att det är viktigt för den aktuella utredningen att beskriva dessa. Detta görs i kapitel 2.2.

I kapitel 2.3 följer en beskrivning av begreppen främja, skydda och övervaka. Enligt uppdraget² ska delegationen utreda vad kravet att främja, skydda respektive övervaka genomförandet av konventionen kan innebära i praktiken. Detta har gjort det nödvändigt att närmare utreda dessa begrepp.

¹ Mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättning, regeringens proposition 2008/09:28.

² Tilläggsdirektiv till Delegationen för mänskliga rättigheter i Sverige, dir. 2008:92.

Slutligen görs en genomgång av samhällsorgan som kan vara tänkbara alternativ för att ansvara för dessa uppgifter samt om några andra länder funnit någon lösning på åtagandena enligt artikel 33 punkt 2.

2.2 Parisprinciperna

2.2.1 Principernas tillkomst

Generalförsamlingen

Behovet av nationella institutioner för mänskliga rättigheter diskuterades av FN:s råd för ekonomiska och sociala frågor redan 1946. Rådet rekommenderade då medlemsstaterna att inrätta nationella kommittéer för mänskliga rättigheter³. Det var två år innan FN:s generalförsamling antog den *Allmänna förklaringen om mänskliga rättigheter*. Frågan diskuterades på nytt fjorton år senare. Då uppmärksammade rådet vilken viktig roll nationella institutioner skulle kunna spela i främjandet och skyddandet av mänskliga rättigheter och medlemsstaterna inbjöds att inrätta sådana⁴.

Parisprinciperna formulerades den 7–9 oktober 1991 i Paris under den första internationella workshopen om nationella institutioner för främjande och skydd av mänskliga rättigheter. De går under namnet ”Principles relating to the status of national institutions” eller kort ”Parisprinciperna” och antogs av FN:s generalförsamling i december 1993⁵. Generalförsamlingen erinrar, i den resolution där Parisprinciperna ingår som bilaga, om vikten av att medlemsstaterna i överensstämmelse med nationell lagstiftning inrättar nationella institutioner för främjande och skydd av mänskliga rättigheter. Generalförsamlingen erinrar också om betydelsen av att dessa institutioner ska vara självständiga och uppmanar staterna att beakta Parisprinciperna vid inrättandet.

I Parisprinciperna fastställdes alltså vad som bör gälla rörande nationella institutioners arbete med att främja respekten för mänskliga rättigheter. De behandlar institutionernas kompetens, mandat, arbetsuppgifter, sammansättning och finansiering.

³ Economic and Social Council resolution 2/9, 21 Juni 1946, sect. 5.

⁴ Economic and Social Council resolution 772 B XXX, 25 juli 1960.

⁵ General Assembly resolution 48/134, 20 december 1993.

The International Coordination Committee (ICC)

ICC the International Coordination Committee of National Human Rights Institutions. bildades 1993 av nationella institutioner för mänskliga rättigheter som samlats i Tunis för en internationell konferens. Syftet med ICC är att samordna aktiviteterna i det nätverk som finns av sådana institutioner. ICC:s möten hålls under beskydd av och i samarbete med kontoret för FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheter, i fortsättningen benämnt MR-kontoret.

Det finns skillnader när det gäller vilka mandat olika länders nationella institutioner för mänskliga rättigheter har men ett krav är att de måste leva upp till Parisprinciperna för att kunna godkännas/ackrediteras som en national institution för mänskliga rättigheter.,

En institution ackrediteras av ICC, ICC har tagit fram riktlinjer för den ovan nämnda ackrediteringsprocessen⁶. De delar in institutionerna i följande kategorier utifrån Parisprinciperna⁷:

- A. I överensstämmelse med kraven i Parisprinciperna,
 - A(R). Ackreditering med reservation med anledning av bristfälligt inlämnat underlag,
- B. Observationsstatus. Antingen uppfyller institutionen inte helt kraven i Parisprinciperna eller så har de lämnat in ett så bristfälligt material att ett beslut inte kan fattas.
- C. Uppfyller inte kraven i Parisprinciperna.

I december 2008 fanns det 64 institutioner som hade A-status. De fyra tidigare diskrimineringsombudsmännen i Sverige har haft denna status genom den tidigare Ombudsmannen mot etnisk diskriminering. Den nya Diskrimineringsombudsmannen som inrättades som myndighet den 1 januari 2009 håller nu på att ansöka om sådan. Signalerna från ICC är att ombudsmannen, även med de avsteg från principerna som delegationen påpekar längre fram, väl uppfyller de krav som ställs för en A-status.

⁶ Guidelines for Accreditation & Re-Accreditation of National Human Rights Institutions to the International Coordinating Committee of National Human Rights Institutions, version 3 – April 2008, <http://www.demotemp360.nic.in/default.asp?PID=253&DID=0>

⁷ International Coordinating Committee of National Institutions for the Promotion and Protection of Human Rights, Geneva 21 to 23 April 2008 Report and Recommendations of the Sub-Committee on Accreditation, <http://planetecomolutions.com/nhri/Report%20Sub-Committee%20April%202008.pdf>

Handböcker till stöd för arbetet

Nedan görs en beskrivning av kraven på en nationell institution för mänskliga rättigheter utifrån Parisprinciperna. Denna kompletteras med rekommendationer som görs i *FN:s handbok för etablerandet och stärkandet av nationella institutioner för främjande och skyddande av mänskliga rättigheter*⁸, fortsättningsvis kallad FN:s handbok för nationella institutioner.

Som stöd för implementeringen av den nya konventionen skrev FN:s ”Department of Social Affairs”, FN:s MR-kontor och ”the Interparliamentary Union” tillsammans en handbok, *FN:s handbok för parlamentariker*⁹. Även denna handbok utgår ifrån Parisprinciperna.

Syftet är att handböckerna ska fungera som vägledning vid inrättandet eller utnämningen av en institution för mänskliga rättigheter.

2.2.2 Kraven på en nationell institution för mänskliga rättigheter

De krav som kan utläsas ur Parisprinciperna när det gäller en nationell institution för främjande och skyddande av mänskliga rättigheter kan delas in i fyra delar:

- befogenheter och ansvar,
- sammansättning och garantier för oberoende och mångfald,
- arbetsmetoder,
- statusen för kommissioner som har en halvjuridisk befogenhet.

Här nedan följer en utförlig genomgång av principerna som är grundläggande för det fortsatta arbetet.

⁸ National Human Rights Institutions, A Handbook on the Establishment and Strengthening of National Institutions for the Promotion and Protection of Human Rights, Professional Training Series No 4, Centre For Human Rights Geneva 1995, www.ohchr.org/Documents/Publications/training4en.pdf.

⁹ From Exclusion to Equality, Realizing the rights of persons with disabilities, Handbook for Parliamentarians on the Convention on the Rights of Persons with Disabilities and its Optional Protokoll, No 14-2007, www.un.org/disabilities/default.asp?id=212

Befogenheter och ansvar

Den nationella institutionen för mänskliga rättigheter bör enligt paragraf 1 och 2 under rubriken Befogenheter och ansvar i Parisprinciperna ha:

- en lagstadgad befogenhet att främja och skydda mänskliga rättigheter,
- ett så brett uppdrag som möjligt,
- ett uppdrag som är tydligt formulerat i landets grundlag eller annan lagstiftning där också sammansättning och befogenheter specificeras.

Enligt paragraf 3 bör en nationell institution ha följande uppgifter:

- på uppdrag från annan myndighet eller på eget initiativ kunna lämna synpunkter, rekommendationer, förslag och rapporter till regeringen, riksdagen eller annat organ på alla områden som rör främjandet och skyddandet av mänskliga rättigheter,
- granska lagar, förordningar och andra regler samt propositioner och andra förslag och när det bedöms lämpligt lämna förslag på ändringar så att dessa överensstämmer med de grundläggande principerna för mänskliga rättigheter,
- själv kunna besluta vilka kränkningar av de mänskliga rättigheterna den avser att ta upp,
- kunna ta fram rapporter om situationen i landet när det gäller de mänskliga rättigheterna,
- uppmärksamma regeringen på situationer där mänskliga rättigheter kränks och om nödvändigt kunna uttrycka synpunkter på förslag och reaktioner från regeringen,
- verka för och säkerställa harmonisering av nationell lagstiftning, föreskrifter och tillämpningar med internationella instrument för mänskliga rättigheter som landet ratificerat,
- uppmuntra till ratificering av dessa instrument och säkerställa genomförandet av dessa,
- bidra till de rapporter som landet ska lämna till FN:s övervakningskommittéer och göra oberoende uttalanden med anledning av detta,

- kunna samarbeta med olika organ inom FN-systemet, regionala institutioner och nationella institutioner i andra länder,
- bistå i utarbetandet av program för utbildning och forskning om mänskliga rättigheter och medverka i genomförandet av dessa på skolor och universitet samt bland yrkesverksamma,
- ge publicitet åt de mänskliga rättigheterna och åt åtgärder för att bekämpa alla former av diskriminering (särskilt rasdiskriminering) genom att öka allmänhetens medvetande, särskilt genom information, utbildning och massmedia.

Sammansättning och garantier för oberoende och mångfald

Enligt Parisprinciperna bör den nationella institutionen och dess medlemmar garantera en bred representation. Den bör bestå av företrädare för:

- frivilligorganisationer som ansvarar bl.a. för frågor som rör mänskliga rättigheter samt fackföreningar och yrkesföreningar,
- olika filosofiska och religiösa inriktningar,
- universitet och experter,
- riksdagen,
- regeringskansliet (i rådgivande funktion).

Den nationella institutionen bör finansieras på ett sådant sätt att arbetet underlättas. Finansieringen ska möjliggöra att institutionen har den personal och de lokaler som den behöver för sitt arbete. Detta för att institutionen ska kunna vara oberoende av regeringen. Institutionen ska inte heller vara föremål för sådan finansiell kontroll att det påverkar oberoendet.

Arbetsmetoder

Inom ramen för sitt arbete bör den nationella institutionen enligt Parisprinciperna:

- själv kunna ta ställning i alla frågor som ryms inom ramen för dess befogenheter,

- kunna höra vilken person som helst och samla in information och rapporter som är nödvändiga för att kunna analysera situationer som faller inom kompetensområdet,
- kunna rikta sig till allmänheten direkt eller genom massmedier, framförallt för att publicera sina åsikter och rekommendationer,
- vid behov tillsätta arbetsgrupper och inrätta lokala eller regionala sektioner för att bistå institutionen att fullgöra sina uppgifter,
- upprätthålla samråd med andra organ med ansvar för främjande och skyddande av mänskliga rättigheter (särskilt ombudsmän, förlikningsmän och liknande institutioner),
- utveckla kontakter med frivilligorganisationer som arbetar med främjande och skyddande av mänskliga rättigheter, ekonomisk och social utveckling, bekämpande av rasism och skyddande av särskilt utsatta grupper.

Statusen för kommissioner som har en halvjuridisk befogenhet

En nationell institution kan enligt Parisprinciperna ges rätt att höra och beakta klagomål och uppvaktningar som rör individuella ärenden. Anmälningar ska då kunna lämnas in av enskilda, deras företrädare, tredje part, frivilligorganisationer, fackföreningar eller andra organisationer som företräder enskilda.

I sådana ärenden kan uppgiften baseras på följande principer:

- försöka nå en frivillig överenskommelse genom förlikning eller, inom de gränser som lagstiftningen föreskriver, genom bindande beslut eller om nödvändigt baserat på förtroende,
- informera den som gjort anmälan om dennes rättigheter, särskilt möjligheten till kompensation och underlätta tillgängligheten till sådana,
- utreda alla klagomål och uppvaktningar eller inom ramen för lagen förmedla dem till annan myndighet med befogenhet inom området,

- ge rekommendationer till andra myndigheter, särskilt genom att föreslå tillägg eller ändringar av lagar, föreskrifter och förvaltningspraxis, särskilt om dessa har skapat svårigheter för människor som har gjort anmälningar för att kunna utöva sina rättigheter.

De principer som avser handläggningen av klagomål benämns i Parisprinciperna som "tilläggsprinciper". De riktar sig enbart till institutioner som getts en halvjuridisk ställning.

2.2.3 Handböckerna för vägledning i arbetet

FN:s handbok för parlamentariker

I FN:s handbok för parlamentariker utgår författarna från de ovan beskrivna Parisprinciperna och beskriver hur dessa kan behöva anpassas med hänsyn till uppgiften att främja, skydda och övervaka genomförandet av konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Bland annat ska institutionerna vara tillgängliga för personer med funktionsnedsättning. Även informationsmaterial och utbildningsprogram måste vara tillgängliga. I handboken konstateras att nationella institutioner för mänskliga rättigheter kan behöva justera sina rutiner för medling och förlikning för att försäkra sig om att personer med funktionsnedsättning och deras företrädare har tillgång till processen.

När ett land ska besluta om att inrätta en institution eller ge uppgiften enligt artikel 33 punkt 2 till någon existerande sådan bör man, enligt handboken, tänka på följande:

- Överensstämmer institutionen med Paris-principerna?
- Har institutionen ett mandat som täcker konventionen?
- Har institutionen experter på konventionen, mänskliga rättigheter och/eller funktionsnedsättningar?
- Har institutionen tillräckliga personalresurser och tid för att främja, skydda och övervaka konventionen, samtidigt som den arbetar med sina övriga uppgifter?
- Har institutionen personal med egna funktionsnedsättningar?
- Är institutionen tillräckligt tillgänglig för personer med funktionsnedsättning och har den en tillgänglighetspolicy?

Samtliga dessa frågor är förstås centrala för denna utredning.

Författarna av handboken anser att nationella institutioner för mänskliga rättigheter är mest lämpade att ta på sig rollen som oberoende organ i enlighet med kraven i konventionen.

FN:s handbok för etablerandet och stärkandet av nationella institutioner

I FN:s handbok för nationella institutioner beskrivs tre kategorier av institutioner:

1. Kommissioner för mänskliga rättigheter
2. Specialiserade institutioner
3. Ombudsmän

I handboken framhålls vikten av att institutionen ska kunna agera självständigt och oberoende i förhållande till såväl regering, partipolitik och andra som kan tänkas vara i en sådan ställning att de kan påverka dess arbete. Samtidigt konstateras bl.a. att vare sig restriktioner i uppdraget eller oberoendet får bli sådant att det försvårar för institutionen att fullgöra sitt uppdrag effektivt.

2.3 Begreppen främja, skydda och övervaka

Delegationen ska enligt uppdraget från regeringen utreda vad kravet att främja, skydda respektive övervaka kan innebära i praktiken. Nedan gör delegationen därför en genomgång av de tre begreppen. Delegationen har dessutom valt att utveckla begreppet *oberoende* eftersom detta tolkas på olika sätt i diskussionerna om vilken eller vilka samhällsorgan som bör få ansvaret för uppgifterna att främja, skydda och övervaka genomförandet av konventionen.

Under tiden 2004 till 2008 har en rad statliga utredningar utrett och lämnat förslag som gäller den statliga styrningen och tillsynen. Det är bl.a. Tillsynsutredningen, Ansvarskommittén, Styrutredningen och 2006 års förvaltningskommitté. Förutom de ovan beskrivna Parisprinciperna har delegationen också beaktat slutsatser och förslag från dessa utredningar.

2.3.1 Främja

I FN:s handbok för nationella institutioner konstateras att främjande (promotion) är en mycket generell term som omfattar ett brett spektrum av möjliga aktiviteter. En nationell institution kan enligt handboken anses svara för främjande av mänskliga rättigheter om dess mål och uppgifter inkluderar:

- att informera och utbilda om mänskliga rättigheter,
- att gynna utvecklingen av värden och attityder som upprätthåller de mänskliga rättigheterna,
- att uppmuntra till aktiviteter med syfte att försvara mänskliga rättigheter från kränkningar.

Olika strategier för det främjande arbetet som nämns är:

- informationsmaterial om mänskliga rättigheter, t.ex. konventionerna, den nationella institutionen, nationella rapporter till FN:s övervakningskommittéer samt relevant nationell lagstiftning,
- arrangemang och aktiviteter som t.ex. seminarier, utställningar och tävlingar,
- mediekontakter för att sprida information till allmänheten,
- göra myndigheten känd genom kontakter och samarbete med andra.

En uppgift som lyfts fram särskilt är utbildning och träning. Nationella institutioner kan spela en värdefull roll genom att utbilda om internationella och nationella normer för mänskliga rättigheter.

Att informera och utbilda innebär enligt handboken att skapa medvetenhet och sprida kunskap om mänskliga rättigheter. Skyddet av de mänskliga rättigheterna är beroende av att människor har kunskap om sina rättigheter och de verktyg som finns för att genomdriva dessa. Olika aktörer måste också göras medvetna om sitt eget personliga ansvar som följer av internationell och nationell lagstiftning och därmed både risken att kränka och möjligheten att skydda de mänskliga rättigheterna.

Förvaltningskommittén överlämnade i december 2007 ett delbetänkande till regeringen om myndigheternas opinionsbildande

verksamhet¹⁰. Kommittén har definierat opinionsbildning som ”en extern informationsaktivitet riktad mot allmänheten i syfte att aktivt påverka dess kunskaper, attityder eller beteenden i en avsedd riktning”.

Kommittén konstaterar att informationsverksamhet, inklusive sådan som kan bedömas som opinionsbildande, är ett av de medel som myndigheterna förfogar över för att genomföra den av riksdagen och regeringen beslutade politiken på det aktuella området. Informationsverksamheten är ett komplement till myndigheternas administrativa och ekonomiska styrmedel. Kommittén lyfter fram regeringsformens bestämmelse om att förvaltningsmyndigheter i sin verksamhet ska beakta allas likhet inför lagen samt iakttä saktighet och opartiskhet och att detta också gäller myndigheternas informationsverksamhet.

Förvaltningskommittén ansåg också att myndigheterna även i framtiden bör kunna använda information av opinionsbildande karaktär i sin verksamhetsutövning. Utgångspunkten är att informationen är saklig och opartisk, att det finns beslut från statsmakterna om att informationsverksamheten ska bedrivas och att verksamheten inte står i uppenbar konflikt med någon annan verksamhet eller roll som myndigheten har.

2.3.2 Skydda

Begreppet skydda (protect) inkluderar både uppgiften att ta emot och behandla individuella klagomål och uppgiften att göra generella utredningar av misstänkta kränkningar av mänskliga rättigheter i samhället.

Även uppgiften att skydda mot kränkningar av de mänskliga rättigheterna beskrivs i FN:s handbok för nationella institutioner. Enligt handboken är det juridiska systemet grunden för skyddet av mänskliga rättigheter på nationell nivå. Möjligheten för nationella institutioner att ta emot och utreda individuella klagomål bör ses som en ytterligare säkerhetsåtgärd och en kompletterande funktion för att säkerställa att alla medborgares rättigheter skyddas fullt ut.

Skyddet av de mänskliga rättigheterna är beroende av att människor har kunskap om sina rättigheter och de verktyg som finns för att genomdriva dessa. Det är också nödvändigt att samtliga samhälls-

¹⁰ Opinionsbildande verksamhet och små myndigheter SOU 2007:107, Delbetänkande av 2006 års förvaltningskommitté.

funktioner känner till sitt ansvar för att skydda de mänskliga rättigheterna inom sitt verksamhetsområde. Därför är information och utbildning för att skapa medvetenhet och sprida kunskap om mänskliga rättigheter en viktig grund.

En av de viktigaste uppgifterna som en nationell institution för mänskliga rättigheter kan anförtros är, enligt handboken, att utreda misstänkta kränkningar av dessa rättigheter. Uppgiften bör inte enbart omfatta utredning av individuella klagomål vilket inte heller är något krav enligt Parisprinciperna. Institutionen måste också ha möjlighet att genomföra utredningar på eget initiativ samt kunna ifrågasätta lagstiftning, rättssystem och praxis. Människor som riskerar att utsättas för kränkningar är många gånger personer med lite kunskap om sina rättigheter och som därför också kan ha svårt att själv anmäla om de råkar ut för kränkningar.

Även individuella klagomål bör kunna leda till generella utredningar. Klagomålen kan visa på trender eller mönster i fråga om kränkningar. En vidare utredning på initiativ av den nationella institutionen kan ge en mer fullständig bild av situationen. Frivilligorganisationer och andra intressegrupper i samhället har sannolikt också kunskap om svårigheter och problem i samhället. Genom att utveckla samarbete med dessa får den nationella institutionen ytterligare en källa för att identifiera befintliga problem och sådana som riskerar att uppstå.

Vid ett expertmöte i Maastricht 1997 om implementeringen av konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter antogs riktlinjer för hur man ska förstå och avgöra om kränkningar av dessa rättigheter förekommer och hur detta kan åtgärdas¹¹. Riktlinjerna definierar skyddande så att staten har en skyldighet att förhindra kränkningar av tredje part. Riktlinjerna tar rätten till arbete som exempel. Om staten misslyckas med att garantera att privata arbetsgivare uppfyller grundläggande normer för arbete kan det vara liktydigt med kränkning av rätten till arbete eller av rätten till rättvisa och gynnsamma arbetsvillkor.

¹¹ Maastricht Guidelines on Violations of Economic, Social and Cultural Rights, Maastricht, January 22-26 1997.

2.3.3 Övervaka

Begreppet övervaka (monitor) används inte i Parisprinciperna. Delegationen konstaterar att övervakning till sin innebörd ändå kan sägas ligga nära begreppet skydda som i Parisprinciperna ges en övervakande betydelse. En av uppgifterna för en nationell institution för mänskliga rättigheter ska enligt Parisprinciperna vara att rapportera till regeringen, riksdagen och andra instanser resultatet av:

- granskningar av lagstiftning och förvaltning, liksom propositioner och andra förslag samt
- kränkningar av mänskliga rättigheter som institutionen beslutar att behandla.

Institutionerna bör också uppmärksamma regeringen på situationer i landet där mänskliga rättigheter kränks och lämna förslag till hur kränkningarna ska stoppas. De bör på eget initiativ kunna göra bredare studier av ett samhällsområde och då inbegripa granskning av såväl offentliga som privata aktörer.

Övervakningen kan jämföras med nationell tillsyn inom olika samhällsområden. Den nationella institutionen ska kunna erbjuda något som andra myndigheter inte kan bidra med. Att arbeta med särskild fokus på mänskliga rättigheter ger i sig en konkret fördel genom att man därmed har möjligheten att utveckla expertkunskap på detta område.

Tillsynsutredningen föreslog i sitt slutbetänkande *Förslag om en tydligare och effektivare tillsyn*¹² en definition av begreppet tillsyn:

oberoende och självständig granskning av tillsynsobjekt som syftar till att kontrollera om tillsynsobjektet uppfyller de krav och villkor som följer av lag, EG-förordning eller annan föreskrift och av särskilda villkor som har meddelats i anslutning till sådana föreskrifter samt beslut om åtgärder som syftar till att vid behov åstadkomma rättelse av den objektsansvarige.

Tillsynen bör enligt Tillsynsutredningen avgränsas till att innebära en form av granskning. Den bör därför avskiljas från normering (regelgivning, rådgivning) och överblicksskapande uppgifter. Granskningen ska endast ske med ”måttstockar” i form av bindande föreskrifter. Utredningen konstaterar också att tillsynen även kan vara

¹² Förslag om en tydligare och effektivare tillsyn, SOU 2004:100, Tillsynsutredningen.

främjande och förebyggande då granskningens syfte är att medverka till efterlevnad av reglerna inom den tillsynspliktiga verksamheten och därmed är förebyggande.

Tillsynsutredningens betänkande bereds inom Regeringskansliet och regeringen avser enligt uppgift att i en riktlinjeproposition presentera grundläggande och tydliga principer för tillsyn.

Diskrimineringsombudsmannen ska utöva tillsyn över att den nya diskrimineringslagen följs. I propositionen *Ett starkare skydd mot diskriminering*¹³ konstaterar regeringen att den nya ombudsmannens uppgifter enligt diskrimineringslagen omfattas av Tillsynsutredningens definition av tillsyn. Liksom Tillsynsutredningen skriver också regeringen i propositionen att definitionen av tillsyn inte hindrar att myndigheter som svarar för tillsyn samtidigt har i uppgift att arbeta främjande och förebyggande för att effektivt uppnå lagstiftningens krav.

2.3.4 Oberoende

I Parisprinciperna står att uppdraget för nationella institutioner för mänskliga rättigheter ska vara fastställt i grundlag eller annan lag. Institutionen ska inom ramen för detta uppdrag fritt kunna välja vilka frågor den avser att ta upp. Institutionen får inte heller utsättas för sådan ekonomisk kontroll att det påverkar oberoendet. Det står dock inte vem eller vilka som ska vara huvudman för institutionen.

I handboken för nationella institutioner framhålls också vikten av oberoende men samtidigt konstateras att varken restriktioner i uppdraget eller kraven på oberoendet får bli sådana att det försvårar för institutionen att fullgöra sitt uppdrag effektivt.

I artikel 33 punkt 2 i konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning står också att hänsyn ska tas till landets rättssystem och förvaltningssystem vid upprättandet av ett oberoende organ för främjande, skyddande och övervakning av genomförandet av konventionen.

Diskrimineringskommittén konstaterade i sitt slutbetänkande *En sammanhållen diskrimineringslagstiftning*¹⁴ att det är naturligt och förenligt med det svenska statsskicket och de svenska förvaltningsprinciperna att diskrimineringsombudsmännen lyder

¹³ Ett starkare skydd mot diskriminering, regeringens proposition 2007/08:95.

¹⁴ En sammanhållen diskrimineringslagstiftning, SOU 2006:22, Diskrimineringskommittén.

under regeringen. Att placera ombudsmännen under riksdagen skulle enligt kommittén innebära en avvikelse från regeringsformens nuvarande ansvarsfördelning. Riksdagen skulle därmed styra en myndighet med förvaltningsuppgifter på ett sakområde. Frågan om grundlagsreglering av ombudsmannens ställning borde enligt kommittén, liksom vidare konstitutionella överväganden om huvudmannaskapet, utredas i särskild ordning.

Tillsynsutredningen skrev i sitt slutbetänkande *Förslag om en tydligare och effektivare tillsyn* att ett tillsynsorgan bör vara både funktionellt och organisatoriskt fristående från de verksamhetsansvariga inom tillsynsområdet för att kunna utföra sitt uppdrag oberoende och självständigt. Med det funktionella oberoendet avsåg utredningen att tillsynsbesluten ska kunna fattas utan risk för påverkan av eller hänsynstagande till den som granskas. Det organisatoriska oberoendet innebär att tillsynsorganet inte ska vara en del av en organisation som också innehåller delar som är föremål för tillsyn av detta organ.

I sitt slutbetänkande *Styra och ställa – förslag till en effektivare statsförvaltning*¹⁵ konstaterar 2006 års förvaltningskommitté att myndigheterna är nödvändiga instrument för att genomföra av riksdagen och regeringen fattade beslut. Styrningen av myndigheterna är därför av stor betydelse. Styrningen måste anpassas till respektive myndighets verksamhet och organisation.

Förvaltningskommittén lyfter också i sitt delbetänkande om myndigheternas opinionsbildande verksamhet fram förvaltningsmyndigheternas dubbla roller att å ena sidan i sin faktiska verksamhet vara ett redskap för regeringen att genomföra sin politik och å andra sidan vara fristående från regeringen vad gäller att besluta i ärenden som rör myndighetsutövning eller rör tillämpningen av lag. I den första rollen får och bör regeringen styra så mycket som den finner det lämpligt och i den andra rollen får regeringen inte blanda sig i.

2.4 Ansvaret enligt artikel 33.1 – Genomförandet

När det gäller punkt 1 i artikel 33 som handlar om genomförandet av konventionen hänvisar regeringen i propositionen *Mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättning* till den informella grupp inom Socialdepartementets enhet för sociala tjänster som

¹⁵ Styra och ställa – förslag till en effektivare statsförvaltning, SOU 2008:118.

samordnar handikappolitiken inom Regeringskansliet och till en interdepartemental arbetsgrupp med företrädare för flera olika departement.

Arbetsgruppen, som har arbetat sedan 2001, leds av Socialdepartementet men har dessutom en eller flera företrädare för Finansdepartementet, Utbildningsdepartementet, Näringsdepartementet, Integrations- och jämställdhetsdepartementet, Kulturdepartementet samt Arbetsmarknadsdepartementet. Den interdepartementala arbetsgruppen ska bl.a. bidra till ett samordnat statligt agerande i departementens löpande arbete med frågor som berör handikappolitiken. Arbetsgruppen ska slutföra sitt arbete senast den 31 december 2010.

Genom den informella gruppen inom Socialdepartementet och den interdepartementala gruppen finns, enligt regeringen, redan kontaktpunkter inom regeringen som är lämpliga för frågor som gäller genomförandet av konventionen. Regeringen anser dock att samordningsfunktionen i Regeringskansliet bör tydliggöras för att underlätta verksamheter inom olika sektorer och på olika plan som relaterar till konventionen och dess genomförande.

I departementspromemorian *FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning*¹⁶ föreslås att Regeringskansliets barnkonventionssamordning skulle kunna utgöra en förebild. Barnkonventionssamordningen ansvarar framför allt för frågor om FN:s konvention om barnets rättigheter och samordning inom Regeringskansliet av frågor med utgångspunkt i den konventionen.

2.5 EG-direktiven

Samma krav att staterna inrättar nationella institutioner för främjande och övervakning som ställs i artikel 33 i FN-konventionen finns också i EG-direktiven om likabehandling. Artiklar med krav att medlemsstaterna ska utse en eller flera oberoende organ för främjande, analys och kontroll av samt stöd för likabehandling, finns i direktiven 2006/54/EG, 2004/113/EG och 2000/43/EG. Det är för närvarande endast direktiv 2000/78/EG om inrättandet av en allmän ram för likabehandling i arbetslivet på grund av religion eller övertygelse, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning som saknar krav på medlemsstaterna att inrätta organ för främjande av likabehandling.

¹⁶ FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, Ds 2008:23.

Diskrimineringsombudsmannen är ansvarig för uppgiften att främja och övervaka enligt EG-direktiven (se även kapitel 2.7.1). Uppgiften är dock begränsad till att avse likabehandling ur ett diskrimineringsperspektiv.

Europeiska gemenskapernas kommission har presenterat ett förslag till rådets direktiv om genomförande av principen om lika-behandling av personer oavsett religion eller övertygelse, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning¹⁷ som är tänkt komplettera ovan nämnda direktiv.

Artikel 12 har i förslaget följande lydelse:

Organ för främjande av likabehandling

1. Medlemsstaterna ska utse ett eller flera organ för främjande av likabehandling av alla personer oavsett religion eller övertygelse, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning. Dessa organ får utgöra en del av organ som på nationell nivå har till uppgift att tillvarata de mänskliga rättigheterna eller att ta till vara enskildas rättigheter, inbegripet rättigheter enligt andra gemenskapsrättsakter och enligt direktiven 2000/43/EG och 2004/113/EG.
2. Medlemsstaterna ska säkerställa att behörigheten för dessa organ omfattar följande:
 - Att på ett oberoende sätt bistå personer som utsatts för diskriminering genom att driva klagomål om diskriminering, utan att det påverkar rättigheterna för dessa personer eller för de föreningar, organisationer eller andra juridiska personer som avses i artikel 7.2.
 - Att genomföra oberoende undersökningar om diskriminering.
 - Att offentliggöra oberoende rapporter om och lämna rekommendationer i frågor som rör sådan diskriminering.

¹⁷ KOM(2008) 426 slutlig, 2008/0140 (CNS), Förslag till rådets direktiv om genomförande av principen om likabehandling av personer oavsett religion eller övertygelse, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning, Bryssel den 2.7.2008

Det föreslagna direktivet omfattar diskrimineringsgrunderna religion eller övertygelse, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning. Det nya är att direktivet ska gälla i fråga om socialt skydd inklusive social trygghet och hälso- och sjukvård, sociala förmåner, utbildning samt tillgång till och tillhandahållande av varor och tjänster, som är tillgängliga för allmänheten inklusive bostäder. Motsvarande skydd finns redan i dag mot diskriminering på grund av kön, ras och etnicitet.

2.6 Tidigare erfarenheter

2.6.1 FN:s standardregler och Handikappombudsmannens arbete med dessa

FN:s standardregler

FN:s generalförsamling antog i december 1993 *standardregler för att tillförsäkra människor med funktionsnedsättning delaktighet och jämlikhet*¹⁸. Reglerna är inte juridiskt bindande men väl moraliskt förpliktigande för regeringarna. Reglerna kan indelas i tre huvudområden:

- förutsättningarna för att nå delaktighet på lika villkor, som ökad medvetenhet, medicinsk vård och behandling, rehabilitering samt stöd och service,
- åtgärder för att nå delaktighet, som tillgänglighet, utbildning, arbete, ekonomisk och social trygghet, familjeliv och personlig integritet, kultur, rekreation och idrott samt religion,
- system för övervakning och uppföljning av reglerna.

Standardreglerna uttrycker tydliga principiella ståndpunkter om både ansvar och insatser inom olika områden. De ligger till grund bl.a. för den nationella handlingsplanen för handikappolitiken, Från patient till medborgare, som antogs av riksdagen i maj 2000¹⁹.

Enligt regel 17 om samordning ska staterna inrätta nationella samordningskommittéer som säkerställer att handikappfrågor samordnas. Kommittéerna bör vara permanenta och regleras i lag-

¹⁸ Standardregler för att tillförsäkra människor med funktionsnedsättning delaktighet och jämlikhet, General Assembly resolution 48/96 (annex) 20 december 1993.

¹⁹ Från patient till medborgare – en nationell handlingsplan för handikappolitiken, regeringens proposition 1999/200:79.

stiftning. De bör också ha den självständighet och de resurser som krävs för att uppfylla sina förpliktelser och fatta nödvändiga beslut samt rapportera direkt till regeringen.

Enligt regel 20 ska staterna fortlöpande granska och utvärdera nationella program och tjänster för att tillförsäkra människor med funktionsnedsättning delaktighet och jämlikhet.

Handikappombudsmannens uppdrag och standardreglerna

Handikappombudsmannen inrättades 1994 och upphörde att existera som självständig myndighet den 31 december 2008. Handikappombudsmannens uppgift var bl.a. att ha en uppföljande och utvärderande uppgift i frågor som rör rättigheter och intressen för personer med funktionsnedsättning. Ombudsmannen skulle också verka för att avhjälpa brister i lagstiftning, väcka frågor om författningsändringar och på olika sätt inhämta uppgifter om verksamhet som rör förhållanden för personer med funktionsnedsättning. Regeringen ansåg i propositionen *Handikappombudsman*²⁰ att ombudsmannen passar väl in i den beskrivning av nationella samordningskommittéer som ges i standardreglerna. Regeringen menade också att lagformen är att föredra för att ange den huvudsakliga funktion som Handikappombudsmannen skulle ha.

I regleringsbrev för Handikappombudsmannen för budgetåren 1994/95 och 1995/96 var verksamhetsmålen att föra ut och förankra standardreglerna samt prioritera kvinnor med funktionshinder. Regleringsbrevet 1995/96 innehöll dessutom ett uppdrag att i ombudsmannens rapport till regeringen om verksamheten särskilt belysa hur arbetet bedrivits och vilka resultat som hade uppnåtts.

I regleringsbrevet för 1997 utvecklades uppdraget till att omfatta även utarbetande av metoder för systematisk och kontinuerlig uppföljning och utvärdering av efterlevnaden av FN:s standardregler. I uppdraget ingick också att prioritera arbetet med att sprida kunskap om innebörden av FN:s standardregler till olika samhällsorgan som t.ex. kommuner, landsting, statliga myndigheter och företag. Verksamhetsåret 1998 hade Handikappombudsmannen i uppdrag att prioritera uppföljning inom områden som rör barn med funktionsnedsättning, genderperspektivet samt psykiska funktions-

²⁰ Handikappombudsman, regeringens proposition 1993/94:219.

nedsättningar. Ombudsmannen fick också i uppdrag bl.a. att ta fram en handbok för att sprida information till kommuner, myndigheter och andra organisationer.

Under 1999 och 2000 fick Handikappombudsmannen i uppdrag att utveckla sin statistik över inkomna ärenden i enlighet med standardreglerna. Uppföljningen och utvärderingen i syfte att öka efterlevnaden av standardreglerna var fortsatt prioriterat men avgränsades ytterligare, till att i första hand inriktas på områden som rör barn och ungdomar med funktionsnedsättningar samt på psykiska funktionsnedsättningar. Under 2001 fokuserades arbetet på åtgärder som rör tillgänglighet för personer med funktionsnedsättningar. I regleringsbrev för åren 2003 och 2004 stod endast att Handikappombudsmannen fick uppdraget att redovisa de åtgärder som vidtagits för att granska efterlevnaden av standardreglerna.

Handikappombudsmannens uppdrag under senare år

Från och med 2005 nämns standardreglerna inte alls i regleringsbrev. I regleringsbrevet för 2006 flyttades fokus istället till att öka kunskaperna om diskriminering och i övriga frågor som rör personer med funktionsnedsättning. Dessutom skulle ombudsmannen verka för att internationella åtaganden om mänskliga rättigheter som rör personer med funktionsnedsättning efterlevs. Regleringsbrev för 2007 och 2008 fokuserade helt på diskriminering och ökad delaktighet. Inriktningen på regleringsbrev till samtliga diskrimineringsombuds män har också varit att inte detaljstyra verksamheten utan i enlighet med Parisprinciperna lämna öppet för ombudsmännen själva att styra verksamheten utifrån lag och förordning.

Enligt lagen (1994:749) om Handikappombudsmannen var ombudsmannens uppgift att bevaka frågor som angår funktionshinderade personers rättigheter och intressen. Målet för ombudsmannens verksamhet var att personer med funktionshinder ges full delaktighet i samhällslivet och jämlikhet i levnadsvillkor. Handikappombudsmannen hade också i uppgift att se till att diskrimineringslagarna²¹ följdes och verka för att brister i lagar och andra författningar i fråga om personer med funktionshinder avhjälpes.

²¹ Lagen (1999:132) om förbud mot diskriminering i arbetslivet på grund av funktionshinder, lagen (2001:1286) om likabehandling av studenter i högskolan, lagen (2003::307) om förbud

Villkoren och arbetsuppgifterna för Handikappombudsmannen så som de beskrivs i propositionen och lagen om Handikappombudsmannen stämmer på många sätt överens med Parisprinciperna. Den utredning som hade till uppgift att se över och utvärdera Handikappombudsmannens verksamhet i slutet av 1990-talet²² ansåg dock att Handikappombudsmannen varken skulle utgöra eller ingå i den nationella samordningskommittén för handikappfrågor. Utredningen menade att de bevakande uppgifter som ombudsmannen hade inte var förenliga med rollen som samordningskommitté.

2.6.2 Tilläggsprotokollet till Tortyrkonventionen, artikel 18

Ofta sägs att FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning är den enda konvention om mänskliga rättigheter som innehåller krav på en nationell övervakningsmekanism. Men samma krav finns även i det tilläggsprotokoll till tortyrkonventionen som antogs av FN:s generalförsamling i december 2002 och som trädde i kraft i juni 2006²³.

Enligt artikel 17 i tilläggsprotokollet ska ”parterna” utse eller inrätta en eller flera oberoende nationella förebyggande mekanismer för förebyggande av tortyr på nationell nivå. I artikel 18 görs en hänvisning till Parisprinciperna. Enligt denna artikel ska ”parterna” när de inrättar denna mekanism beakta principerna om den rättsliga ställningen för nationella institutioner för främjande och skydd av de mänskliga rättigheterna.

Sverige ratificerade tilläggsprotokollet den 14 september 2005. Justitieombudsmannen och Justitiekanslern är utsedda att vara nationellt förebyggande organ. Detta har kritiserats av FN:s kommitté mot tortyr i deras sammanfattande synpunkter på Sveriges femte rapport till kommittén²⁴. Kommittén konstaterar att ingen av dessa myndigheter har några förebyggande uppgifter utan arbetar reaktivt.

mot diskriminering samt lagen (2006:67) om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever.

²² Handikappombudsmannens framtida förutsättningar och arbetsuppgifter, SOU 1999:73.

²³ Optional Protocol on the Convention against Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, adopted of the United Nations General Assembly on 18 December 2002 by resolution A/res/57/199 (Fakultativt protokoll till konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning).

²⁴ Concluding observations of the Committee against Torture, CAT/SWE/CO/5, 4 juni 2008.

De har inte heller medarbetare med bred kompetens eller tillräckliga resurser för uppgiften. Kommittén anser att Sverige bör se över beslutet som fattats av regeringen eller tillföra sådana resurser att myndigheterna kan möta kraven i tilläggsprotokollet.

2.7 Vilka alternativ finns?

Enligt uppdraget ska delegationen utreda vad kravet att främja, skydda respektive övervaka innebär i praktiken och om Handisam, Diskrimineringsombudsmannen eller något annat samhällsorgan bör anförtros denna uppgift.

I propositionen *Mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättning* redogörs för några myndigheter som skulle kunna vara aktuella för uppgiften att främja, skydda och övervaka genomförandet av konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Dessa myndigheter är Handikappombudsmannen, Diskrimineringsombudsmannen, Handisam och Delegationen för mänskliga rättigheter i Sverige.

Eftersom ytterligare ett antal myndigheter har förekommit i diskussionerna om lämpligt samhällsorgan har delegationen valt att redogöra även för dessa. De övriga myndigheter som delegationen behandlar är Justitieombudsmannen, Justitiekanslern, Riksrevisionen och Socialstyrelsen. Delegationen har även tittat på regeringens handikappdelegationen eftersom några länder valt en lösning som liknar denna.

2.7.1 Diskrimineringsombudsmannen

I propositionen *Ett starkare skydd mot diskriminering* föreslogs att Jämställdhetsombudsmannen, Ombudsmannen mot etnisk diskriminering, Handikappombudsmannen och Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning skulle avvecklas och att en ny myndighet – Diskrimineringsombudsmannen – bildades. För mer information om Handikappombudsmannen hänvisas till kapitel 2.6.1.

Diskrimineringsombudsmannens uppdrag

Diskrimineringsombudsmannen, som inrättades den 1 januari 2009, ska enligt diskrimineringslagen (2008:567) utöva tillsyn över efterlevnaden av samtliga diskrimineringsförbud avseende diskrimineringsgrunderna kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder, sexuell läggning och ålder.

I propositionen skriver regeringen att utgångspunkten vid utformningen av bestämmelserna om den nya ombudsmannens uppgifter var att mandatet för den nya myndigheten ska vara så brett som möjligt och i huvudsak vara reglerat i lag. Regeringen konstaterar att detta är i linje med vad som framgår av EG-direktiven och Parisprinciperna om mandatet för ombudsmannaliknande institutioner. Regeringen konstaterar också i propositionen att den nya ombudsmannamyndighetens uppgifter enligt diskrimineringslagen omfattas av Tillsynsutredningens definition av tillsyn, se kapitel 2.3.3.

Ombudsmannen ska bl.a. granska hur arbetsgivare, företag m.fl. följer sina skyldigheter enligt diskrimineringslagen. Det finns möjlighet för ombudsmannen att vid vite förelägga arbetsgivare, utbildningsanordnare, näringsidkare eller annan ansvarig att fullgöra sina skyldigheter. Diskrimineringsombudsmannen bör enligt 4 kap. 1 § diskrimineringslagen i första hand sträva efter förlikningar och uppgörelser utom rätta samt förmå arbetsgivare eller utbildningsanordnare att frivilligt följa diskrimineringslagens föreskrifter om aktiva åtgärder. Om förlikning inte kan nås har Diskrimineringsombudsmannen rätt att i domstol föra talan för en enskild person som anser sig ha blivit diskriminerad.

Den nya myndighetens uppgifter bör enligt regeringen inte inskränkas till endast tillsynsarbete. Enligt lagen (2008:568) om Diskrimineringsombudsmannen ska ombudsmannen verka för att diskriminering som har samband med någon av de sju diskrimineringsgrunderna inte förekommer på några områden i samhällslivet. Verksamheten ska inte avgränsas till enbart de områden som omfattas av diskrimineringslagen.

Ombudsmannen ska enligt lagen också i övrigt verka för lika rättigheter och möjligheter oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder, sexuell läggning eller ålder. Regeringen bedömde i propositionen att det för de flesta

diskrimineringsgrunderna inte finns någon annan myndighet som uttryckligen har till uppgift att främja lika rättigheter och möjligheter.

Regeringen ansåg dock att det borde skapas en tydlig skillnad mellan granskande och främjande uppgifter. Ombudsmannens organisationen är nu också uppdelad i tre enheter där tillsyn, främjande/utveckling och administration hålls åtskiljda i varsin enhet.

Främjande

Ombudsmannen ska enligt lagen om Diskrimineringsombudsmannen agera dels på ett individuellt plan genom att ge råd, stöd och upplysningar till dem som utsatts för diskriminering. Ombudsmannen ska också agera på ett mer generellt plan genom att ta initiativ till olika former av åtgärder mot diskriminering så som överläggningar och andra kontakter med myndigheter, företag, enskilda och organisationer samt genom utbildning, information och liknande.

Enligt lagen ska myndigheten bl.a. informera, utbilda, överlägga och ha andra kontakter med myndigheter, företag, enskilda och organisationer. Regeringen skriver i propositionen att opinionsbildning, utbildning, information och andra initiativ till åtgärder kan anses omfattas av ombudsmannens uppgift att informera, utbilda, överlägga och ha kontakter med myndigheter, företag, enskilda och organisationer samt att ta initiativ till andra lämpliga åtgärder. Den nya ombudsmannen bör kunna uttrycka sin uppfattning offentligt, informera, sprida kunskap och ta initiativ till andra lämpliga åtgärder.

Att verka för lika rättigheter och möjligheter för alla är att motverka intolerans och värna demokratiska och humanistiska värden. Det är enligt regeringen viktigt att ombudsmannens mandat inte begränsas till vissa former av intolerans. Av grundläggande betydelse är det långsiktiga arbetet med kunskaps- och medvetandehöjande insatser. En del av arbetet handlar om att förändra människors föreställningar, attityder och beteenden.

Granskning

Diskrimineringsombudsmannens uppdrag handlar enligt regeringen också om att synliggöra strukturer som kan vara ett hinder för lika rättigheter och möjligheter för alla. Den erfarenhet som ombudsmannen får av arbetet med individuella fall bör utnyttjas i den generellt inriktade verksamheten. Ombudsmannen ska vid behov, enligt lagen om Diskrimineringsombudsmannen, hos regeringen föreslå författningsändringar eller andra åtgärder som kan motverka diskriminering och ta initiativ till andra lämpliga åtgärder.

Internationella kontakter

Som framgår av lagen om Diskrimineringsombudsmannen ska ombudsmannen följa den internationella utvecklingen och ha kontakter med internationella organisationer. I propositionen skriver regeringen att det är viktigt att ombudsmannainstitutionen i olika sammanhang har möjlighet att kommunicera med de internationella konventionsorganen på ett självständigt sätt och att detta kan behöva tydliggöras i lagtexten. Även om det är regeringen som företräder riket anser regeringen inte att det finns några hinder för ombudsmannen att ta kontakt med berörda internationella organ eller att olika internationella organ tar initiativ till att inhämta ombudsmannens synpunkter i frågor om diskriminering.

Diskrimineringsombudsmannens råd

Enligt instruktionen²⁵ för Diskrimineringsombudsmannen ska ett särskilt råd knytas till den nya myndigheten. Representanterna i rådet utses av ombudsmannen och ska vara högst tio till antalet. De bör ha kompetens som kan tillföra myndigheten sakkunskap och bredd i diskrimineringsfrågor och i andra frågor som har betydelse för verksamheten. Rådets funktion bör vara att ge ombudsmannen råd och stöd men det ska inte ha något avgörande inflytande på ombudsmannens verksamhet. Myndigheten bör dessutom enligt propositionen ha möjlighet att själv knyta till sig de samråds-, referens- eller expertgrupper av olika slag som myndigheten anser behövs för att få del av utomstående erfarenheter och kunskaper.

²⁵ Förordning (2008:1401) med instruktion för Diskrimineringsombudsmannen.

2.7.2 Handisam

En stabsmyndighet

Myndigheten för handikappolitisk samordning, Handisam, har en strategisk, samordnande, utvärderande, pådrivande, stödjande och genomförande roll. Handisam ska ur ett mångfaldsperspektiv främja ett strategiskt och effektivt genomförande av den nationella handikappolitiken som riksdagen slagit fast i den nationella handlingsplanen för handikappolitiken. Handisam beskriver sig som en stabsmyndighet som rapporterar direkt till regeringen.

Myndigheten ska enligt sin instruktion²⁶:

- ansvara för att övergripande samordna genomförandet av handikappolitiken samt stödja och aktivt stimulera och förmå övriga myndigheter och andra aktörer på olika nivåer i samhället att beakta de handikappolitiska målen i sin verksamhet,
- genom stöd och samordning bidra till att de myndigheter som har ett särskilt ansvar för handikappfrågor utvecklar sitt arbete med att genomföra handikappolitiken,
- bistå regeringen med det underlag som behövs för att få till stånd en effektiv styrning av det handikappolitiska arbetet,
- analysera lämpliga åtgärder för att komma till rätta med problem inom området och bedöma vilka åtgärder som är mest effektiva utifrån de mål som ska uppnås,
- bevaka och rapportera om den internationella utvecklingen inom området och genom sitt samordningsarbete bidra till att Sverige uppfyller sina åtaganden inom ramen för skyddet av mänskliga rättigheter samt
- följa och bevaka Europeiska unionens insatser inom olika samhällsområden och analysera och beskriva vilka konsekvenser insatserna kan få för personer med funktionsnedsättning.

Myndigheten ska också särskilt:

- inkludera ett barnperspektiv och ett genusperspektiv i verksamhetens alla delar samt särskilt belysa dessa i sitt utvärderings- och analysarbete,

²⁶ Förordning (2007:1134) med instruktion för Myndigheten för handikappolitisk samordning.

- bidra till kunskapsutveckling genom att initiera forskning, ansvara för informationsinsatser, verka för att utbildningar genomförs och förmedla erfarenheter och goda exempel,
- stimulera och skapa forum för ökat erfarenhetsutbyte mellan olika aktörer samt vidareutveckla metoder för att integrera handikapperspektivet i processer och organisationer,
- samarbeta med andra myndigheter som ansvarar för central samordning av andra tvärssektoriella politikområden.

Myndighetens huvudsakliga målgrupp är andra statliga myndigheter, kommuner, landsting och andra aktörer på olika nivåer i samhället.

Handisams råd

En statlig myndighet kan enligt myndighetsförordningen (2007:515) vara antingen en styrelsemyndighet eller en enrådig myndighet. Enligt instruktionen för Handisam ska det vid myndigheten finnas ett råd med uppgift att ge generaldirektören den vägledning som behövs för att verksamheten ska kunna bedrivas effektivt och i överensstämmelse med syftet för verksamheten. Detta råd, kallat insynsråd, består av fem personer som representerar olika kunskaper och erfarenheter. Generaldirektören är ordförande i rådet som möts cirka fyra gånger per år.

2.7.3 Delegationen för mänskliga rättigheter i Sverige

Delegationen för mänskliga rättigheter i Sverige inrättades 2006. Den har en stödjande funktion men ingen övervakande sådan. Delegationens uppdrag är tidsbegränsat till 2010. Enligt kommittédirektiven (dir. 2006:27) ska delegationen inom ramen för sitt uppdrag:

- stödja statliga myndigheter, kommuner och landsting i arbetet med att säkerställa full respekt för de mänskliga rättigheterna i verksamheten,

- utarbeta och genomföra strategier för ökad information och kunskap om mänskliga rättigheter hos olika målgrupper i samhället, bl.a. genom att samordna EU-initiativet Europeiska året för lika möjligheter för alla, och Europarådets kampanj Alla Olika Alla Lika i Sverige,
- stimulera det offentliga samtalet om mänskliga rättigheter samt
- lämna förslag på hur det fortsatta stödet till arbetet för full respekt för de mänskliga rättigheterna i Sverige kan erbjudas efter det att delegationen avslutat sitt uppdrag.

Både EU-initiativet och Europarådets kampanj pågick under 2007. Båda är nu avslutade.

I budgetpropositionen för 2008²⁷ sägs att regeringen överväger på vilket sätt vissa uppgifter när det gäller de mänskliga rättigheterna ska kunna utföras i framtiden. Det handlar bl.a. om att öka kunskapen och medvetenheten om de mänskliga rättigheterna hos både den offentliga sektorns alla delar och allmänheten samt stimulera till en bred dialog om de mänskliga rättigheterna. Vidare handlar det om att sammanställa rapporter och rekommendationer om hur de mänskliga rättigheterna efterlevs i Sverige.

I budgetpropositionen för 2009²⁸ konstaterar regeringen att det står klart att det systematiska arbetet för att säkerställa full respekt för de mänskliga rättigheterna bör fortsätta samt att fortsatt stöd till statliga myndigheter, kommuner och landsting kommer att behövas. Regeringen skriver att det i delegationens uppdrag om det fortsatta stödet också ingår att se över hur frågan om tillsyn i enlighet med de så kallade Parisprinciperna om nationella institutioner med uppgift att bevaka frågor om de mänskliga rättigheterna ska lösas.

2.7.4 Regeringens handikappdelegation

Den 14 juni 2001 beslutade regeringen att inrätta en handikappdelegation²⁹ som ska utgöra nationell samordningskommitté i enlighet med intentionerna i FN:s standardregler. Syftet är, enligt regeringsbeslutet, att delegationen ska vara ett organ för över-

²⁷ Budgetproposition, regeringens proposition 2007/08:1 Utgiftsområde 1.

²⁸ Budgetproposition, regeringens proposition 2008/09:1 Utgiftsområde 1.

²⁹ Regeringsbeslut protokoll 10, S98/1484/ST

läggningar och ömsesidig information mellan regeringen och handikapporganisationerna i frågor som är av särskilt intresse för personer med funktionshinder. Den minister som ansvarar för den handikappolitiska samordningen i regeringen är ordförande i delegationen. Uppgiften som sekreterare och handläggare i delegationen ska skötas av tjänstemän i det departement som ansvarar för den handikappolitiska samordningen. Delegationen består för närvarande av äldre- och folkhälsoministern som ordförande, statssekreterare från sju departement samt sju ordinarie ledamöter och sju suppleanter som representerar handikapporganisationerna.

2.7.5 Justitieombudsmannen, JO

Riksdagens ombudsmän eller Justitieombudsmännen (JO) väljs av riksdagen för att kontrollera att myndigheter och deras tjänstemän följer gällande lagar och andra författningar i sin verksamhet. I fortsättningen används namnet Justitieombudsmannen när delegationen avser myndigheten.

Ombudsmännens tillsyn (övervakning) baseras på anmälningar som allmänheten skickar in till Justitieombudsmannen, initiativärenden och iakttagelser vid inspektioner. Alla som anser sig själv eller någon annan ha blivit felaktigt eller orättvist behandlad av en myndighet eller tjänsteman inom den statliga eller kommunala sektorn kan klaga hos Justitieombudsmannen.

Justitieombudsmannens tillsyn bedrivs främst genom prövning av klagomål från allmänheten. Vidare gör de fyra ombudsmännen inspektioner och andra undersökningar som de anser vara nödvändiga. En Justitieombudsman kan, som särskild åklagare, väcka åtal mot en tjänsteman för tjänstefel eller annat brott i tjänsten.

Justitieombudsmannen är ett extraordinärt gransknings- och tillsynsorgan som ligger helt vid sidan av såväl den statliga som den kommunala förvaltningsorganisationen. Det innebär bl.a. att verksamheten inte är avsedd att ersätta den tillsyn och rättstillämpning som ankommer på andra organ i samhället.

Justitieombudsmannens självständighet gäller både i förhållande till regeringen och riksdagen. Justitieombudsmannens uppdrag är reglerat i 12 kap. 6 och 8 §§ i regeringsformen, 8 kap. 11 § och 9 kap. 8 § i riksdagsordningen samt i lagen (1986:765) med instruktion för Riksdagens ombudsmän. Justitieombudsmannens instruktion är alltså i form av lag. Riksdagens styrning sker genom

föreskrifterna i instruktionen och behandlingen av Justitieombudsmannens budget.

Justitieombudsmännen väljs av riksdagen för en fyraårsperiod. Valet sker efter förslag från konstitutionsutskottet. I riksdagsordningen sägs att Riksdagens ombudsmän ska vara fyra; en chefsjustitieombudsman och tre justitieombudsmän. Chefsjustitieombudsmannen är administrativ chef och bestämmer inriktningen i stort av verksamheten. Riksdagen väljer chefsjustitieombudsman för sig och övriga ombudsmän för sig.

Utgångspunkten för Justitieombudsmannens verksamhet är i dag - liksom för 200 år sedan - den enskildes intresse av att bli föremål för en lagenlig och även i övrigt korrekt behandling från myndigheternas sida. JO-ämbetet är i dag en del av det konstitutionella skyddet för den enskildes grundläggande fri- och rättigheter.

2.7.6 Justitiekanslern, JK

Justitiekanslern (JK) är regeringens ombud. Uppdraget är reglerat i förordning (1975:1345) med instruktion för Justitiekanslern. Förordningen är utfärdad av regeringen. Tillsynen styrs av lagen (1975:1339) om Justitiekanslerns tillsyn.

Justitiekanslern har i likhet med Justitieombudsmannen tillsyn över myndigheter och deras tjänstemän. Tillsynen har till syfte att kontrollera att lagar och andra författningar efterlevs. Sedan den 1 december 1998 har Justitiekanslerns tillsynsverksamhet begränsats. Justitiekanslern har sedan dess i uppgift att bedriva en mer övergripande tillsyn som främst är inriktad på att upptäcka systematiska fel i den offentliga verksamheten.

Statliga myndigheter samt anställda, uppdragstagare och andra som är knutna till sådana myndigheter står under Justitiekanslerns tillsyn. Detsamma gäller kommunala organ med myndighetsutövning och andra myndigheter som ej är statliga, liksom de tjänstemän och andra befattningshavare som är knutna till dessa myndigheter. Justitiekanslerns tillsyn omfattar inte regeringen eller statsråd och inte heller riksdagens myndigheter eller anställda.³⁰

Justitiekanslerns granskning kan initieras genom klagomål från enskilda eller myndigheter, genom inspektion eller genom att Justitiekanslern själv tar upp ett ärende. Justitiekanslern har rätt att

³⁰ Lag (1975:1339) om justitiekanslerns tillsyn, 2–3 §§.

väcka åtal och att anmäla för beslut om disciplinpåföljd. Allmänheten kan alltså vända sig till Justitiekanslern med sina klagomål.

Justitiekanslerns främsta uppgifter är att utöva tillsyn över den offentliga förvaltningen för regeringens räkning, att vara åklagare i mål om tryckfrihets- och yttrandefrihetsbrott, att svara för statens skadereglering, att bevaka statens rätt i rättegångar och att ge juridiska råd åt regeringen.

Vid sidan av dessa huvuduppgifter ska Justitiekanslern värna den enskildes privatliv i olika sammanhang, utöva tillsyn över rättshjälpen, övervaka Advokatsamfundets disciplinverksamhet och i särskilda fall utöva statens arbetsgivarfunktion. Justitiekanslern ska också bedriva viss informations- och utbildningsverksamhet och ett mötesutbyte med motsvarande myndigheter i andra länder.

I årsredovisningen för 2007 beskrev Justitiekanslern att myndigheten ska värna rättssäkerheten och bidra till en fortsatt hög kvalitet inom den offentliga verksamheten samt medverka till ett starkt förtroende för advokatväsendet. Justitiekanslern ska vidare värna tryck- och yttrandefriheten utan att ge avkall på motstående intressen, såsom intresset av att bekämpa tryck- och yttrandefrihetsbrott och dessutom medverka till att rättstillämpningen och lagföringen på tryck- och yttrandefrihetsrättens område blir effektiv och rättssäker. När det gäller skadestånd ska Justitiekanslern se till att den enskilde kommer till sin rätt utan att det allmännas intresse sätts åt sidan.³¹

2.7.7 Riksrevisionen

Riksrevisionen började sin verksamhet den 1 juli 2003 och tog då över det statliga revisionsansvaret från Riksdagens revisorer och Riksrevisionsverket.

Riksrevisionen är en del av riksdagens kontrollmakt. Myndigheten leds av tre riksrevisorer som utses av riksdagen. De tre riksrevisorerna beslutar var och en själv vad som ska granskas, hur granskningen ska gå till och vilka slutsatser som ska dras av granskningen. Riksrevisorernas oberoende ställning är skyddad i grundlagen och regleras i 12 kap. 7 § i regeringsformen. Närmare bestämmelser om Riksrevisionens mandat och uppgifter finns bl.a. i riksdagsordningen, lagen (2002:1023) med instruktion för Riks-

³¹ Årsredovisning för Justitiekanslern 2007.

revisionen och lagen (2002:1022) om revision av statlig verksamhet m.m..

Riksrevisionens uppdrag är att granska den statliga verksamheten och därigenom medverka till god resursanvändning och en effektiv förvaltning i staten. En viktig roll för myndigheten är att skapa demokratisk insyn, det vill säga ge medborgarna möjlighet att se hur demokratiska beslut fattas och genomförs, hur skattemedlen används och om den statliga förvaltningen följer direktiv, regler och föreskrifter samt når uppsatta mål.

Myndigheten har tre huvuduppgifter: årlig (finansiell) revision, effektivitetsrevision och internationell verksamhet.

Den årliga revisionen

Riksrevisionen ska årligen granska olika förvaltningsmyndigheters årsredovisningar inom det statliga området. Den årliga revisionens granskning omfattar drygt 250 förvaltningsmyndigheter och innefattar Regeringskansliet, de förvaltningsmyndigheter som lyder under regeringen (med undantag för AP-fonderna), riksdagsförvaltningen, Riksdagens ombudsmän, Riksbanken och Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond samt Kungliga Slottsstaten och Kungliga Djurgårdens Förvaltning.

Den årliga revisionen bedömer om myndigheternas redovisning är tillförlitlig och räkenskaperna rättvisande, och om myndigheterna följer gällande föreskrifter och särskilda beslut³².

Effektivitetsrevisionen

Effektivitetsrevisionen granskar förhållanden som rör statens budget, genomförande och resultat av den statliga verksamheten samt statens åtaganden. Granskningen ska främja en utveckling där staten får ett effektivt utbyte av sina insatser mot bakgrund av allmänna samhällsintressen. Riksdagen och regeringen är de viktigaste mottagarna av resultaten av granskningarna. Granskningarna används som ett underlag för beslut och ansvarsutkrävande samt allmän debatt.

³² För redovisningen av staten, Regeringskansliet, Kungliga slottsstaten samt Kungliga Djurgårdens förvaltning gäller att revisionen inte ska avse ledningens förvaltning.

Den internationella verksamheten

Riksrevisionens internationella verksamhet består av samverkan och kontakter, EU-arbete, revision av internationella organisationer och internationellt utvecklingsarbete.

Riksrevisionens styrelse

Riksrevisionen har en styrelse som utses av riksdagen. I styrelsen som kan bestå av nuvarande eller tidigare riksdagsledamöter ingår elva ordinarie ledamöter och elva suppleanter. Styrelsen beslutar om budgetförslag för Riksrevisionen, fastställer årsredovisning och yttrar sig över Riksrevisionens granskningsplan.

Styrelsen ska vidare följa granskningsverksamheten och också fritt pröva om och i så fall vilka politiska beslut som kan behöva fattas med anledning av riksrevisorernas slutsatser och rekommendationer i granskningsrapporterna inom effektivitetsrevisionen. Styrelsen kan lämna framställningar (förslag) och redogörelser (information) till riksdagen med anledning av myndighetens granskningsrapporter. Styrelsen kan dock inte överpröva riksrevisorernas granskningar.

2.7.8 Socialstyrelsen

Socialstyrelsen är nationell expert- och tillsynsmyndighet för verksamhet som rör socialtjänst, hälso- och sjukvård, hälsoskydd, smittskydd och epidemiologi. Myndighetens uppgifter regleras i förordning (2007:1202) med instruktion för Socialstyrelsen.

Socialstyrelsens verksamhet

Större delen av verksamheten är riktad till personal, ansvariga och beslutsfattare inom dessa områden. Socialstyrelsen ger stöd, påverkar och granskar genom att:

- samla in, sammanställa, analysera och förmedla kunskap,
- ta fram normer baserade på lagstiftning och kunskap,

- utöva tillsyn för att se till att normerna följs och för att minimera risker,
- utföra andra myndighetsuppgifter som till exempel att ansvara för hälsodataregister och officiell statistik.

Kunskapsförmedling

Kunskapsförmedlingen består i att samla in, sammanställa, analysera och förmedla kunskap inom myndighetens ansvarsområden. Syftet är att bidra till att vård och omsorg baseras på vetenskap och beprövad erfarenhet. Socialstyrelsen följer upp och utvärderar hur bl.a. lagstiftningen tillämpas och vilka effekter reformer och beslut får för befolkningen.

Myndigheten sammanställer kunskapsöversikter som ger underlag till kunskapsbaserad vård och behandling och handböcker som stöd för personalen inom vård och omsorg, stödjer metodutveckling samt publicerar lägesbeskrivningar och tematiska översikter som bildar kunskapsunderlag för politiska beslut på alla nivåer. Socialstyrelsen utarbetar också nationella kvalitetsindikatorer (i samarbete med Sveriges Kommuner och Landsting) som ska spegla och mäta kvaliteten på vård och omsorg.

Normering

Socialstyrelsen utfärdar föreskrifter och allmänna råd som publiceras i Socialstyrelsens föfattningssamling samt utarbetar nationella riktlinjer för vård, behandling och omsorg. Socialstyrelsen ansvarar också för klassifikationer och en enhetlig terminologi med syftet att underlätta insamling och analys av statistik, förbättra kommunikation samt öka patientsäkerheten.

Tillsyn

Socialstyrelsen ansvarar för tillsynen av hälso- och sjukvården och dess personal. Tillsynen ska stödja och granska verksamheten och personalens åtgärder och syftar till att förebygga skador och minimera riskerna för patienterna. Resultatet av tillsynen förs till-

baka till vårdgivare och personal för att förhindra att samma sak händer igen.

Socialstyrelsen har genom tillsynen också ett samordningsansvar för smittskyddet i landet.

Socialstyrelsen ger stöd och vägledning till kommuner, landsting och länsstyrelser för att öka effektiviteten av lagstiftningen inom hälsoskydd och följer upp hur normerna tillämpas. De har också ett övergripande nationellt ansvar för tillsynen inom socialtjänsten, medan länsstyrelserna ansvarar för den operativa tillsynen.

Andra myndighetsuppgifter

Socialstyrelsen samordnar och övervakar landstingens och kommunernas krisberedskap. Myndigheten ansvarar genom Epidemiologiskt centrum för ett antal hälsodataregister som ger underlag till att förebygga och behandla sjukdomar genom bl.a. forskning. Myndigheten ansvarar också för ett antal andra register som donationsregistret och biobanksregistret samt Sveriges officiella statistik inom socialtjänst och hälso- och sjukvård.

Socialstyrelsen utfärdar legitimationer till olika yrkesgrupper samt fördelar statsbidrag till en rad organisationer. Myndigheten deltar också i ett omfattande internationellt arbete.

Funktionshinderfrågor

Socialstyrelsen följer upp verksamheten ur ett funktionshinderperspektiv med utgångspunkt i FN:s standardregler. Socialstyrelsen är också s.k. sektorsmyndighet för den nationella handlingsplanen för handikappolitiken.

I arbetsuppgifterna ingår kunskapsutveckling och normering på området, medicinsk tillsyn liksom det övergripande nationella ansvaret för den sociala tillsynen. Myndigheten ansvarar också för den officiella statistiken på handikappområdet.

Socialstyrelsens råd och den rådgivande nämnden för funktionshinderfrågor

Socialstyrelsen är liksom flertalet statliga myndigheter en enrådighetsmyndighet med ett insynsråd. Insynsrådet sammanträder 4–5 gånger om året. Förutom generaldirektören, som är ordförande, ingår sju personer i rådet.

Socialstyrelsen har dessutom valt att inrätta en nämnd för funktionshinderfrågor. Nämnden är ett rådgivande organ där övergripande och principiella frågor av betydelse för personer med funktionshinder och deras närstående behandlas.

I nämnden ingår tio representanter för handikapprörelsen och ersättare för dessa, enhetscheferna från hälso- och sjukvårdsavdelningen och socialtjänstavdelningen samt en representant från Hjälpmedelsinstitutet. Ordföranden kommer från verksamheten medan vice ordförande och sekreterare kommer från verksamledningskansliet. Nämnden sammanträder fyra gånger per år eller fler då behov finns.

Nämndens uppgifter är att:

- bevaka hur Socialstyrelsen prioriterar frågor på funktionshinderområdet i relation till andra verksamheter,
- diskutera vilken insyn och möjlighet till inflytande handikapporganisationerna generellt har i Socialstyrelsens verksamhet,
- identifiera områden inom Socialstyrelsens verksamhetsområde där Socialstyrelsen behöver vidta åtgärder,
- bevaka hur Socialstyrelsen generellt utövar sitt ansvar att som sektorsmyndighet vara stödjande och pådrivande för att genomföra de handikappolitiska målen inom socialtjänst och hälso- och sjukvård,
- ge Socialstyrelsen vägledning för beslut i aktuella, övergripande och principiella funktionshinderfrågor.

2.8 Internationella utblickar

En genomgång av 14 länder i Europa och övriga världen visar att nästan inga länder ännu funnit någon lösning på åtagandena enligt artikel 33 punkt 2. Genomgången har skett genom kontakter vid möten, e-postväxling och svaren till MR-kontoret inför dess

rapport om juridiska åtgärder för ratifikationen och implementeringen av konventionen.

De länder som studerats kan delas in i fyra grupper:

- sex europeiska länder som ratificerat såväl konventionen som tilläggsprotokollet om individuell klagorätt (Kroatien, Slovenien, Spanien, Tyskland, Ungern och Österrike),
- två länder som ratificerat konventionen men som valt att varken underteckna eller ratificera tilläggsprotokollet (Australien och Nya Zeeland),
- två europeiska länder som skrivit under både konventionen och tilläggsprotokollet men inte ratificerat någondera (Finland och Storbritannien),
- fyra europeiska länder, som endast skrivit under konventionen men ännu inte ratificerat den (Danmark, Irland, Nederländerna och Norge).

Enkelt kan man dela in svaren i tre grupper:

1. de som utsett sina kommissioner för mänskliga rättigheter eller motsvarande som ansvarig,
2. de som säger sig ge ansvaret för övervakningen av konventionen till ett organ som fungerar som rådgivande till regeringen,
3. de som ännu inte utsett någon ansvarig.

De rådgivande organ som avses under punkt 2 består oftast av representanter från departement, myndigheter och handikapprörelsen med ordförande och finansiering från regeringen. I princip kan de liknas vid den handikappdelegation som den svenska regeringen har inrättat som ett viktigt forum för överläggning och ömsesidig information mellan regeringen och handikapporganisationerna i frågor som är av särskilt intresse för personer med funktionshinder, se kapitel 2.7.4.

Sådana råd finns i Slovenien och Ungern. I Ungern kommer rådet inte att ta emot individuella klagomål. I Österrike finns en oberoende övervakningskommitté som till sin sammansättning liknar dessa råd. Uppgiften och oberoendet är reglerat i lag. Kommittén, som sorterar under en rådgivande nämnd, ska enligt lagen rådgöra med andra myndigheter rörande individuella klagomål. I Kroatien planeras en liknande organisation. I Spanien

däremot bedöms rådet, liksom i Sverige, istället uppfylla kraven i artikel 33 punkt 1 om ansvaret för samordning och genomförande.

I Tyskland har regeringen utsett "Deutsches Institut für Menschenrechte" att fungera som oberoende övervakningsinstitution. Institutet har hittills fått medel från tre departement inom det federala Regeringskansliet. Justitiedepartementet, Utrikesdepartementet och Departementet för ekonomiskt samarbete och utveckling bidrar tillsammans med cirka 1,5 miljoner euro. Fortsättningsvis kommer även Arbetsmarknads- och socialdepartementet att bidra med ytterligare cirka 430 000 euro per år. Institutet kommer att inrätta en ny avdelning för uppgiften med sex anställda.

Storbritannien har beslutat att de fyra befintliga kommissionerna för mänskliga rättigheter ska utgöra de oberoende organ som avses i artikel 33 punkt 2. Dessa är "the Equality and Human Rights Commission", "the Scottish Human Rights Commission", "the Northern Ireland Human Rights Commission" och "the Equality Commission for Northern Ireland". "The Equality and Human Rights Commission" måste enligt lag ha en handikappkommitté. Kommittén har både rådgivande funktion och beslutanderätt i sådana frågor som specifikt gäller funktionsnedsättning. Övervakning och genomförande anses ingå i deras nuvarande arbetsuppgifter och de kommer därför inte att få några ytterligare medel för uppdraget. Storbritannien avser inte att införa något system för individuella klagomål.

Nya Zeeland bedömer att landet redan har de flesta av de element som krävs enligt artikel 33 både när det gäller genomförande och övervakning. Landet har dock ännu inte utsett någon institution som ansvarig under artikel 33 punkt 2. I Nya Zeeland finns en kommission för mänskliga rättigheter dit personer med funktionsnedsättning kan vända sig om de anser sig ha blivit diskriminerade. Det finns också en "Health and Disability Commissioner" med uppgift att främja rättigheterna för patienter i sjukvården och personer med funktionsnedsättning. Kommissionären ska garantera rätten till och kvaliteten i hälsovård och handikappomsorg.

Australien har inte heller utsett någon ansvarig för övervakningen ännu. Landet håller på att utveckla en strategi för handikappolitiken och frågan kommer sannolikt att behandlas i anslutning till detta arbete.

Irland håller på att se över sin lagstiftning för att se till att den är i överensstämmelse med konventionen. Inget beslut har tagits om övervakningen men "Irish Human Rights Commission" antar att

den tillsammans med flera institutioner kommer att ansvara för uppgiften.

Nederländerna håller också på att se över sin lagstiftning. Där finns tankar om att föra samma ”The Equal Treatment Commission” och ”The Office of National Ombudsman” till en gemensam institution.

I Danmark förbereder regeringen en proposition till Folketinget om ratificering av konventionen.

I Finland pågår en översyn av existerande diskrimineringslagstiftning och ombudsmännens organisation. Frågan om den nationella övervakningen av olika FN-konventioner inklusive konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning anses kopplad till detta arbete.

Norge har inte heller utsett någon ansvarig för uppgifterna i artikel 33 punkt 2 ännu. Det norska Barne- och Likestillingsdepartementet har dock, som en del i förberedelsearbetet inför ratificeringen, bitt Likestillings- och diskrimineringsombudet att beräkna vilka ekonomiska och administrativa konsekvenser det skulle få att lägga ansvaret på dem. I sitt svar skriver ombudet att myndigheten önskar få tillsynsansvaret för konventionen. De beräknar att det behövs mellan två och tre årsarbetskrafter för detta uppdrag.

I Spanien pågår konsultationer angående ansvaret för övervakningen. Där har handikapporganisationerna föreslagit att en privat institution bildas för övervakningen enligt artikel 33 punkt 2.

Arabiska handikapporganisationer planerar att etablera en regional institution för övervakning av konventionen om rättigheter för personer med funktionshinder. Sekretariatet och institutionens arbete ska helt finansieras av bidrag och donationer från den privata sektorn. Detta beskriver FN:s särskilda rapportör för övervakningen av genomförandet av FN:s standardregler i sin rapport till FN:s kommission för social utveckling³³.

³³ Monitoring of the implementation of the Standard Rules on the Equalisation of opportunities for Person with Disabilities, E/CN.5/2009/6, 17 November 2008.

3 Förslag

Förslag:

Diskrimineringsombudsmannen får i uppgift att främja, skydda och övervaka genomförandet av konventionen.

I uppgiften att främja ingår att:

- informera enskilda om att konventionen finns samt om deras rättigheter i enlighet med denna,
- informera och utbilda personal och beslutsfattare om konventionen och om deras ansvar med anledning av dess genomförande.

I uppgiften att skydda ingår att:

- göra generella utredningar för att kartlägga eventuella kränkningar samt strukturella brister i det juridiska systemet på nationell nivå.

I uppgiften att övervaka ingår att:

- granska förslag till nya lagar, förordningar och andra förslag från regeringen samt befintlig lagstiftning,
- granska statlig, kommunal och annan offentlig verksamhet samt företag och andra privata organisationer,
- uppmärksamma regeringen på situationer i landet där rättigheter enligt konventionen kränks.

Handisam får liksom i dag i uppgift att svara för främjande och uppföljande uppgifter som hör ihop med den nationella handikappolitiken och dess genomförande.

Delegationen framhåller att övriga myndigheter behåller sitt ansvar för genomförande, informationsspridning och uppföljning av de delar i konventionen som berör deras respektive verksamhet.

3.1 Uppdraget

Uppdraget till Delegationen för mänskliga rättigheter i Sverige består enligt direktiven av två delar. Delegationen ska utreda:

1. vad kravet i artikel 33 i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning att främja, skydda respektive övervaka konventionens genomförande innebär i praktiken samt
2. om Handisam, Diskrimineringsombudsmannen eller något annat samhällsorgan bör anförtros denna uppgift.

Enligt artikel 33 punkt 2 i konventionen ska konventionsstaterna:

- behålla, förstärka, utse eller upprätta en eller flera oberoende mekanismer för att främja, skydda och övervaka genomförandet av konventionen,
- beakta de så kallade Parisprinciperna som ger tämligen ingående rekommendationer angående mekanismen i fråga (se kapitel 2.2).

I propositionen *Mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättning*¹ konstaterar regeringen att det i dag inte finns någon sådan institution i Sverige som kan sägas motsvara alla dessa krav och samtidigt svara för att övervaka genomförandet av konventionen. I propositionen ingår också en redogörelse för de olika myndigheter på området som bedöms kunna vara aktuella. De beskrivna myndigheterna är Handikappombudsmannen, den nya Diskrimineringsombudsmannen, Handisam samt Delegationen för mänskliga rättigheter i Sverige.

I propositionen görs även en jämförelse mellan uppdraget enligt artikel 33 i konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och övervakningen av att FN:s konvention om barnets rättigheter efterlevs. Barnombudsmannen har till uppgift att både utbilda och informera om barnkonventionen och att bevaka hur konventionen efterlevs. Frågan ställs om det på samma sätt vore lämpligt att uppdra åt den nya Diskrimineringsombudsmannen att ta sig an också övervakande uppgifter i fråga om den nu aktuella konventionen. Det konstateras att Handisam redan har uppgifter som

¹ Mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättning, regeringens proposition 2008/09:28.

ligger nära två av de uppgifter som artikel 33 förutsätter, nämligen att främja och skydda genomförandet av konventionen.

Ett dilemma för delegationen vid bedömningen av vilket eller vilka samhällsorgan som kan anses mest lämpade för de olika uppgifterna i artikel 33 punkt 2 i konventionen är att detta uppdrag ska redovisas tidigare än delegationens slutbetänkande. Där ska bl.a. redovisas hur frågan om tillsyn av de övriga konventionerna om mänskliga rättigheter ska lösas. Förslagen i slutbetänkandet kan därför senare komma att påverka och förändra uppgifterna för de myndigheter som redovisas i detta betänkande.

3.2 Innebörden i begreppen främja, skydda och övervaka

Nedan görs först en analys av begreppen främja, skydda och övervaka i förhållande till konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. I samband med analysen görs också en första bedömning av vilket samhällsorgan som är mest lämpat för respektive uppgift, framförallt i fråga om främjandet. En ytterligare analys av vilket samhällsorgan som kan anses mest lämpat för de olika uppgifterna, samt i vilken utsträckning de olika myndigheterna som beskrivits överensstämmer med de krav som kan utläsas ur Parisprinciperna, följer i kapitel 3.3.

3.2.1 Främja

Utifrån beskrivningen i kapitel 2.3.1 gör delegationen tolkningen att främja genomförandet av konventionen innebär att:

1. informera och utbilda om mänskliga rättigheter,
2. gynna utvecklingen av värden, attityder och beteenden som upprätthåller de mänskliga rättigheterna,
3. uppmuntra till aktiviteter med syfte att försvara mänskliga rättigheter från kränkningar.

Delegationen ska enligt uppdraget bl.a. utreda om Handisam, Diskrimineringsombudsmannen eller något annat samhällsorgan bör anförtros uppgiften att främja genomförandet av konventionen. Delegationen anser dock inte att det går att ge ansvaret för

främjandet i sin helhet till endast en myndighet. Uppgiften att främja genomförandet av konventionen måste enligt delegationens mening delas upp i flera beståndsdelar. Några av dessa beståndsdelar ligger närmare det direkta uppdraget att genomföra konventionen än uppdraget att skydda och övervaka genomförandet av densamma.

De olika beståndsdelarna kan kort sammanfattas som:

1. information till enskilda om att konventionen finns samt om deras rättigheter i enlighet med denna,
2. information och utbildning av personal och beslutsfattare om konventionen och om deras ansvar med anledning av dess genomförande,
3. information och utbildning om konventionens innehåll utifrån regeringens prioriteringar i den nationella handikappolitiken,
4. fördjupad information och utbildning om innebörden i de olika rättigheterna i konventionen.

Information till enskilda

Med den först beskrivna delen avser delegationen i första hand att genom information och utbildningar skapa medvetenhet hos allmänheten om de rättigheter som personer med funktionsnedsättning har samt vart de kan vända sig om dessa rättigheter kränks. Detta kan göras genom informations- och utbildningsmaterial, anordnande av och medverkan i seminarier, mediekontakter, utbildningar m.m.. Regeringen skriver i propositionen *Ett starkare skydd mot diskriminering*² att ombudsmannen bör bidra till att skapa ett samhälle där individens mänskliga rättigheter inte begränsas eller hindras på grund av deras kön, etniska tillhörighet, funktionshinder, sexuella läggning m.m.. Regeringen konstaterar också i propositionen att det för de flesta av diskrimineringsgrunderna inte är någon annan myndighet än Diskrimineringsombudsmannen som har till uppgift att främja lika rättigheter och möjligheter.

² Ett starkare skydd mot diskriminering, regeringens proposition 2007/08:95.

Information och utbildning av personal och beslutsfattare

Den andra delen handlar om att förmedla allmän kunskap till personal och beslutsfattare på olika nivåer i samhället och inom olika verksamhetsområden om de bärande principerna och innebörden i konventionen samt deras ansvar i arbetet att förverkliga denna. Statliga myndigheter, kommuner och landsting samt privata företag och institutioner har alla viktiga uppgifter i detta sammanhang. Det är dessa som tillhandahåller de insatser som fordras för att rättigheterna ska bli en realitet. Riksdagen kan genom lagstiftning som sätter ramarna för olika verksamheter som t.ex. arbetsmarknadsåtgärder, hälso- och sjukvård och utbildning bidra till att de mänskliga rättigheterna inte kränks. Personalen på t.ex. arbetsförmedlingen, inom hälso- och sjukvården och i skolan som arbetar nära den enskilda individen kan också genom sitt handlande motverka kränkningar av de enskildas rättigheter. De kan göra det genom att i den dagliga verksamheten sätta individen i centrum och utgå från ett rättighetsperspektiv i stället för ett omhändertagandeperspektiv.

Information och utbildning utifrån regeringens prioriteringar

Medan de två tidigare beskrivna delarna avser generell information och utbildning om konventionen och dess bärande principer avser delegationen med den tredje delen genomförandet av den nationella politiken, i detta fall handikappolitiken. Det gäller att sprida kunskap om de nationella handlingsplaner, strategier o.d. som regeringen och riksdagen tar fram för det handikappolitiska arbetet och som bör bygga på konventionen. Informationen och utbildningsåtgångarna bör i första hand riktas till de myndigheter och andra institutioner som i sin tur ska ansvara för genomförandet inom sin samhällssektor. Regeringen måste sannolikt göra prioriteringar ifråga om vilka delar av konventionen den anser att den vill och bör satsa på under en begränsad tidsperiod, t.ex. i en nationell strategi eller i en nationell handlingsplan.

Den avgörande skillnaden mellan de tre ovanstående delarna är att det i de två första fallen handlar om kontinuerlig allmän information och utbildning om konventionen med syfte att alla ska känna till och kunna ta del av sina rättigheter och möjligheter medan det i det tredje fallet handlar om vissa av regeringen

prioriterade satsningar. Ansvaret att främja genomförandet av konventionen i de delar som regeringen väljer att prioritera kan och bör enligt delegationens mening ligga på en stabsmyndighet som i hög grad styrs av uppdrag från regeringen. Denna uppgift bör hållas avskild från uppdraget att övervaka genomförandet av konventionen.

Det är i dag Handisam som ansvarar för genomförandet av den nationella handikappolitiken. Delegationen anser att det är naturligt att Handisam även fortsättningsvis svarar för främjandet i de delar som regeringen prioriterar och som i första hand riktar sig till myndigheter, kommuner och landsting. Däremot anser delegationen att ansvaret för den allmänna informationen och utbildningen om konventionen måste ligga på en myndighet som så långt det är möjligt är oberoende av regeringen och som har till uppgift att verka för alla människors lika rättigheter och möjligheter oavsett den aktuella regeringens prioriteringar. Delegationen föreslår därför att ansvaret för främjandet i denna del ska ligga på Diskrimineringsombudsmannen. Både Barnombudsmannens och Socialstyrelsens erfarenhet visar hur kunskapsutveckling, information och bevakning/tillsyn ger synergieffekter. De instämmer dock i vikten av tydlighet i och klara gränser mellan de olika rollerna.

Fördjupad information och utbildning

Den fjärde delen, fördjupad information och utbildning om innebörden i de olika rättigheterna i konventionen är också en viktig del av att främja själva genomförandet av konventionen. Det handlar om information om sådana insatser och sådan service som krävs för att de olika rättigheterna i konventionen ska realiseras i olika verksamheter. Delegationen anser att ansvaret för att främja genomförandet av konventionen i denna del i första hand bör ligga på de statliga myndigheter som ansvarar för verksamheten inom respektive område. Det är de som har den kunskap som krävs för att konventionens krav ska kunna omsättas till faktiska åtgärder. När det gäller rätten till utbildning är det t.ex. fråga om att sprida kunskap om vikten av skälig anpassning av utbildningen med hänsyn till den enskildes personliga behov och om tillgång till nödvändigt stöd inom det allmänna utbildningssystemet för att underlätta ändamålsenlig utbildning. Här har Skolverket och Specialpedagogiska skolmyndigheten en viktig uppgift att fylla.

Information om rätten till arbete handlar bl.a. om att i arbetsmarknadsåtgärderna utgå från förbudet mot diskriminering på grund av funktionsnedsättning med avseende på alla frågor som gäller alla former av yrkesverksamhet samt att ge faktisk tillgång till arbets- och yrkesvägledning och lika möjligheter och lika ersättning för arbete av lika värde. I detta fall bör ansvaret framförallt ligga på Arbetsförmedlingen.

På det sättet har man redan i dag fördelat ansvaret för genomförandet av den nationella handlingsplanen för handikapppolitiken. Handisam ansvarar för att övergripande samordna genomförandet av handikapppolitiken samt att stödja och aktivt stimulera och förmå övriga myndigheter och andra aktörer att beakta de handikappolitiska målen i sitt arbete. På samma sätt som myndigheterna i dag ska göra sina lokaler, verksamhet och information mer tillgängliga för personer med funktionsnedsättning är det viktigt att de i framtiden också utvecklar sin kunskap om och anpassar sin verksamhet till kraven i konventionen och formulerar sig och agerar utifrån ett människorättsperspektiv.

3.2.2 Skydda

Staten i alla dess delar, alltså riksdagen, regeringen och statliga myndigheter samt kommuner och landsting, har tillsammans en skyldighet att förhindra kränkningar av de mänskliga rättigheterna av tredje part. Riksdagen och regeringen har dock ett yttersta ansvar att se till att kommuner och landsting, andra offentliga organisationer liksom företag och andra privata organisationer respekterar, skyddar och tillgodoser de mänskliga rättigheterna i sin verksamhet. Så måste de t.ex. kräva av kommunerna, som ansvarar för skolväsendet, att personer med funktionsnedsättning inte utestängs från det allmänna utbildningssystemet på grund av funktionsnedsättningen. Staten måste också kräva av privata arbetsgivare att de tillhandahåller rättvisa och gynnsamma arbetsvillkor för människor med funktionsnedsättning.

Delegationen anser att uppgiften att skydda genomförandet av konventionen hänger nära samman både med uppgiften att främja och med uppgiften att övervaka. Skyddet av de mänskliga rättigheterna är beroende av att människor har kunskap om sina rättigheter och de mekanismer som finns för att genomdriva dessa. De samhällsorgan som har till uppgift att på olika sätt främja

genomförandet av konventionen – i vilket som ovan redovisats ingår att informera och utbilda – bidrar därmed på ett betydelsefullt sätt också till skyddandet av rättigheterna.

Enligt FN:s handbok för nationella institutioner kan skyddandet indelas i:

- det juridiska systemet på nationell nivå,
- möjligheten till individuella klagomål,
- utredningar för att kartlägga eventuella kränkningar.

Enligt delegationens mening leder FN:s uppdelning av vilka delar skyddandet består i till att även ansvaret för denna uppgift bör delas upp på flera samhällsorgan.

Ansvaret för att det finns ett juridiskt system på nationell nivå ligger på riksdagen och regeringen. Både uppgiften att utreda individuella klagomål och att göra utredningar som kartlägger situationen på områden där strukturella brister eller kränkningar av konventionen kan misstänkas anser delegationen i praktiken utgör en viktig del av övervakningen av genomförandet av konventionen. Det är dock, enligt delegationens mening, i nuläget inte nödvändigt att ansvaret för utredningarna av individuella klagomål ligger på det organ som svarar för den generella övervakningen utan kan tas om hand av befintliga tillsynsorgan och av rättsväsendet. Mer om detta går att läsa i kapitel 3.3.7.

3.2.3 Övervaka

Begreppet övervaka (monitor) används inte i Parisprinciperna. Samtidigt ska uppgiften för en nationell institution för främjande och skyddande av mänskliga rättigheter enligt dessa principer bl.a. vara att rapportera till regeringen, riksdagen och andra organ resultatet av:

- granskningar av lagstiftning och förvaltning, liksom propositioner och andra förslag samt
- utredningar av kränkningar av mänskliga rättigheter som institutionen beslutar att behandla.

Delegationen tolkar Parisprinciperna så att de, trots att begreppet övervaka saknas, ändå pekar ut övervakningen som en av uppgifterna för en nationell institution för mänskliga rättigheter. Delegationen tolkar också övervakningsuppgiften så att den innebär att regelbundet analysera vilka framsteg som gjorts igenomförandet av konventionen, vad som återstår att göra och vilka svårigheter/brister man stött på. Ansvar för uppgiften måste vara avskilt från ansvar för främjandet och skyddandet av genomförandet så att inte de som svarar för detta granskar sig själva. Ansvar bör också ligga på ett organ som, så långt det är möjligt, inte är beroende av regeringen och som självständigt kan välja de områden som bör granskas.

3.3 Huvudansvaret för att främja, skydda och övervaka genomförandet av konventionen

I bedömningen av vilken eller vilka av de samhällsorgan som beskrivs i kapitel 2.7 som bör anförtros uppgiften att främja, skydda och övervaka genomförandet av konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning har delegationen bl.a. valt att beakta de frågor som ställs i FN:s handbok för parlamentariker³ (se kapitel 2.2.3).

När ett land ska besluta om att inrätta en institution eller ge uppgiften enligt artikel 33 punkt 2 till någon existerande institution föreslås i handboken att konventionsstaterna tänker på följande:

- Överensstämmer den existerande institutionen med Parisprinciperna?
- Har institutionen ett mandat som täcker konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning?
- Har institutionen experter på konventionen och/eller allmänt om mänskliga rättigheter och funktionsnedsättningar?
- Har institutionen ledamöter och personal med funktionsnedsättningar?
- Har institutionen tillräckligt med personal och tid för att främja, skydda och övervaka konventionen, samtidigt som den arbetar med sina övriga uppgifter?

³ From Exclusion to Equality, Realizing the rights of persons with disabilities, Handbook for Parliamentarians on the Convention on the Rights of Persons with Disabilities and its Optional Protokoll, No 14-2007, www.un.org/disabilities/default.asp?id=212.

- Är institutionen tillräckligt tillgänglig för personer med funktionsnedsättning och har den en tillgänglighetspolicy (för lokaler, dokumentation, teknik etc.)?

Delegationen har också tittat närmare på 14 andra länder för att se hur dessa har löst uppgiften i artikel 33 punkt 2. Delegationen konstaterar att flertalet av dessa länder fortfarande utreder frågan. Bland de länder som delegationen varit i kontakt med är det endast Tyskland och Storbritannien som hittills fattat ett formellt beslut om att ansvaret ska ligga på landets kommission för mänskliga rättigheter. Bland övriga länder ser lösningarna, som framgår av kapitel 2.8, olika ut. Bland de länder som ännu inte fattat något beslut om hur ansvaret ska fördelas är det flera som överväger att åtminstone delvis ge ansvaret till landets kommission för mänskliga rättigheter. Som tidigare nämnts har regeringen gjort bedömningen att Sverige ännu inte har något organ som har i huvuduppgift att främja, skydda och övervaka de olika konventionerna om mänskliga rättigheter. Delegationen har samma uppfattning.

Av de aktuella myndigheterna anser delegationen att Diskrimineringsombudsmannen är den som närmast lever upp till Parisprinciperna. De tidigare ombudsmännen har, som nämnts ovan, haft A-status som nationell institution för mänskliga rättigheter. Den nya Diskrimineringsombudsmannen utgår från att även denna myndighet får sådan status.

Med utgångspunkt i resonemangen i kapitel 3.2 föreslår delegationen att följande uppgifter ges till Diskrimineringsombudsmannen:

- Främjande
 - informera enskilda om att konventionen finns samt om deras rättigheterna i enlighet med denna,
 - informera och utbilda personal och beslutsfattare om konventionen och om deras ansvar med anledning av dess genomförande.
- Skyddande
 - göra generella utredningar för att kartlägga eventuella kränkningar av konventionen samt strukturella brister i det juridiska systemet på nationell nivå.

- Övervakning
 - granska förslag till nya lagar, förordningar och andra förslag från regeringen samt befintlig lagstiftning,
 - granska statlig, kommunal och annan offentlig verksamhet samt företag och andra privata organisationer,
 - uppmärksamma regeringen på situationer i landet där rättigheter enligt konventionen kränks.

Ansvar för information och utbildning som hör ihop med den nationella handikappolitiken och dess genomförande anser delegationen liksom i dag bör ligga på Handisam och Regeringskansliet. De myndigheter som utses som sektorsmyndigheter för genomförandet av handikappolitiken och tillsynsmyndigheterna har sedan ett särskilt ansvar för att sprida information om de delar i konventionen som berör deras respektive verksamhet. Uppdraget till Diskrimineringsombudsmannen är inte avsett att ersätta det ansvar för information, tillsyn och rättstillämpning som andra organ i samhället har.

Nedan följer en redogörelse för argumenten mot att någon av de andra myndigheterna som har varit aktuella i diskussionen eller regeringens handikappdelegation bör få uppdraget att främja, skydda eller övervaka genomförandet av konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Därefter följer en utveckling av hur delegationen ser på Handisams roll samt motiven varför Diskrimineringsombudsmannen bör få uppdraget. Delegationen börjar dock med argumenten mot alternativet att inrätta en ny myndighet för främjandet, skyddandet och övervakandet av konventionen.

3.3.1 Varför inte en ny myndighet?

Ett alternativ är att inrätta en ny myndighet med uppgift att främja, skydda och övervaka genomförandet av konventionen. Delegationen bedömer att uppgiften att främja, skydda och övervaka genomförandet av konventionen inte är så omfattande att det är motiverat att inrätta en ny myndighet. Om liknande uppgifter ska utvecklas för samtliga människorättskonventioner bör dock frågan tas upp igen.

Det finns dessutom redan i dag två myndigheter som arbetar specifikt med frågor som rör personer med funktionsnedsättning. Dessa är Handisam och Specialpedagogiska skolmyndigheten. Den senare har i uppgift att ge specialpedagogiskt stöd till skolhuvudmän, främja tillgången på läromedel, driva specialsolor för vissa elevgrupper och fördela statsbidrag till studerande med funktionsnedsättningar och till utbildningsanordnare. Delegationen anser att frågor som rör personer med funktionsnedsättning så långt det är möjligt inte ska särbehandlas utan handläggas av de myndigheter som ansvarar för motsvarande frågor för andra.

3.3.2 Varför inte Delegationen för mänskliga rättigheter i Sverige?

Uppdraget för Delegationen för mänskliga rättigheter i Sverige överensstämmer inte med Parisprinciperna. Delegationen har endast ett tidsbegränsat uppdrag fram till den 31 mars 2010. Uppdraget är reglerat i kommittédirektiv⁴ som beslutats av regeringen. I uppdraget ingår bl.a. att stödja myndigheter, kommuner och landsting i arbetet med mänskliga rättigheter samt utarbeta och genomföra strategier för ökad information och kunskap om mänskliga rättigheter.

I delegationens uppdrag ingår att i slutredovisningen av uppdraget lämna förslag på hur det fortsatta stödet i arbetet med att uppnå full respekt för de mänskliga rättigheterna i Sverige ska erbjudas i framtiden. I budgetpropositionen för 2009⁵ anger regeringen att det i delegationens uppdrag om det fortsatta stödet också ingår att se över hur man ska lösa frågan om tillsyn i enlighet med de så kallade Parisprinciperna om nationella institutioner med uppgift att bevaka frågor om de mänskliga rättigheterna.

Delegationens arbete är under 2009 i huvudsak inriktat på att sammanställa sina erfarenheter och formulera förslag i enlighet med uppdraget. Delegationen anser inte att den i sin nuvarande form är en lämplig instans för att ansvara för uppgiften att främja, skydda och övervaka genomförandet av konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

⁴ Delegationen för mänskliga rättigheter, dir. 2006:27.

⁵ Budgetproposition, proposition 2008/09:1 Utgiftsområde 1.

3.3.3 Varför inte regeringens handikappdelegation?

Regeringens handikappdelegation är ett organ för överläggningar och ömsesidig information mellan regeringen och handikapporganisationerna i frågor som särskilt berör personer med funktionsnedsättning. Uppdraget regleras i form av regeringsbeslut.

Handikappdelegationen är viktigt redskap för regeringen i samarbetet med handikapprörelsen i arbete med genomförandet av handikapppolitiken. Några länder, t.ex. Slovenien och Ungern, har valt en lösning som liknar denna även för uppgifterna i artikel 33 punkt 2, att främja, skydda och övervaka genomförandet av konventionen. Delegationen för mänskliga rättigheter i Sverige konstaterar dock att handikappdelegationen inte alls överensstämmer med de krav som ställs i artikel 33 punkt 2 i konventionen. Det gäller såväl mandat och oberoende som finansiering.

3.3.4 Varför inte Justitieombudsmannen, Justitiekanslern eller Riksrevisionen?

Förutom ovan nämnda myndigheter, som regeringen tar upp i propositionen Mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättning, och regeringens handikappdelegation har Delegationen för mänskliga rättigheter i Sverige valt att titta på Justitieombudsmannen (JO) och Riksrevisionen som styrs direkt av riksdagen. Med tanke på Parisprincipernas rekommendationer angående oberoende ansågs de intressanta för utredningens syfte. Parisprinciperna säger dock inte att de nationella institutionerna måste vara direkt underställda riksdagen. Det viktiga enligt dessa principer är att uppdraget och befogenheterna är fastslagna i lag. Därmed är det endast riksdagen som kan ändra dessa. Det är också riksdagen som slutgiltigt genom sin behandling av regeringens budgetproposition beslutar om medlen för myndigheter under regeringen. Delegationen har även valt att titta närmare på Justitiekanslern (JK) som trots att det är en myndighet under regeringen i likhet med Diskrimineringsombudsmannen har ett uppdrag som är reglerat i lag.

Justitieombudsmannens uppgift är att kontrollera att myndigheter och deras tjänstemän följer gällande lagar och andra författningar i sin verksamhet. Delegationen konstaterar att det i uppdraget inte ingår att granska om lagstiftningen i sig

överensstämmer med Sveriges internationella åtaganden inom ramen för skyddet av de mänskliga rättigheterna. Att ge i uppdrag till Justitieombudsmannen att särskilt svara för övervakningen av genomförandet av konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning skulle enligt delegationens mening strida mot ombudsmannens nuvarande roll. Det skulle dock vara av principiell betydelse om Justitieombudsmannen i större utsträckning än i dag beaktade de internationella överenskommelserna om mänskliga rättigheter i sitt granskande arbete.

Justitieombudsmannen och Justitiekanslern är utsedda att vara nationellt organ för förebyggande av tortyr på nationell nivå enligt kraven i tilläggsprotokollet till FN:s tortyrkonvention. Sverige har dock fått kritik av FN:s kommitté mot tortyr i samband med synpunkter på Sveriges femte rapport till kommittén⁶. Det stärker delegationen i uppfattningen att Justitieombudsmannen inte bör utses som ansvarig för det nationella främjandet, skyddandet och övervakningen av genomförandet av konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Riksrevisionen svarar för årlig revision av statliga myndigheter och granskar myndigheternas effektivitet. Syftet med den årliga revisionen är att bedöma om redovisningen är tillförlitlig och räkenskaperna rättvisande samt om ledningens förvaltning följer tillämpliga föreskrifter och särskilda beslut. En effektivitetsgranskning ska främst ta sikte på förhållanden med anknytning till statens budget, genomförandet och resultatet av statlig verksamhet och åtaganden i övrigt men får också avse de statliga insatserna i allmänhet. Myndighetens granskning är som framgår avgränsad till att gälla endast statliga myndigheter. Uppdraget omfattar varken kommuner, landsting och andra offentliga organisationer eller företag och andra privata organisationer. Delegationen anser därför att Riksrevisionen inte heller är något lämpligt alternativ som ansvarig för främjandet, skyddandet och övervakningen av genomförandet av konventionen.

Justitiekanslerns tillsynsuppdrag är visserligen reglerat i lag. Men myndighetens uppdrag är att vara regeringens ombud i fråga om tillsyn över statliga myndigheter. Syftet med tillsynen är, liksom för Justitieombudsmannen, att kontrollera att lagstiftningen efterlevs. Myndighetens uppdrag är inte att granska lagstiftningen i sig på det sätt som bör krävas av en myndighet som ska granska

⁶ Concluding observations of the Committee against Torture, CAT/SWE/CO/5, 4 juni 2008.

genomförandet av konventionen i enlighet med Parisprinciperna. Delegationen anser därför att inte heller Justitiekanslern vore någon lämplig myndighet att ansvara för främjandet, skyddandet och övervakningen.

3.3.5 Varför inte Socialstyrelsen?

Socialstyrelsen är en nationell expert- och tillsynsmyndighet under regeringen för en omfattande men ändå avgränsad sektor i samhället. Myndighetens uppdrag avser kunskapsförmedling, normering och tillsyn inom socialtjänst, hälso- och sjukvård, hälsoskydd, smittskydd och epidemiologi.

Handikappolitiken handlade länge i första hand om vård och omsorg och människor med funktionsnedsättning sågs som vårdobjekt. Målet var att tillgodose deras vård- och omsorgsbehov. Utvecklingen har gått mot att se handikappolitiken som en fråga om demokrati och mänskliga rättigheter. Genom den nationella handlingsplanen för handikappolitiken *Från patient till medborgare*⁷ gavs handikappolitiken en ny inriktning. Namnet på handlingsplanen är en tydlig markering av perspektivskiftet. Personer med funktionsnedsättning ska inte diskrimineras i några sammanhang utan ha samma rätt som alla andra att delta i samhällslivet och få del av samma utbud av varor, tjänster, service och kultur.

Socialstyrelsens ansvarsområden är framförallt socialtjänsten och hälso- och sjukvården. Eftersom konventionen omfattar så gott som samtliga samhällsområden skulle det uppstå problem för Socialstyrelsen i fråga om bl.a. kompetens inom de områden som den nuvarande verksamheten inte inbegriper. Om Socialstyrelsen fick huvudansvaret för att främja, skydda och övervaka genomförandet av konventionen skulle det också kunna uppfattas som en återgång till ett vård- och omsorgsperspektiv; att konventionen i första hand handlar om vård och omsorg trots att dess bärande principer utgår ifrån ett rättighetsperspektiv.

⁷ Från patient till medborgare – en nationell handlingsplan för handikappolitiken, prop. 1999/2000:79,

Socialstyrelsen har samtidigt en viktig uppgift i fråga om att informera och utbilda om konventionen inom sitt ansvarsområde. Vidare ska Socialstyrelsen utgå från konventionen i sitt normerings- och tillsynsarbete. Även Socialstyrelsen har därmed en viktig roll i uppgiften att främja och skydda genomförandet av konventionen. Mer om detta finns att läsa i kapitel 3.4.

3.3.6 Handisam – stabsmyndighet för genomförande av handikappolitiken

I regeringens proposition *Mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättning* nämns Handisam som ett av de alternativ som delegationen har att överväga. Som framgår av beskrivningen av Handisam i kapitel 2.7.2 kan denna myndighet ses som ett stabsorgan till regeringen. Handisams uppgift är att ansvara för genomförandet av den nationella handikappolitiken. Myndigheten benämns också stabsorgan i regeringens skrivelse om *Statlig organisation för handikappolitisk samordning*⁸. Bl.a. ska Handisam bistå regeringen med det underlag som behövs för en effektiv styrning av det handikappolitiska arbetet.

I Handisams uppdrag ingår att genom myndighetens samordningsarbete bidra till att Sverige uppfyller sina åtaganden inom ramen för skyddet av mänskliga rättigheter. Handisams personal har kunskap om konventionen och om funktionsnedsättningar och i viss utsträckning även om mänskliga rättigheter i övrigt.

Handisam får sitt uppdrag från regeringen genom instruktion⁹ och regleringsbrev. Handisams uppdrag styrs av inriktningen på den handikappolitik som regeringen beslutar om och styrs därmed i sitt arbete i hög grad av regeringens prioriteringar. Även om dessa prioriteringar utgår från konventionen och dess grundläggande principer anser delegationen att Handisam inte är oberoende på det sätt som konventionen kräver av en främjande, skyddande och granskande institution. Delegationen anser vidare att Handisams uppdrag att svara för genomförandet av regeringens handikappolitik är helt oförenlig med ett samtidigt uppdrag att övervaka genomförandet av konventionen. Detta menar delegationen är viktigare än huruvida det finns kompetens om funktionsnedsättningar och mänskliga rättigheter hos myndigheten i fråga. Handisams uppdrag överens-

⁸ Statlig organisation för handikappolitisk samordning, skr. 2004/05:86.

⁹ Förordning (2007:1134) med instruktion för Myndigheten för handikappolitisk samordning.

stämmer istället i huvudsak med de uppgifter som beskrivs i artikel 33 punkt 1 som handlar om genomförandet av konventionen.

Däremot anser delegationen att Handisam inom ramen för sitt uppdrag att svara för samordning av genomförandet av handikappolitiken mycket väl tillsammans med andra aktörer kan ansvara för uppgiften att främja genomförandet av konventionen. Som framgår av kapitel 3.2.1 anser delegationen att uppdraget att främja genomförandet inte kan läggas enbart på en myndighet. En huvuduppgift för Handisam är att genom stöd och samordning bidra till att de statliga myndigheter som har ett särskilt ansvar för handikappfrågor utvecklar sitt arbete med att genomföra handikappolitiken. Denna uppgift anser delegationen sammanfaller med de delar av främjandearbetet som hör samman med genomförandet av konventionen. Målgruppen för Handisams främjande arbete är i första hand myndigheter och andra aktörer på olika nivåer i samhället.

Delegationen föreslår att Handisams uppgift att svara för främjande och skyddande av genomförandet av konventionen i de delar som hör ihop med den av regeringen beslutade nationella handikappolitiken, t.ex. i form av nationell handlingsplan, bör framgå av Handisams instruktion.

3.3.7 Varför Diskrimineringsombudsmannen?

Myndighetens överensstämmelse med Parisprinciperna

I Parisprinciperna understryks vikten av en självständig ställning för nationella institutioner med uppgift att bevaka frågor som rör mänskliga rättigheter. Det rekommenderas också att:

- de ska ges ett så brett mandat som möjligt,
- mandatet ska vara reglerat i grundlag eller annan lag,
- lagen ska ange institutionens sammansättning och behörighet.

Delegationen bedömer att Diskrimineringsombudsmannens ställning och uppgifter i huvudsak överensstämmer med de krav som kan utläsas ur Parisprinciperna. Samtidigt har myndigheten också till stor del den kompetens som erfordras. Regeringen skriver i propositionen *Ett starkare skydd mot diskriminering* att ombudsmannen bör bidra till att skapa ett samhälle där individens mänskliga rättigheter inte begränsas eller hindras på grund av deras

kön, etniska tillhörighet, funktionshinder, sexuella läggning m.m.. Delegationen anser därför att ombudsmannen är den myndighet som med minst påverkan på befintlig verksamhet kan ges uppdraget att svara för främjande och skyddande samt övervakningen av genomförandet av konventionen.

Delegationen konstaterar även att Diskrimineringsombudsmannen redan i dag är den myndighet som ansvarar för främjande, analys och kontroll av samt stöd för likabehandling i enlighet med EG-direktiven om likabehandling (se kapitel 2.5). Direktiven ställer på samma sätt som FN-konventionen krav på att medlemsstaterna ska utse ett eller flera oberoende organ för dessa uppgifter. Samtliga tidigare diskrimineringsombudsmän föreslog också i sina remissvar angående departementspromemorian *FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning*¹⁰ att Diskrimineringsombudsmannen skulle få den övervakande rollen.

Uppdraget

Med en extensiv tolkning av Diskrimineringsombudsmannens uppdrag kan ombudsmannen anses obehindrad att beakta internationella överenskommelser och uttrycka sin uppfattning om efterlevnaden av dessa. Delegationen anser dock att uppdraget att specifikt arbeta med och beakta konventionen bör förtydligas.

Av lagen (2008:568) om Diskrimineringsombudsmannen följer att ombudsmannen ska verka för att diskriminering som har samband med bl.a. funktionshinder inte förekommer på några områden av samhällslivet. Det innebär alltså att uppdraget täcker alla de samhällsområden som den nya FN-konventionen omfattar ur ett likabehandlingsperspektiv. Behandlingen av individuella anmälningar till myndigheten utifrån diskrimineringslagen (2008:567) ger också värdefulla erfarenheter i bedömningen av hur lagar och verksamheter fungerar i förhållande till intentionerna i konventionen.

Ombudsmannen ska även i övrigt verka för lika rättigheter och möjligheter oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder, sexuell läggning eller ålder. I uppdraget ingår enligt lagen att uppmärksamma brister i lagstiftning och andra strukturella brister samt hos regeringen föreslå författningsändringar eller

¹⁰ FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, Ds 2008:23.

andra åtgärder som kan motverka diskriminering och ta initiativ till andra lämpliga åtgärder

Det är visserligen riktigt att den nya ombudsmannen inte fullt ut kommer att leva upp till de krav som kan utläsas ur Parisprinciperna, såtillvida att myndighetens uppdrag är begränsat till frågor som rör lika rättigheter och möjligheter med hänvisning till vissa avgränsade diskrimineringsgrunder, och alltså inte omfattar skyddet av de mänskliga rättigheterna rent generellt. Uppdraget innefattar inte kränkningar av de mänskliga rättigheterna när kränkningarna inte innebär diskriminering, t.ex. om samhället skulle brista i tillgången till hälso- och sjukvård för alla medborgare. Då kränks allas rätt till hälso- och sjukvård men ingen blir sämre behandlad än någon annan.

I de delar som är direkt relevanta för det nu aktuella konventionsåtagandet anser delegationen emellertid att Diskrimineringsombudsmannen generellt kan sägas uppfylla Parisprinciperna. Det gäller t.ex. övervakningsorganets i lag reglerade oberoende ställning, det breda uppdraget att verka för att diskriminering på grund av funktionsnedsättning inte ska förekomma på några områden av samhällslivet och att också i övrigt verka för lika rättigheter och möjligheter oavsett funktionsnedsättning. Dessutom har regeringen i propositionen *Ett starkare skydd mot diskriminering* aviserat att den överväger att låta utreda om det är lämpligt och att utforma ett generellt och heltäckande diskrimineringsförbud med utgångspunkt i principen om alla människors lika värde och rättigheter, så kallad öppen lista.

Delegationen föreslår ett tillägg till lagen om Diskrimineringsombudsmannen för att förtydliga att uppdraget att främja, skydda och övervaka genomförandet av konventionen kommer att avse samtliga delar av konventionen och inte bara i de fall rättigheterna kränks genom diskriminering, så som t.ex. i exemplet ovan om tillgången till hälso- och sjukvård. Delegationen föreslår följande tillägg i paragraf 1 i lagen (jfr 2 § lagen (1993:335) om Barnombudsman):

Diskrimineringsombudsmannen ska också främja, skydda och övervaka genomförandet av Förenta nationernas internationella konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Ett sådant tillägg i lagen innebär att det är riksdagen som beslutar om eventuella ändringar i uppdraget. Med en alltför öppen formulering i lagen ges annars möjlighet för regeringen att tolka

och ändra uppdraget i regleringsbrev och förordningar utan att detta förankras i riksdagen. Detta kan enligt delegationens mening inte anses förenligt med de krav som kan utläsas i Parisprinciperna.

Kompetensen

Diskrimineringsombudsmannen ska i dag ta emot och utreda anmälningar från personer med funktionsnedsättning som upplevt sig diskriminerade inom arbetslivet, hälso- och sjukvården, skolan, socialförsäkringen, socialtjänsten m.fl. samhällsområden som diskrimineringslagen omfattar. Till detta kommer anmälningar som ombudsmannen får ta emot även på andra områden. Detta kräver att utredare och jurister vid Diskrimineringsombudsmannen har kunskap både om funktionsnedsättningar och mänskliga rättigheter sedda ur ett handikappersperspektiv. Arbetet ger också samtliga anställda en god inblick i situationen för personer med funktionsnedsättning samt hur olika verksamheter fungerar som de kommer i kontakt med inom alla samhällsområden.

Delegationen bedömer därför att Diskrimineringsombudsmannen i tillfredställande utsträckning har den kunskap både om mänskliga rättigheter och om funktionsnedsättningar som bör ställas på den institution som ska ansvara för främjande, skyddande och övervakning av genomförandet av konventionen. Delegationen noterar samtidigt att ombudsmannens uppdrag hittills i huvudsak har utgått ifrån ett likabehandlingsperspektiv och att detta är den första konventionen om mänskliga rättigheter som myndigheten får ett uttalat ansvar för i sin helhet. Delegationen vill därför betona vikten av att ombudsmannen ytterligare förstärker sin kompetens när det gäller rättighetsperspektivet eftersom det nya uppdraget kräver denna utgångspunkt.

Oberoendet

När det gäller oberoendet preciserar Parisprinciperna inte hur detta ska utformas organisatoriskt, t.ex. om institutionen ska vara en myndighet under regeringen eller riksdagen. Det principerna trycker på är istället det breda mandatet, att myndigheten ska kunna lämna synpunkter och rapporter inom områden som den

själv anser behöver belysas. Detta mandat ska enligt principerna fastslås i grundlag eller annan lag.

Mexikos kommission för mänskliga rättigheter anordnade tillsammans med FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheter en konferens i oktober 2007 med nationella och internationella experter om nationella övervakningsorgan för konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning¹¹. Professor Gerard Quinn, som är ICC:s kontaktperson för konventionen, menade vid mötet att artikel 33 punkt 2 inte ska tolkas så att Parisprinciperna måste gälla varje komponent i den eller de institutioner som blir ansvariga för uppgifterna i denna artikel. Den faktor han särskilt lyfter fram som viktig är dock oberoendet.

Delegationen anser att Diskrimineringsombudsmannens oberoende redan framgår av lagen om Diskrimineringsombudsmannen och förstärks ytterligare genom det lagförslag som presenteras ovan.

Regeringen skriver också i propositionen *Ett starkare skydd mot diskriminering* att det är viktigt för Diskrimineringsombudsmannens självständighet och oberoende att myndighetens grundläggande ansvarsområden och uppgifter regleras i lag och att det därmed är riksdagen som bestämmer mandatet. Därigenom garanteras enligt regeringen en hög grad av självständighet och oberoende i förhållande till regeringen eftersom eventuella ändringar av ombudsmannens grundläggande ansvarsområden och uppgifter måste beslutas av riksdagen. Genom lagregleringen betonas också vikten av ombudsmannens verksamhet dels för den som utsatts för diskriminering och dels för statsmakterna.

Diskrimineringskommittén föreslog att frågan om grundlagsreglering av ombudsmannens ställning liksom vidare konstitutionella överväganden om huvudmannskapet skulle utredas i särskild ordning. I utredningsdirektiven stod att huvudmannskapet skulle ses i ljuset av de uppgifter som ombudsmannen tilldelades. Delegationen för mänskliga rättigheter i Sverige anser att frågan fortfarande är aktuell.

¹¹ National monitoring mechanisms of the convention on the rights of persons with disabilities, maj 2008, Comisión Nacional de los Derechos Humanos, México (sid.130).

Individuella klagomål

Enligt FN:s handbok för nationella institutioner är en av dessa institutioners viktigaste uppgifter att utreda misstänkta kränkningar av de mänskliga rättigheterna. Med detta avses både att ta emot och behandla individuella klagomål och att göra generella utredningar av misstänkta kränkningar. Möjligheten för nationella institutioner att ta emot och utreda individuella klagomål bör dock, enligt handboken, ses som ett komplement till det juridiska systemet.

Statskontoret konstaterade vid sin översyn av myndighetsstrukturer för barnpolitiken¹² att om Barnombudsmannen gavs rätt att företräda barn och unga i ärenden som rör enskilda fall skulle det innebära en dubblering och oklarheter i förhållande till befintliga ombudsmanna- och tillsynsfunktioner.

Delegationen anser, som också framgår i kapitel 3.2.2, att både utredningar av individuella klagomål och generella utredningar utgör en viktig del av övervakningen av genomförandet av konventionen. Det är, enligt delegationens mening, i nuläget inte nödvändigt att de individuella klagomålen utreds och åtgärdas av samma organ som svarar för den generella övervakningen. Detta är inte heller något krav i konventionen. För att undvika de risker som Statskontoret beskriver angående dubblering och oklarheter bör individuella klagomål tills vidare hanteras inom ramen för befintliga system för tillsyn, inom rättsväsendet samt av Justitieombudsmannen och Justitiekanslern där detta är möjligt enligt nuvarande lagstiftning. Det är dock viktigt att sådana ärenden kommer till Diskrimineringsombudsmannens kännedom som ett underlag för övervakningen av genomförandet av konventionen.

Samtidigt konstaterar delegationen att det finns områden där det i dag inte finns någonstans att vända sig med sina klagomål. Vad en eventuell möjlighet till individuella klagomål med hänvisning till rättigheterna i konventionen skulle innebära är dock en för omfattande fråga för att kunna besvaras inom ramen för detta betänkande. Den kommer att behandlas även i delegationens fortsatta arbete med uppdraget att se över hur frågan om tillsynen av de mänskliga rättigheterna ska lösas. Delegationen är medveten om att ett utvidgat uppdrag inom detta område skulle fordra ytterligare resurser till den som skulle komma att svara för uppgiften.

¹²Barnpolitikens myndighetsstruktur och styrning, Statskontoret 2007:15.

Diskrimineringsombudsmannens råd

Enligt Diskrimineringsombudsmannens instruktion¹³ ska det vid myndigheten finnas ett råd. Rådets uppgift ska vara att ge myndigheten råd och stöd och tillföra myndigheten sakkunskap och bredd både i diskrimineringsfrågor och i andra frågor som har betydelse för Diskrimineringsombudsmannens arbete. Rådet ska enligt instruktionen bestå av högst 10 ledamöter som utses av ombudsmannen.

Delegationen är medveten om att regeringens avsikt med att låta Diskrimineringsombudsmannen själv utse rådet varit att stärka myndighetens oberoende. Även om det faktum att rådet tillsätts av ombudsmannen kanske inte uppfyller kravet på formellt beslut så som det kan utläsas av Parisprinciperna instämmer delegationen i regeringens bedömning och anser att oberoendet är viktigare. Delegationen ser en risk för styrning från regeringens sida om den utser ledamöterna i rådet. Delegationen föreslår därför att rådsledamöterna även fortsättningsvis tillsätts av ombudsmannen men vill erinra om vikten av att det i rådet finns personer med egna funktionsnedsättningar.

Enligt vad delegationen erfarit vid kontakter med Diskrimineringsombudsmannen kommer myndigheten att komplettera rådet med referens- och expertgrupper för att få en större bredd i kontakter och kompetens. Detta anser delegationen är ett bra sätt att utveckla samarbetet med handikappörelsen även om ett sådant samarbete också måste vara en del av det löpande arbetet hos myndigheten.

Personal samt ekonomiska resurser

Nationella institutioner för främjande och skyddande av mänskliga rättigheter bör enligt Parisprinciperna finansieras på ett sådant sätt att de kan vara självständiga i förhållande till regeringen. De bör inte heller vara föremål för sådan finansiell kontroll som kan påverka självständigheten.

Delegationen anser att Diskrimineringsombudsmannen bör tillföras medel för det nya uppdrag som främjandet, skyddandet och övervakningen av genomförandet av konventionen innebär.

Samtidigt som delegationen anser att ombudsmannen i stor utsträckning kan utnyttja den kunskap och erfarenhet som

¹³ 5 § Förordning (2008:1401) med instruktion för Diskrimineringsombudsmannen.

myndigheten har när det gäller diskrimineringslagstiftningen är det delegationens uppfattning att det finns behov av resursförstärkning både när det gäller främjandet och övervakningen. De främjande och övervakande uppgifterna bör, som tidigare framhållits, hållas åtskiljda i organisationen. Dessutom är det viktigt att främjandet och övervakandet av genomförandet av konventionen inte begränsas till ett likabehandlingsperspektiv utan utgår ifrån ett rättighetsperspektiv med hela konventionen som grund.

Delegationen konstaterar i det tidigare avsnittet om kompetens att Diskrimineringsombudsmannen är den myndighet som i störst utsträckning har den kompetens som bör ställas på den institution som ska ansvara för främjande, skyddande och övervakning av genomförandet av konventionen. Delegationen bedömer ändå att det kommer att fordras viss kompetensutveckling inom myndigheten för att stärka ombudsmannens kompetens när det gäller mänskliga rättigheter. Ombudsmannens uppdrag utgår i dag i första hand från ett likabehandlingsperspektiv medan arbetet med konventionen bygger på ett bredare rättighetsperspektiv.

Särskilt i ett inledande skede krävs dessutom resurser för att utveckla metoder för granskningen av hur konventionen genomförs. Delegationen bedömer visserligen att en stor del av underlaget för granskningen kan inhämtas från andra myndigheter inom olika samhällsområden. Delegationen bedömer dock att dessa myndigheter kan behöva stöd i arbetet att utveckla sitt tillsynsarbete så att det inkluderar konventionen och dess bärande principer. Delegationen utgår också från att Diskrimineringsombudsmannen ser behov av kompletterande undersökningar där information ur ett rättighetsperspektiv saknas. Därmed uppstår kostnader även för sådana undersökningar.

Enligt konventionen ska det civila samhället, och särskilt handikapprörelsen, vara delaktiga i övervakningsarbetet. Delegationen anser att det är viktigt att Diskrimineringsombudsmannen beaktar detta i sitt uppdrag och utvecklar former för samarbete på olika sätt så som beskrivs i det tidigare avsnittet om Diskrimineringsombudsmannens råd och i kapitel 3.5. Handikapprörelsens medverkan i övervakningen. Ombudsmannen kan också fungera som samordnare och länk mellan handikapporganisationerna och övriga berörda myndigheter. Men framförallt kan organisationerna, som representanter för människor med olika funktionsnedsättningar, bidra med praktiska erfarenheter när det gäller hinder för utövandet av de mänskliga rättigheterna. Delegationen bedömer därför att

ombudsmannen kommer att behöva resurser även för att utveckla dessa kontakter som bör ske i olika former.

Delegationen beräknar att Diskrimineringsombudsmannen för sitt nya uppdrag att främja, skydda och övervaka genomförandet av konventionen behöver tillföras medel motsvarande cirka tre årsarbetskrafter. Kostnaden för dessa beräknas till cirka 2 miljoner kronor per år.

Till detta kommer kostnader för utbildnings- och informationsinsatser inom ramen för främjandeuppdraget, utveckling av metoder för övervakning samt stöd till andra myndigheter i deras metodutveckling. Dessa kostnader beräknas till 3 miljoner kronor per år under ett inledande skede. Delegationen bedömer dock att kostnaderna för metodutveckling kan förväntas minska allteftersom myndigheterna hittar former för tillsyn ur ett rättighetsperspektiv.

Delegationen konstaterar att kravet att inrätta en nationell mekanism för främjande, skyddande och övervakning av genomförandet av en konvention om mänskliga rättigheter aldrig förekommit i någon tidigare konvention utöver tilläggsprotokollet till tortyrkonventionen. Delegationen ser därför inga möjligheter att finansiera de nya resurserna till Diskrimineringsombudsmannen genom att ta medel från annat håll. Eftersom uppdraget är nytt kan förslagen inte direkt leda till minskade uppgifter på annat håll. Däremot menar delegationen att besparingar långsiktigt kan göras genom att personer med funktionsnedsättning får möjlighet att delta i samhällslivet på lika villkor som andra.

Genom att lägga huvuduppdraget på Diskrimineringsombudsmannen behöver dock inte kompetensen byggas upp från grunden. Detta bidrar till att hålla nere merkostnaderna. Kostnaderna begränsas också genom att Diskrimineringsombudsmannen för sin granskning bör kunna utnyttja information som bl.a. insamlas av Handisam och olika tillsynsmyndigheter.

Organisation

Tillsynsutredningen skrev i sitt slutbetänkande *Förslag om en tydligare och effektivare tillsyn*¹⁴ att ett tillsynsorgan bör vara både funktionellt och organisatoriskt fristående från de verksamhetsansvariga inom tillsynsområdet för att kunna utföra sitt uppdrag

¹⁴ Förslag om en tydligare och effektivare tillsyn, SOU 2004:100, Tillsynsutredningen.

oberoende och självständigt. Med det funktionella oberoendet avsåg utredningen att tillsynsbesluten ska kunna fattas utan risk för påverkan av eller hänsynstagande till den som granskas.

Ansvarskommittén anser däremot i sitt slutbetänkande *Hållbar samhällsorganisation med utvecklingskraft*¹⁵ att de främjande uppgifter som ingår i tillsynsbegreppet även fortsättningsvis kan bedrivas av en tillsynsansvarig myndighet. Sådan främjande verksamhet ska dock enligt kommittén regleras separat och bör i framtiden inte omfattas av tillsynsbegreppet.

Regeringen skriver i propositionen *Ett starkare skydd mot diskriminering* också att Tillsynsutredningens definition av tillsyn inte hindrar myndigheter som svarar för tillsyn att samtidigt ha i uppgift att arbeta främjande och förebyggande för att uppnå lagstiftningens krav. Däremot anser regeringen att det bör skapas en tydligare skillnad mellan granskande och främjande verksamheter. Denna åtskillnad, framhåller regeringen, är viktig för att garantera rättssäkerheten för dem som tillsynen riktas mot. Regeringen konstaterar samtidigt att det i första hand är en fråga om hur den nya myndigheten organiseras för att skapa en tydligare skillnad mellan den granskande och den främjande verksamheten.

Delegationen anser att de erfarenheter som tillsyn och granskning av genomförandet av konventionen bidrar med utgör värdefulla underlag för informations- och utbildningsåtgärder. Samtidigt instämmer delegationen i de ovan nämnda utredningarnas bedömning att uppdragen bör hållas åtskilda. Delegationen konstaterar att Diskrimineringsombudsmannen har delat in sin verksamhet i tre avdelningar. En avdelning svarar för tillsyn medan en annan ansvarar för främjande och information. Den tredje avdelningen svarar för myndighetens administration.

Tillgängligheten och tillgänglighetspolicy

De myndigheter som ska ansvara för att främja, skydda och övervaka genomförandet av konventionen måste vara tillgängliga ifråga om lokaler, verksamhet och information. Detta krav finns formulerat i förordningen (2001:526) om statliga myndigheters ansvar för genomförandet av handikappolitiken. Enligt 2 § i förordningen ska myndigheter under regeringen i arbetet med att göra myndigheternas lokaler, verksamhet och information mer tillgängliga

¹⁵ Hållbar samhällsorganisation med utvecklingskraft, Ansvarskommittén, SOU 2007:10.

för personer med funktionsnedsättning genomföra inventeringar och utarbeta handlingsplaner.

Diskrimineringsombudsmannen bildades den 1 januari 2009 och har därför endast funnits i tre månader. Enligt vad delegationen erfar håller myndigheten på att ta fram en plan för tillgänglighetsarbetet så som föreskrivs i förordningen. Diskrimineringsombudsmannen uppger också att en av de viktigaste faktorerna vid val av lokaler för myndigheten var tillgänglighetsaspekten.

3.4 Samarbete med/gränsdragning till andra myndigheter

3.4.1 Handikappolitiken – alla myndigheters ansvar

Handikappfrågorna får inte isoleras från sitt naturliga sammanhang utan ska behandlas inom de verksamhetsområden där de naturligt hör hemma. Det är viktigt att man inom alla samhällsområden och alla nivåer i samhället arbetar utifrån de grundläggande principerna i handikappolitiken som är icke-diskriminering, delaktighet och tillgänglighet. Handikapperspektivet måste ingå som en naturlig del inom alla politikområden och som en naturlig del i varje myndighets ordinarie arbete. Staten, landstingen och kommunerna bör alla verka för att de grundläggande principerna i konventionen genomsyrar deras olika verksamheter.

Alla statliga myndigheter under regeringen ska beakta de handikappolitiska målen och verka för delaktighet och jämlikhet för personer med funktionsnedsättning. I den nationella handlingsplanen för handikappolitiken framhöll regeringen att en tydligare struktur behövdes för det handikappolitiska arbetet hos myndigheterna. Regeringen har därför fram till i dag utsett totalt 14 centrala myndigheter, så kallade sektorsmyndigheter, som har ett speciellt ansvar för genomförandet av handikappolitiken. De ska driva på så att politiken blir verklighet inom sina respektive samhällsområden. Sektorsmyndigheterna ska stödja och vara pådrivande inom sina respektive sektorer. Handisam har en aktiv roll som samarbets- och samtalspartner och som samordnare av sektorsmyndigheternas uppdrag utan att ta över något av dessa myndigheters eget ansvar.

Delegationen konstaterar att samma rollfördelning gällde även för Handikappombudsmannen i förhållande till andra statliga myndigheter. Huvudinriktningen av Handikappombudsmannens

arbetsuppgifter skulle enligt propositionen¹⁶ om myndighetens bildande ligga på det generella planet. I ombudsmannens uppgifter ingick, som beskrivs i kapitel 2.6.1, att göra regelbundet återkommande utvärderingar av åtgärder som vidtogs för att förverkliga FN:s standardregler. Ombudsmannen skulle även följa rättstillämpningen på handikappområdet och på olika sätt aktivt förmå myndigheter och andra att beakta rättigheter och intressen för personer med funktionsnedsättning. Inte heller detta innebar någon inskränkning i andra myndigheters ansvar för uppföljning och utvärdering inom sina respektive områden.

På samma sätt vill delegationen understryka att Diskrimineringsombudsmannens uppgift att främja, skydda och övervaka genomförandet av konventionen om rättigheter för personer med funktionshinder inte på något sätt frångår övriga myndigheter något av deras ansvar för att konventionen genomförs inom deras områden. Alla myndigheter har som tidigare nämnts en viktig roll i arbetet med konventionens genomförande inom sina respektive ansvarsområden.

Enligt delegationens mening måste konventionens bärande principer och de artiklar som särskilt berör den egna verksamheten på ett tydligt sätt utgöra grunden i såväl informations- och utvecklingsarbete som normering och tillsyn. Det är viktigt att både de normer som fastställs och bedömningsgrunderna vid tillsyn utgår ifrån konventionen. Tillsynen är ett värdefullt verktyg i förändringsarbetet.

3.4.2 Alla kan bidra till granskningen

En central uppgift i uppdraget att övervaka genomförandet av konventionen är att samla in och samordna underlag från andra instanser och analysera detta material i relation till de mänskliga rättigheterna.

Delegationen anser att varje myndighet som har ett uppdrag att utvärdera, följa upp och utöva tillsyn inom sin sektor på ett värdefullt sätt kan bidra till Diskrimineringsombudsmannens granskning av hur konventionen genomförs i Sverige. Även Justitieombudsmannen bör enligt delegationens mening kunna bidra med värdefull information utifrån de anmälningar som inkommer till myndigheten.

¹⁶ Handikappombudsman, regeringens proposition 1993/94:219.

Uppdraget att bidra till genomförandet och övervakningen av konventionen bör framgå av myndigheternas instruktioner. För att arbetet ska komma igång utgår delegationen från att det dessutom åtminstone inledningsvis fordras konkreta uppdrag i myndigheternas regleringsbrev och återrapporteringskrav kopplade till dessa för att visa vad myndigheterna gör. Annars finns det en risk att uppgiften inte beaktas i den utsträckning som är nödvändigt för att ge någon effekt.

De statliga myndigheternas samt kommunernas och landstingens ansvar att bidra till granskningen av hur konventionen genomförs bör enligt delegationens mening förtydligas. Delegationen föreslår därför att lagen om Diskrimineringsombudsmannen kompletteras med en ny paragraf, 2 a §, som motsvarar 5 § i lagen (1993:335) om Barnombudsman:

Förvaltningsmyndigheter, kommuner och landsting ska på Diskrimineringsombudsmannens begäran lämna sådan information till ombudsmannen som denna behöver för att fullgöra sitt uppdrag enligt 1 § andra stycket.

3.4.3 Indikatorer med ett rättighetsperspektiv

Delegationen menar att det är viktigt att kunskapsinsamlingen bl.a. inom ramen för tillsynen, i en dialog mellan myndigheterna och Diskrimineringsombudsmannen, utvecklas till att i högre grad än i dag utgå ifrån de mänskliga rättigheterna. Syftet med övervakningen är att granska på vilket sätt de mänskliga rättigheterna integreras i den dagliga verksamheten i statliga myndigheter, kommuner och landsting, andra offentliga organisationer samt företag och andra privata organisationer.

Delegationen har ett uppdrag från regeringen att i slutbetänkandet presentera exempel på indikatorer för att följa upp ett urval av de mänskliga rättigheterna. Handisam har för närvarande i uppdrag att ge ett underlag till delegationen senast den 31 maj 2009. Avsikten är att detta arbete ska bidra till utvecklingen av indikatorer inom fler områden.

Mätbara indikatorer är ett värdefullt instrument både för budgetplanering och utvärdering. De fakta som samlas in på grundval av indikatorerna kan bidra till att visa om genomförandet fungerar och om konventionen får någon effekt. De kan också synliggöra eventuella strukturella problem för rättigheterna. Det gäller lika mycket i staten som i kommuner och landsting. För att

arbetet med indikatorer ur ett rättighetsperspektiv ska fungera måste även målen för olika verksamheter ha sin grund i de mänskliga rättigheterna.

Dagens uppföljning och utvärdering har ofta tyngdpunkten på producentperspektivet. Detta gäller både kommunal och statlig verksamhet. Ansvarskommittén föreslår i sitt slutbetänkande *Hållbar samhällsorganisation med utvecklingskraft* att medborgarperspektivet stärks i statens arbete. Förutsättningar för ett tydligare medborgarperspektiv inom statens beslutsfattande och styrning är bl.a. tillgång till information som belyser den enskildes utbyte av de offentliga verksamheterna och andra konsekvenser för enskilda individer. Bättre kunskapsunderlag kan, enligt Ansvarskommittén, bidra till att framtida omprövningar av hittillsvarande systemlösningar inom olika politikområden inte behöver begränsas av brist på kunskap om hur lika offentliga verksamheter sammantaget fungerar för den enskilde individen. Det är, enligt Ansvarskommittén, väsentligt att förbättra tillgången på information som medger att den enskilde får både en tydligare bild av hur de offentliga verksamheterna fungerar och kunskapsunderlag för egna val.

Delegationen instämmer i Ansvarskommitténs konstateranden och förslag. Delegationen vill samtidigt framhålla vikten av att de uppföljningar och utvärderingar av verksamheter som sker såväl inom staten som inom kommuner och landsting i högre grad än i dag utgår från ett rättighetsperspektiv. Enligt vad delegationen erfar pågår också ett arbete inom kommunerna för att ta fram indikatorer för att kunna följa upp sina verksamheter i förhållande till de mänskliga rättigheterna.

3.5 Handikapprörelsens medverkan i övervakningen

3.5.1 Överenskommelsen mellan regeringen, idéburna organisationer och Sveriges Kommuner och Landsting

I oktober 2008 undertecknades en överenskommelse mellan regeringen, idéburna organisationer inom det sociala området och Sveriges Kommuner och Landsting¹⁷. Syftet var att formulera en vision och principer för det framtida samspelet mellan parterna. En för parterna gemensam utgångspunkt med överenskommelsen är att ett gott samspel mellan den offentliga sektorn och det civila samhället är centralt för en god samhällsutveckling. De idéburna organisationerna ska kunna vara kritiskt granskande utan att samverkan eller ekonomiskt stöd riskeras eller går förlorat.

I överenskommelsen konstateras att organisationernas medlemmar ofta har direkt erfarenhet av att vara brukare, anhörig eller av att leva i utsatthet och utanförskap. De är därmed i stor utsträckning representanter och bidrar till att de som berörs av samhällets beslut och insatser kan bevaka och försvara sina intressen.

I överenskommelsen sägs att relationen mellan regeringen och de idéburna organisationerna ska präglas av ansvar och ömsesidighet samt utgå från bådats förutsättningar och tillvarata bådats perspektiv och kompetens. Sveriges Kommuner och Landsting anser att kommuners, landstings och regioners aktiva insatser spelar en avgörande roll för att stärka civilsamhället som utvecklingskraft vilket enligt överenskommelsen med fördel kan uppmärksammas i övergripande utvecklingsstrategier och styrdokument lokalt och regionalt. En av de åtgärder som beskrivs är att undersöka möjligheterna att använda redan existerande delegationer etc. för systematiskt utbyte av erfarenheter och eventuellt utvidgande av den ideella sektorns deltagande.

¹⁷ Bemyndigande att underteckna en överenskommelse mellan regeringen, idéburna organisationer inom det sociala området och Sveriges Kommuner och Landsting, Dnr IJ2008/2110/UF (delvis).

3.5.2 Samverkan enligt konventionen

Enligt artikel 33 punkt 3 i konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning ska det civila samhället, särskilt personer med funktionsnedsättning och de organisationer som representerar dem, involveras i och fullt ut medverka i övervakningsförfarandet.

Europarådet lyfter i rekommendation (2006)5 fram vikten av samarbete mellan medlemsstaterna och handikapprörelsen i uppföljningen på nationell nivå av Europarådets handlingsplan Council of Europe *Action Plan to promote the rights and full participation of people with disabilities in society* (2006–2015).¹⁸ Europaparlamentet har också i november 2007 i en skriftlig förklaring om konventionen, uppmanat kommissionen och alla medlemsstater att samarbeta med personer med funktionsnedsättning för att genomföra konventionen.

Som framgår av beskrivningarna av Handisam respektive Diskrimineringsombudsmannen ska det vid båda myndigheterna finnas ett råd med uppgift att ge generaldirektören/ombudsmannen de råd och det stöd som behövs för att verksamheten ska kunna bedrivas effektivt och i överensstämmelse med syftet för verksamheten.

Delegationen vill framhålla vikten av att personer med egna funktionsnedsättningar ingår i Diskrimineringsombudsmannens råd och att handikapporganisationerna även på olika sätt involveras i övervakningen av genomförandet av konventionen.

Av Parisprinciperna kan man tolka kravet på rådets sammansättning så att det ska ha en bred representation av företrädare för bl.a. frivilligorganisationer, experter och parlamentariker. Delegationen anser att den ovan nämnda överenskommelsen mellan regeringen, idéburna organisationer inom det sociala området och Sveriges Kommuner och Landsting på ett bra sätt beskriver de utgångspunkter som bör gälla även för samarbetet mellan handikapprörelsen och ombudsmannen.

För att rådet inte ska bli alltför stort bör det, enligt delegationens mening, kompletteras med referens- och expertgrupper så som beskrivs i regeringens proposition *Ett starkare skydd mot diskriminering*. Dessa referens- och expertgrupper ger ombudsmannen en möjlighet att ytterligare vidga sakkunskapen och

¹⁸ Recommendation Rec(2006)5 of the Committee of Ministers to member states on the Council of Europe Action Plan to promote the rights and full participation of people with disabilities in society: improving the quality of life of people with disabilities in Europe 2006-2015 (*Adopted by the Committee of Ministers on 5 April 2006 at the 961st meeting of the Ministers' Deputies*).

bredden i frågor som rör uppdraget att främja, skydda och övervaka genomförandet av konventionen. Så kan det t.ex. behövas kunskap om levnadsvillkoren för människor med olika funktionsnedsättningar och kunskap om situationen inom de olika samhällsområden som konventionen omfattar.

3.6 Kopplingen till tillgänglighet och aktiva åtgärder

3.6.1 Tillgänglighet

Frågan om bristande tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning som en form av diskriminering är angelägen. Tillgängligheten, deltagandet och rätten till icke-diskriminering är tre principer som genomsyrar hela konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. En utredare inom Regeringskansliet har i uppdrag att lämna förslag om hur underlåtenhet att vidta åtgärder mot bristande tillgänglighet skulle kunna regleras som en form av diskriminering. Förslagen ska avse de samhällsområden som omfattas av regeringens proposition *Ett starkare skydd mot diskriminering* och som i dag inte har en sådan reglering samt beskriva och analysera vilka konsekvenser det skulle få.

Efter kontakt med utredaren konstaterar delegationen att det inte finns någon direkt koppling mellan uppdraget att se över hur bristande tillgänglighet skulle kunna regleras som diskriminering och uppdraget att utreda vilket samhällsorgan som bör anförtros uppgiften att främja, skydda och övervaka konventionens genomförande. Eftersom utgångspunkten är att bristande tillgänglighet utgör diskriminering och utredarens uppdrag i första hand är att lämna förslag i vilken form detta ska regleras utgår delegationen ifrån att det inte påverkar Diskrimineringsombudsmannens grunduppdrag och därmed inte heller påverkar förutsättningarna för de förslag som delegationen lämnar i fråga om ombudsmannen.

3.6.2 Aktiva åtgärder

En särskild utredare¹⁹ ska undersöka effekterna av de bestämmelser om aktiva åtgärder som tas upp i de tidigare lagarna mot diskriminering²⁰. Med detta som utgångspunkt ska utredaren överväga hur krav på aktiva åtgärder kan göras tydliga och skarpa samt kopplas till verkningsfulla sanktioner. Vidare ska utredaren överväga vilka aktiva åtgärder som kan komma ifråga samt om dessa bör utvidgas till fler diskrimineringsgrunder och fler samhällsområden. I detta ingår också att överväga om åtgärderna bör kvarstå i nuvarande omfattning eller om någon åtgärd bör ändras eller tas bort samt om sanktionssystemet bör ändras. Uppdraget ska redovisas till regeringen senast den 31 december 2009. Delegationen konstaterar att utredaren just har inlett sitt arbete och att det därför i nuläget är svårt att se hur det skulle kunna påverka delegationens förslag.

3.7 Barnperspektiv och jämställdhet

I konventionen finns flera artiklar som lyfter fram vikten av att staterna beaktar både ett barn- och ett jämställdhetsperspektiv i arbetet med konventionen.

I artikel 3 om konventionens allmänna principer nämns bl.a. jämställdhet mellan kvinnor och män samt respekt för den fortlöpande utvecklingen av förmågorna hos barn med funktionsnedsättning och respekt för funktionsnedsatta barns rätt att bevara sin identitet. Innehållet i denna artikel ska genomsyra hela konventionen.

Artikel 6 om kvinnor med funktionsnedsättning ska, liksom artikel 3, läsas ”horisontellt” och gälla även de artiklar där kvinnor inte nämns särskilt. Artikel 6 kan sägas vara en förstärkning av FN:s konvention om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor när det gäller kvinnor med funktionsnedsättning.

På samma sätt ska artikel 7 om barn med funktionsnedsättning genomsyra alla de artiklar som är relevanta för barn. Artikel 7

¹⁹ Aktiva åtgärder för att främja lika rättigheter och möjligheter, dir. 2008:130.

²⁰ Lagen (1999:132) om förbud mot diskriminering i arbetslivet av personer med funktionshinder, lagen (2001:1286) om likabehandling av studenter i högskolan, lagen (2003:307) om förbud mot diskriminering samt lagen (2006:67) om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever.

genomsyras av de fyra grundprinciperna i FN:s konvention om barnets rättigheter.

Delegationen betonar att innehållet i dessa artiklar i högsta grad måste avspeglas såväl i arbetet för att främja och skydda som för att övervaka genomförandet av konventionen. Här menar delegationen att ett väl fungerande samarbete mellan Diskrimineringsombudsmannen och Barnombudsmannen är en viktig förutsättning för att effektivt kunna sprida kunskap om konventionens principer bland barn och ungdomar. Även i övervakningsarbetet är samarbetet viktigt för att ta tillvara den kunskap Barnombudsmannen har av att följa upp arbetet med barnkonventionen och utnyttja den information ombudsmannen erhåller i detta arbete om situationen för barn med funktionsnedsättning.

3.8 Främjande, skyddande och övervakning av samtliga konventioner om mänskliga rättigheter

En svårighet vid bedömningen av vilket eller vilka samhällsorgan som kan anses mest lämpat för de olika uppgifterna i konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning är att delegationens uppgift i detta betänkande endast avsett en av konventionerna om mänskliga rättigheter. I direktiven till delegationen anger regeringen samtidigt att delegationen ska utarbeta förslag på hur det fortsatta stödet till arbetet för full respekt för de mänskliga rättigheterna i Sverige i stort ska kunna erbjudas efter det att delegationen har avslutat sitt arbete²¹. Förslagen i den senare mer övergripande frågan kan komma att påverka och förändra uppgifterna för de myndigheter som redovisas i detta betänkande.

Som framgår av texten om delegationen i kapitel 2.7.3 har regeringen också aviserat i budgetpropositionen för 2008 att den överväger på vilket sätt vissa uppgifter när det gäller de mänskliga rättigheterna ska kunna utföras i framtiden. Det handlar bl.a. om att öka kunskapen och medvetenheten om de mänskliga rättigheterna både hos den offentliga sektorns alla delar och hos allmänheten samt stimulera till en bred dialog om de mänskliga rättigheterna. Vidare handlar det om att sammanställa rapporter och rekommendationer om hur de mänskliga rättigheterna efterlevs i Sverige.

²¹ Delegationen för mänskliga rättigheter i Sverige, Kommittédirektiv (dir. 2006:27).

I budgetpropositionen för 2009²² konstaterar regeringen att det står klart att det systematiska arbetet för att säkerställa full respekt för de mänskliga rättigheterna bör fortsätta samt att fortsatt stöd till statliga myndigheter, kommuner och landsting kommer att behövas. Regeringen skriver att det i delegationens uppdrag om det fortsatta stödet också ingår att se över hur frågan om tillsyn i enlighet med de så kallade Parisprinciperna om nationella institutioner med uppgift att bevaka frågor om de mänskliga rättigheterna ska lösas.

I budgetpropositionen för 2009 konstaterar regeringen även att det framtida arbetet för de mänskliga rättigheterna på ett tydligare sätt måste inkludera arbetet inom den Europeiska unionen. Andra faktorer som förväntas påverka inriktningen för arbetet med de mänskliga rättigheterna i Sverige är, enligt regeringen, det ökade intresset för frågorna som dialogen för en förstärkt gemensam värdegrund väntas föra med sig, upprättandet av den nya Diskrimineringsombudsmannen samt respekten för så kallade gömda personers mänskliga rättigheter.

Även i denna del av uppdraget finns ett dilemma i förhållande till de förslag som lämnas i detta betänkande. Delegationen vill i detta sammanhang peka på att frågan om ett organ för främjande, skyddande och övervakande av genomförandet av den aktuella konventionen i förlängningen hör samman med frågan om etablerandet av liknande nationella övervakningsfunktioner även för övriga FN-konventioner om mänskliga rättigheter. Det vore olyckligt om ett sådant organ inrättas för en av konventionerna medan övriga centrala konventioner står utan huvudansvarig för främjande, skyddande och övervakning. Delegationen har som framgår av kapitel 3.3.1. konstaterat att de arbetsuppgifter som det i detta betänkande redovisade uppdraget innefattar inte är så omfattande att det kan anses motiverat med en ny myndighet för endast dessa uppgifter. Om liknande uppgifter ska utvecklas för samtliga människorättskonventioner bör frågan tas upp igen.

²² Budgetproposition, regeringens proposition 2008/09:1 Utgiftsområde 1.

4 Konsekvenser enligt kommittéförordningen

Konventionen innehåller som framgår av kapitel 3.7 en särskild artikel om kvinnor med funktionsnedsättning. Denna ska genomsyra hela konventionen och gälla även de artiklar där kvinnor inte nämns särskilt.

I övrigt bedömer delegationen att de förslag som lämnats i detta betänkande inte får några direkta konsekvenser för de områden som särskilt tas upp i kommittéförordningen.

5 Författningskommentar

5.1 Förslag till lag om ändring i lagen (2008:568) om Diskrimineringsombudsmannen

1§

Diskrimineringsombudsmannen har de uppgifter som framgår av diskrimineringslagen (2008:567).

Diskrimineringsombudsmannen ska också främja, skydda och övervaka genomförandet av Förenta nationernas internationella konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Ombudsmannen ska därutöver verka för att diskriminering som har samband med kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder, sexuell läggning eller ålder inte förekommer på några områden av samhällslivet.

Ombudsmannen ska också i övrigt verka för lika rättigheter och möjligheter oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder, sexuell läggning eller ålder.

Ett nytt andra stycke införs i 1 § lagen (2008:568) om Diskrimineringsombudsmannen. Härigenom ges Diskrimineringsombudsmannen uppdraget att främja, skydda och övervaka genomförandet i Sverige av Förenta nationernas internationella konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Enligt artikel 33 punkten 2 i konventionen ska det i varje konventionsstat finnas en eller flera oberoende mekanismer som har ansvar för den uppgiften. I viss utsträckning kan Diskrimineringsombudsmannen sägas redan ha ett uppdrag på det här området. Emellertid är ombudsmannens mandat när det gäller personer med funktionsnedsättning idag begränsat till frågor som rör diskriminering, medan konventionen

behandlar mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättning i vidare mening. Genom bestämmelsen klargörs att Diskrimineringsombudsmannens uppdrag omfattar konventionen i dess helhet.

Förslaget behandlas i kapitel 3.3.6.

2a§

Förvaltningsmyndigheter, kommuner och landsting ska på Diskrimineringsombudsmannens begäran lämna sådan information till ombudsmannen som denna behöver för att fullgöra sitt uppdrag enligt 1 § andra stycket.

En ny paragraf införs om rätten för Diskrimineringsombudsmannen att begära in uppgifter från andra. En central uppgift i Diskrimineringsombudsmannens uppdrag att övervaka genomförandet av den internationella konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning är att samla in och samordna underlag från andra aktörer och analysera detta material i relation till konventionen. Genom bestämmelsen klargörs att förvaltningsmyndigheter, kommuner och landsting är skyldiga att bistå ombudsmannen med sådan information, även utöver vad som följer av diskrimineringslagen (2008:567).

Förslaget behandlas i kapitel 3.4.2.

Särskilda yttranden

Särskilt yttrande

av ledamoten Bengt Westerberg

Jag står bakom de slutsatser som delegationen har dragit under för utredningen givna premisser. Såsom framhålls i betänkandet ska emellertid delegationen i sitt slutbetänkande redovisa förslag på hur det fortsatta arbetet med de mänskliga rättigheterna i Sverige bör bedrivas efter det att delegationen har avslutat sitt arbete. Ett sådant förslag kan komma att innefatta institutionella förändringar, till exempel inrättandet av en särskild myndighet för mänskliga rättigheter av det slag som redan finns i flera andra länder. Om en sådan myndighet inrättas blir det naturligt att lägga en stor del av de nu aktuella uppgifterna på denna myndighet. Det vore olyckligt om man nu lade delvis principiellt nya uppgifter på Diskrimineringsombudsmannen som inom en snar framtid bör hanteras av en annan myndighet. Det finns därför enligt min mening starka skäl att avvakta delegationens slutbetänkande innan frågan slutligt avgörs hur Sverige ska leva upp till åtagandena i konventionens artikel 33.

Särskilt yttrande

av sakkunniga Marcus Brixskiöld och Jens Ölander, Integrations- och jämställdhetsdepartementet

Vi delar majoritetens uppfattning att varken Myndigheten för Handikappolitisk samordning (Handisam) eller Diskrimineringsombudsmannen (DO) för närvarande fullt ut uppfyller det krav om en eller flera oberoende mekanismer för att främja, skydda och övervaka genomförandet av Förenta Nationernas konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (konventionen) som uppställs i artikel 33.2 i denna konvention.

Vi anser också att det vore en minst lika stor omställning för DO som för Handisam att åläggas uppdragen att främja, skydda och övervaka konventionens genomförande.

I samband med inrättandet av DO den 1 januari 2009 avvecklades de tidigare fyra ombudsmännen mot diskriminering. DO ska utöva tillsyn över att den nya diskrimineringslagen följs. Lagen omfattar diskrimineringsgrunderna kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder, sexuell läggning och ålder. Av dessa är könsöverskridande identitet eller uttryck samt ålder helt nya.

Många remissinstanser befarade inför sammanslagningen ett osynliggörande av någon diskrimineringsgrund, konkurrens mellan diskrimineringsgrunderna och att specialkunskaper skulle gå förlorade.

DO är fortfarande i en uppbyggnadsfas och mitt i ett organisationsarbete. Det kommer att dröja en tid innan verksamheten får struktur. Att låta DO få ett ansvar för att främja, skydda och övervaka genomförandet av konventionen skulle innebära en stor omställning av verksamheten och riskera en förskjutning i fokus mot en särskild grupp. Det finns också risk för att kompetens och skärpa i antidiskrimineringsarbetet går förlorad samt att ett arbete mot alla diskrimineringsgrunder, inte minst de nya grunderna ålder och könsöverskridande identitet och uttryck, urholkas. Det finns därför goda skäl för att låta Diskrimineringsombudsmannen ha ett fortsatt ansvar för frågor som gäller enbart – och just – diskriminering. Uppdraget att främja, skydda och övervaka genomförandet av konventionen gäller mycket mera än diskriminering och skulle därför för DO:s del innebära stora förändringar i myndighetens arbetssätt.

Delegationen har inte funnit skäl att utreda vad ett uppdrag att främja, skydda och övervaka konventionen konkret skulle innebära för Handisam eftersom Handisam på grund av sin ställning som regeringens myndighet för handikappolitiken inte uppfyller konventionens krav om en oberoende mekanism. Vi delar majoritetens uppfattning att ett sådant oberoende förutsätter lagreglering.

Med anledning av att konventionen redan den 14 januari 2009 trädde i kraft för Sveriges del måste en lösning som innebär att Sverige fullt ut lever upp till dess krav genomföras utan dröjsmål. Vi anser inte att det föreligger oöverstigliga hinder för att Handisam, likt Barnombudsmannen, samtidigt skulle vara regeringens myndighet för ett politikområde och en oberoende mekanism för att främja, skydda och övervaka genomförandet av en konvention om mänskliga rättigheter. Mot bakgrund av DO:s olämplighet för uppdraget anser vi därför att frågan om vilka konsekvenser att främja, skydda och övervaka konventionens genomförande skulle innebära för Handisam bör utredas skyndsamt och att Handisam sedan genom lag åtminstone tillsvidare bör åläggas uppdraget.

Om Sverige i ett senare skede skulle besluta att upprätta en nationell institution för mänskliga rättigheter, med ansvar att främja, skydda och övervaka de mänskliga rättigheterna generellt i Sverige, kan det finnas skäl att på nytt överväga frågan.

Kommittédirektiv

Delegationen för mänskliga rättigheter i Sverige

**Dir.
2006:27**

Beslut vid regeringssammanträde den 9 mars 2006

Sammanfattning av uppdraget

En delegation inrättas för att med utgångspunkt i regeringens skrivelse *En nationell handlingsplan för de mänskliga rättigheterna 2006–2009* (skr. 2005/06:95) stödja det långsiktiga arbetet med att säkerställa full respekt för de mänskliga rättigheterna i Sverige. Delegationen skall inom ramen för uppdraget

- stödja statliga myndigheter, kommuner och landsting i arbetet med att säkerställa full respekt för de mänskliga rättigheterna i verksamheten,
- utarbeta och genomföra strategier för ökad information och kunskap om mänskliga rättigheter hos olika målgrupper i samhället, bland annat genom att samordna EU-initiativet *Europeiska året för lika möjligheter för alla*, och Europarådets kampanj *Alla Olika Alla Lika* i Sverige,
- stimulera det offentliga samtalet om mänskliga rättigheter, samt
- lämna förslag på hur det fortsatta stödet till arbetet för full respekt för de mänskliga rättigheterna i Sverige kan erbjudas efter det att delegationen avslutat sitt uppdrag.

Uppdraget skall slutligt redovisas till regeringen senast den 31 mars 2010.

Bakgrund

De mänskliga rättigheterna åtnjuts av den enskilda människan, flickor och pojkar, kvinnor och män, ensamma eller tillsammans med andra. De ger uttryck för skyldigheter som den offentliga sektorn har gentemot individen. Skyldigheterna vilar ytterst på regeringen men även på bland annat statliga myndigheter, kommuner och landsting. Utgångspunkten för dessa skyldigheter och arbetet med att effektivt genomföra de mänskliga rättigheterna är de bindande åtaganden som Sverige gjort genom att ansluta sig till internationella överenskommelser om mänskliga rättigheter. De mänskliga rättigheterna uttrycks även bland annat i de svenska grundlagarna och i lagen (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

Det finns ett inbördes beroendeförhållande mellan demokrati och mänskliga rättigheter. I skrivelsen *Demokratipolitik* (skr. 2003/04:110) sägs att demokrati förutsätter förverkligande av de mänskliga rättigheterna samtidigt som de mänskliga rättigheterna stärks av en demokrati baserad på ett brett medborgerligt deltagande.

FN:s världskonferens om mänskliga rättigheter i Wien 1993 har slagit fast att rättigheterna är odelbara. Detta innebär att de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna är lika viktiga som de medborgerliga och politiska rättigheterna och att rättigheterna samspelar och stöttar varandra. De människor som är socialt eller ekonomiskt marginaliserade har t.ex. i regel sämre förutsättningar att tillvarata sina medborgerliga och politiska rättigheter, vilket leder till ett ojämnt politiskt deltagande och till politiskt utanförskap, ett problem som exempelvis framträder i storstadsregionernas stadsdelar.

Samtidigt är en väl fungerande demokrati, baserad på ett brett medborgerligt deltagande, central för arbetet med att skydda och främja de mänskliga rättigheterna. Det politiska deltagandet är ett medel för människor som vill påverka och förändra, exempelvis sin egen eller andras situation. Det är också i det demokratiska samtalet som avvägningar mellan olika rättigheter bäst kan göras.

Regeringen tar ett samlat grepp om skyddet för de mänskliga rättigheterna i Sverige genom sin skrivelse *En nationell handlingsplan för de mänskliga rättigheterna 2006–2009* (skr. 2005/06:95). Handlingsplanen, vilken innehåller en sammanställning av ett

hundratal åtgärder inom skilda politikområden, utgör ett redskap i arbetet för full respekt för mänskliga rättigheter i Sverige och är avsedd att användas av såväl regeringen som statliga myndigheter, kommuner och landsting. Handlingsplanen innehåller även en kartläggning av situationen för de mänskliga rättigheterna i Sverige 2005.

EU och Europarådet

På europeisk nivå pågår ett arbete avsett att bidra till medlemsländernas effektiva genomförande av de mänskliga rättigheterna. Europeiska unionen (EU) avser besluta att 2007 skall bli *Europeiska året för lika möjligheter för alla*. Avsikten är att det under året på nationell nivå skall genomföras aktiviteter, såsom möten, evenemang, informations- och utbildningskampanjer samt undersökningar, som skall motverka diskriminering på de grunder som anges i artikel 13 i EG-fördraget (kön, ras, etniskt ursprung, religion eller övertygelse, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning).

Vid Europarådets tredje toppmöte i maj 2005 beslutades att under 2006 och 2007 genomföra kampanjen *Alla Olika Alla Lika*. Kampanjen syftar till att uppmuntra och möjliggöra unga kvinnors och mäns deltagande i byggandet av fredliga samhällen med utgångspunkt i mångfald och delaktighet i en anda av ömsesidig respekt och förståelse. Kampanjen är en uppföljning av den kampanj med samma namn som Europarådet anordnade 1995.

Behovet av stöd

Arbetet med att säkerställa full respekt för de mänskliga rättigheterna

Det är den offentliga sektorn, bland annat statliga myndigheter, kommuner och landsting, som bär ansvaret för att Sveriges internationella åtaganden om mänskliga rättigheter respekteras fullt ut och genomförs effektivt och långsiktigt. Det finns dock i dag ingen funktion som har ett generellt och samordnande ansvar för att stödja arbetet med att säkerställa full respekt för de mänskliga rättigheterna i Sverige.

Genom att tillsätta en delegation kan olika kompetenser samlas för att på ett ändamålsenligt sätt tydliggöra de mänskliga rättig-

heternas relevans för skilda typer av verksamhet inom statlig och kommunal förvaltning och för att sprida kunskap och information om de mänskliga rättigheterna. En sådan funktion kan också underlätta kontakter mellan relevanta aktörer och bidra till ökad överblick över vilket arbete som bedrivs för förverkligandet av de mänskliga rättigheterna i Sverige.

Respekten för de mänskliga rättigheterna skall genomsyra all offentlig verksamhet

Det är nödvändigt att de mänskliga rättigheterna respekteras fullt ut inom all offentlig verksamhet. Denna respekt måste genomsyra alla delar av verksamheten så att risken för kränkningar minimeras. Arbetet för att uppnå full respekt kräver utveckling av kunskap och kompetens hos medarbetarna och kan innebära att rutiner och arbetsformer behöver förändras.

I samband med genomförandet av den första nationella handlingsplanen för de mänskliga rättigheterna (skr. 2001/02:83) framgick att det i flera avseenden fanns ett behov av stöd i arbetet för de mänskliga rättigheterna bland statliga myndigheter, kommuner och landsting. När den första handlingsplanen utvärderades bekräftades detta behov. I utvärderingen betonades bland annat att utbildning och andra åtgärder som genomförs i syfte att skydda och främja de mänskliga rättigheterna måste anpassas till den aktuella verksamheten och att en särskild funktion borde inrättas för att tillhandahålla stöd vid utformningen och genomförandet av sådana åtgärder.

Under utarbetandet av handlingsplanen för 2006–2009 har vidare ett flertal statliga myndigheter, kommuner och landsting framfört att det behövs stöd i form av bland annat information, utbildning, erfarenhetsutbyte, analyser och rekommendationer samt metodik. I anslutning till detta behöver dessa aktörer också en fortlöpande, uppföljande dialog.

För att denna typ av stöd skall kunna tillhandahållas krävs kontinuerlig kontakt med representanter för statliga myndigheter, kommuner och landsting. Vidare krävs sakkunskap om såväl mänskliga rättigheter som olika delar av statlig och kommunal förvaltning.

Strategisk information och kunskap om mänskliga rättigheter

Regeringens erfarenheter av att genomföra den första nationella handlingsplanen för de mänskliga rättigheterna och från erfarenheterna av arbetet med att genomföra regeringens politik för ett ökat och mer jämlikt politiskt deltagande har visat att det finns behov av att grundligt undersöka hur information och kunskap om mänskliga rättigheter kan nå olika grupper av allmänheten på ett sätt som kan stärka deras delaktighet och inflytande. Varje människa behöver vara medveten och ha grundläggande kunskap om sina mänskliga rättigheter för att ha möjlighet att bevaka och tillvarata dem.

Ombudsmannen mot etnisk diskriminering har också pekat på att det finns grupper i samhället som känner stark misstro mot det allmänna och som därför sällan själva tar kontakt med myndigheter i frågor som rör deras rättigheter.

Inom EU har stora framsteg gjorts, inte minst genom lagstiftning, när det gäller att motverka diskriminering och att främja lika möjligheter för alla. Lagstiftningsåtgärder måste kompletteras med andra insatser för att principen om icke-diskriminering och lika möjligheter för alla skall få en bred förankring i samhället. *Europeiska året för lika möjligheter för alla* skall bidra till detta.

Det är av största vikt att unga människor i ett tidigt skede i livet får kunskap om de mänskliga rättigheterna, däribland barnets rättigheter och frågor om icke-diskriminering. Europarådets kampanj *Alla Olika Alla Lika* syftar till att genom förbättrade kunskaper om mänskliga rättigheter stärka och uppmuntra ungdomars deltagande i ett samhällsbyggande som präglas av ömsesidig respekt och förståelse.

Det offentliga samtalet om mänskliga rättigheter

Det svenska offentliga samtalet om mänskliga rättigheter begränsar sig ofta till situationer i andra länder. Det offentliga samtalet om mänskliga rättigheter som gäller det svenska samhället begränsar sig i sin tur i regel till enskilda fall av kränkningar som av ett eller annat skäl väckt massmediernas intresse. Rättighetsfrågorna får sällan en mer grundlig belysning trots att kartläggningen har visat på brister i genomförandet av Sveriges åtaganden om mänskliga rättigheter.

Kunskapen om de mänskliga rättigheternas innebörd riskerar därför att inte nå allmänheten i tillräcklig utsträckning. En slutsats som drogs i utvärderingen av regeringens första nationella handlingsplan för de mänskliga rättigheterna var att den svenska allmänhetens brist på kunskap om mänskliga rättigheter riskerar att vidmakthålla en uppfattning om att de mänskliga rättigheterna inte angår Sverige utan främst berör internationella förhållanden och andra länder.

För att kunskapen och medvetenheten om de mänskliga rättigheterna skall öka inom såväl den offentliga sektorn som näringslivet, föreningslivet och bland allmänheten finns det behov av att stimulera till ökat intresse. En ökad kunskap om de mänskliga rättigheterna bidrar i sin tur till att rättigheterna förverkligas.

Uppdraget

En delegation inrättas för att med utgångspunkt i En nationell handlingsplan för de mänskliga rättigheterna 2006–2009 (skr. 2005/06:95) stödja ett mer effektivt genomförande av Sveriges åtaganden om mänskliga rättigheter. Delegationen skall inom ramen för uppdraget utföra följande uppgifter.

Stödja statliga myndigheter, kommuner och landsting i det långsiktiga arbetet med att säkerställa full respekt för de mänskliga rättigheterna i verksamheten

Delegationen skall tillhandahålla stöd i det långsiktiga arbetet för att Sveriges internationella åtaganden om mänskliga rättigheter respekteras fullt ut i den verksamhet som bedrivs av statliga myndigheter, kommuner och landsting. Delegationen skall uppmärksamma dessa aktörer på deras ansvar att säkerställa full respekt för de mänskliga rättigheterna och i det sammanhanget erbjuda stöd i bland annat kunskaps- och metodfrågor.

Delegationens stöd skall utgöras av råd och kontaktskapande insatser för erfarenhetsutbyte och kunskapsöverföring om mänskliga rättigheter. I detta avseende kan samarbete med föreningslivet vara av strategisk vikt. Delegationen skall bidra till att verksamhetsanpassade arbetsmetoder och analysmodeller utvecklas samt utarbeta kriterier för hur handlingsplaner kan utformas. Därtill

skall utbildningar och informationsinsatser utföras samt uppföljnings- och utvärderingsmodeller föreslås. Det kan t.ex. innebära att statliga myndigheter, kommuner eller landsting erbjuds hjälp med att dels kartlägga sin verksamhet och de interna rutinerna, dels identifiera de verksamhetsområden som kan innebära risker för att individers eller vissa gruppers rättigheter kränks. Följande exempel på frågor som kan komma att beaktas i ett sådant arbete är: Vad har verksamheten för koppling till mänskliga rättigheter? Hur arbetar man med mänskliga rättigheter i offentlig upphandling? Har synpunkter och rekommendationer framförts om hur Sverige följer sina internationella åtaganden om mänskliga rättigheter och som rör verksamheten? Har medarbetarna nödvändig och tillräcklig kunskap om gällande lagstiftning och konventioner om de mänskliga rättigheterna? Vilken uppfattning om roller och ansvar har de? Vad bör och kan göras för att åtgärda eventuella brister?

För att respekten för de mänskliga rättigheterna skall genomsyra verksamheten kan förändringsarbete bli aktuellt. I förändringsprocesser ökar efterfrågan på information och utbildning, vilket aktualiserar insatser för att höja medvetenheten hos ledning och övrig personal. Verksamhetsanpassade metoder och verktyg måste tas fram för att bemöta respektive myndighets specifika behov. Handböcker, riktlinjer, samlingar av goda exempel och dialog för erfarenhetsutbyte är viktiga medel i förändringsarbetet. Delegationen kan även utarbeta det material som visar sig behövt för att respekten för de mänskliga rättigheterna skall genomsyra verksamheten.

Utarbeta strategier för ökad information och kunskap

Delegationen skall utarbeta strategier och genomföra informationssatsningar för att öka kunskapen om mänskliga rättigheter hos olika målgrupper i samhället och i olika delar av landet. I uppdraget ingår att kartlägga hur olika typer av information och kunskap om mänskliga rättigheter sprids i dag. På grundval av kartläggningen skall delegationen analysera vilka grupper bland allmänheten som i otillräcklig grad nås av sådan information och kunskap, vilka grupper som skall prioriteras och vilka strategiska kanaler och metoder som bör användas för att dessa grupper på bästa sätt skall nås av informationen och kunskapen. Det är av stor vikt att delegationen i detta arbete beaktar föreningslivets roll. Delega-

tionen skall därefter sprida information och kunskap i enlighet med den gjorda analysen. Delegationen skall särskilt beakta vikten av att information om mänskliga rättigheter finns på olika språk, däribland de nationella minoritetsspråken och det svenska teckenspråket samt är tillgänglig för människor med funktionshinder.

För att kunna nå ut med information och kunskap om de mänskliga rättigheterna kan det vara nödvändigt att använda s.k. integrerad kommunikation, dvs. en mer aktiv och riktad verksamhet där delegationen kontaktar och för samtal med olika målgrupper.

Delegationen skall i sitt arbete stödja insatser som genomförs av kommuner, landsting och föreningsliv för att öka kunskapen om mänskliga rättigheter och undanröja strukturella hinder för politiskt deltagande bland människor som upplever ett utanförskap.

Inom ramen för delegationens uppdrag skall två europeiska initiativ relaterade till mänskliga rättigheter samordnas i Sverige, det ena efter beslut i Europeiska unionen (EU) och det andra i Europarådet.

EU:s initiativ *Europeiska året för lika möjligheter för alla* innebär bland annat att en nationell strategi och prioriteringar för året skall tas fram, att aktiviteter och projekt som skall genomföras skall väljas ut, genomföras och följas upp. Delegationen skall vara nationellt organ för genomförande av *Europeiska året för lika möjligheter för alla* (National Implementing Body) och ansvara för att samordna Sveriges deltagande i enlighet med Europaparlamentets och ministerrådets beslut. Delegationen skall härutöver, med de medel som EU-kommissionen kan komma att ställa till förfogande, initiera informationsinsatser för att förbereda *Europeiska året för lika möjligheter för alla*.

Delegationen skall även svara för samordningen av de nationella aktiviteterna inom ramen för Europarådets kampanj *Alla Olika Alla Lika*. Aktiviteterna skall genomföras i syfte att öka kunskapen om mänskliga rättigheter och frågor om icke-diskriminering bland ungdomar. Delegationen skall fungera som kontaktpunkt gentemot Europarådet och även fungera som kontaktpunkt för och samordnare av såväl nationella som regionala och lokala aktörer som deltar i genomförandet av kampanjen.

Stimulera det offentliga samtalet om mänskliga rättigheter

Delegationen skall utifrån sin expertis och sina erfarenheter stimulera det offentliga samtalet om mänskliga rättigheter i Sverige. Detta skall ske genom kanaler som delegationen finner lämpliga och strategiska. I denna uppgift ingår att initiera processer för ökad diskussion om mänskliga rättigheter såväl inom föreningslivet, näringslivet och den fackliga rörelsen som på skolor och arbetsplatser.

Följa det nationella arbetet för mänskliga rättigheter och lämna förslag på framtida stöd

Delegationen skall fortlöpande inhämta kunskap och erfarenhet om respekten för och genomförandet av Sveriges åtaganden om de mänskliga rättigheterna, hur arbetet bedrivs av olika aktörer för att säkerställa dessa och vilka behov som finns. Skillnader mellan olika delar av landet skall beaktas. Delegationen skall under arbetets gång även inhämta och ta fram ny kunskap om metoder i arbetet för de mänskliga rättigheterna, t.ex. indikatorer, och följa forskningen inom området. Delegationen skall beakta åtgärdernas betydelse för de jämställdhets-, integrations- och handikappolitiska målen.

I slutredovisningen av sitt uppdrag skall delegationen lämna förslag på hur fortsatt stöd i arbetet med att uppnå full respekt för de mänskliga rättigheterna i Sverige kan erbjudas den offentliga sektorn efter det att delegationen avslutat sitt uppdrag. Delegationen är fri att i detta sammanhang lämna författningsförslag.

Arbetsformer och samråd

Delegationen skall arbeta utåtriktat. Dialog skall utgöra en central del av delegationens verksamhet. Internationell kunskap och erfarenhet skall uppmärksammas och spridas.

Delegationen skall i relevanta frågor samråda och samverka med berörda målgrupper och andra aktörer, såsom Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning, Ombudsmannen mot etnisk diskriminering, Integrationsverket, Handikappombudsmannen, Barnombudsmannen, Myndigheten för handikappolitisk samordning, Sametinget, Sameskolstyrelsen, Ekonomistyrningsverket, Arbetsgivarverket, Statskontoret, Verket för förvaltnings-

utveckling, Forum för levande historia, Jämställdhetsombudsmannen, Utredningen om stöd för jämställdhetsintegrering i staten (N2005:2), Sveriges Kommuner och Landsting och kommuner med storstadspolitiska lokala utvecklingsavtal.

Representanter för föreningslivet skall utgöra en av delegationens referensgrupper.

I frågor som rör Europarådets kampanj *Alla Olika Alla Lika* skall kommittén särskilt samråda och samverka med Ungdomsstyrelsen och Landsrådet för Sveriges Ungdomsorganisationer.

De uppgifter som utförs av delegationen skall komplettera annat pågående eller planerat arbete i frågor som har koppling till de mänskliga rättigheterna och icke-diskriminering. Delegationen skall därför vid behov även samråda och samverka med andra berörda aktörer i syfte att undvika dubbelarbete.

Tidsplan och redovisning

Delegationen skall senast den 31 mars 2008 till regeringen redovisa de delar av uppdraget som avser genomförandet av *Europeiska året för lika möjligheter för alla* och genomförandet av Europarådets kampanj *Alla Olika Alla Lika*.

Senast den 31 mars 2010 skall delegationen till regeringen redovisa uppdraget i sin helhet. Därmed skall delegationens arbete vara avslutat.

(Justitiedepartementet)

Kommittédirektiv

Tilläggsdirektiv till Delegationen för mänskliga rättigheter i Sverige (Ju 2006:02) Dir. 2008:92

Beslut vid regeringssammanträde den 3 juli 2008

Sammanfattning av tilläggsuppdraget

Delegationen för mänskliga rättigheter i Sverige ska utreda om Handisam, Diskrimineringsombudsmannen eller något annat samhällsorgan bör anförtros uppgiften att i enlighet med kravet i artikel 33 av FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning främja, skydda respektive övervaka konventionens genomförande.

Bakgrund

Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning antogs av FN:s generalförsamling den 13 december 2006. Konventionen öppnades för undertecknande den 30 mars 2007 och undertecknades då av 82 länder, däribland Sverige. Konventionen har till syfte att undanröja hinder för personer med funktionsnedsättning att åtnjuta sina mänskliga rättigheter.

Till konventionen hör ett fakultativt (frivilligt) protokoll som innebär att enskilda personer eller grupper av personer har möjlighet att klaga till en övervakningskommitté om de anser att deras rättigheter är kränkta. Protokollet undertecknades samtidigt som konventionen av representanter från 43 länder, däribland Sverige. Konvention trädde i kraft den 3 maj 2008, då 20 stater hade ratificerat den.

Konventionen består av en inledning och 50 artiklar. Artikel 33 har rubriken Nationellt genomförande och övervakning. Övervakningen av konventionens genomförande ska ske inom alla

områden i både privat och offentlig verksamhet, inklusive åtgärder som vidtas av regering och riksdag.

Enligt artikelns andra punkt ska konventionsstaterna i enlighet med sitt rättssystem och sitt förvaltningssystem, bibehålla, förstärka, utse eller inom konventionsstaten upprätta en mekanism, inklusive en eller flera oberoende mekanismer enligt vad som befinner sig ändamålsenligt för att främja, skydda och övervaka genomförandet av konventionen. Vid utseendet eller upprättandet av mekanismen ska konventionsstaterna beakta de principer som hänförs till statusen och funktionen hos de nationella institutionerna för skydd och främjande av de mänskliga rättigheterna.

Enligt punkt 3 ska det civila samhället, särskilt personer med funktionsnedsättning och de organisationer som representerar dem, involveras i och fullt ut medverka i övervakningsförfarandet.

Konventionsstaterna ska alltså behålla, förstärka, utse eller upprätta en mekanism för att främja, skydda och övervaka genomförandet av konventionen. När denna mekanism ska utses eller upprättas ska konventionsstaterna beakta vissa principer (punkt 2). Här åsyftas de så kallade Parisprinciperna om nationella institutioner för mänskliga rättigheter (FN:s generalförsamlings resolution 48/134 från 1993). Dessa ställer tämligen ingående krav på mekanismen i fråga. I dag finns det ingen sådan institution i Sverige som kan sägas motsvara alla krav i Parisprinciperna och samtidigt svara för att övervaka genomförandet av konventionen.

I promemorian FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (Ds 2008:23) redogörs bl.a. för de myndigheter som i dag har olika uppgifter för att bevaka frågor som angår funktionshindrade personers rättigheter eller ansvarar för att övergripande samordna genomförandet av handikappolitiken, dvs. Handikappombudsmannen (HO) respektive Myndigheten för handikappolitisk samordning, Handisam. Handisam har alltså redan i dag uppgifter som ligger nära dem som artikel 33 förutsätter, nämligen att bland annat bevaka och rapportera om den internationella utvecklingen inom området och genom sitt samordningsarbete bidra till att Sverige uppfyller sina åtaganden inom ramen för skyddet av mänskliga rättigheter.

Det behöver utredas om nuvarande samhällsinstitutioner var för sig eller gemensamt uppfyller kraven i artikel 33 i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Delegationen för mänskliga rättigheter i Sverige

Delegationen för mänskliga rättigheter i Sverige har i uppdrag att stödja statliga myndigheter, kommuner och landsting i arbetet med att säkerställa full respekt för de mänskliga rättigheterna i verksamheten. Delegationen ska också bland annat utarbeta och genomföra strategier för ökad information och kunskap om mänskliga rättigheter hos olika målgrupper i samhället. Till detta kommer att delegationen enligt sitt uppdrag (dir. 2006:27) ska lämna förslag på hur det fortsatta stödet till arbetet för full respekt för de mänskliga rättigheterna i Sverige kan erbjudas efter det att delegationen avslutat sitt uppdrag.

Tilläggsuppdraget

Delegationen för mänskliga rättigheter i Sverige ska utreda vad kravet i artikel 33 i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning att främja, skydda respektive övervaka konventionens genomförande innebär i praktiken och om Handisam, Diskrimineringsombudsmannen eller något annat samhällsorgan bör anförtros denna uppgift.

Underlag till utredningen är departementspromemorian FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (Ds 2008:23), remissyttrandena över denna samt den aviserade propositionen Mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Om Delegationens förslag skulle innebära ökade kostnader för staten respektive kommunerna ska förslag till finansiering lämnas.

Delegationen ska under utredningen samråda med Handisam, de nuvarande ombudsmännen mot diskriminering, Organisationskommittén med uppgift att bilda Diskrimineringsombudsmannen (dir. 2008:25), och efter den 1 januari 2009 den då bildade Diskrimineringsombudsmannen, handikapprörelsen samt andra berörda myndigheter och organisationer.

Tilläggsuppdraget ska redovisas senast den 1 april 2009.

(Integrations- och jämställdhetsdepartementet)

Konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Antagen den 13 december 2006

Inledning

Konventionsstaterna,

- a) *åberopar* principerna i Förenta nationernas stadga, som erkänner det inneboende värdet och värdigheten hos alla dem som tillhör människosläktet och deras lika och obestridliga rättigheter som grundvalen för frihet, rättvisa och fred i världen,
- b) *erkänner* att Förenta nationerna i den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna och i de internationella konventionerna om mänskliga rättigheter har förklarat och enats om att var och en är berättigad till alla de rättigheter och friheter som anges i dem utan åtskillnad av något slag,
- c) *bekräftar* åter att mänskliga rättigheter och grundläggande friheter är universella, odelbara och inbördes beroende av och relaterade till varandra samt bekräftar behovet av att garantera att personer med funktionsnedsättning får åtnjuta dem utan diskriminering,
- d) *åberopar* internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, internationella konventionen om avskaffande av alla former av rasdiskriminering,

konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor, konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning, konventionen om barnets rättigheter samt internationella konventionen om skydd för rättigheterna för alla migrerande arbetare och deras familjemedlemmar,

- e) *erkänner* att "funktionsnedsättning" och "funktionshinder" är begrepp under utveckling och att funktionshinder härrör från samspel mellan personer med funktionsnedsättningar och hinder som är betingade av attityder och miljön, vilka motverkar deras fulla och verkliga deltagande i samhället på lika villkor som andra,
- f) *erkänner* betydelsen av principerna och riktlinjerna i världsaktionsprogrammet för personer med funktionshinder och i Förenta nationernas standardregler för att tillförsäkra människor med funktionsnedsättning delaktighet och jämlikhet att påverka främjande, utformning och utvärdering av riktlinjer, planer, program och åtgärder på nationell, regional och internationell nivå för att ytterligare likställa möjligheterna för personer med funktionsnedsättning,
- g) *betonar* betydelsen av att integrera frågor om funktionshinder som en väsentlig del i relevanta strategier för hållbar utveckling,
- h) *erkänner även* att diskriminering av en person på grund av funktionsnedsättning är en kränkning av det inneboende värdet och värdigheten hos varje människa,
- i) *erkänner vidare* mångfalden hos personer med funktionsnedsättning,
- j) *erkänner* behovet av att främja och skydda de mänskliga rättigheterna för alla personer med funktionsnedsättning, inklusive för dem som behöver mer omfattande stöd,
- k) *ser med oro* att personer med funktionsnedsättning, trots dessa olika instrument och åtaganden, fortsätter att möta hinder för sitt deltagande som likvärdiga samhällsmedlemmar och kränkningar av deras mänskliga rättigheter i alla delar av världen,
- l) *erkänner* betydelsen av internationellt samarbete för att förbättra levnadsförhållandena för personer med funktionsnedsättning i alla länder, särskilt i utvecklingsländerna,

- m) *erkänner* de värdefulla nuvarande och kommande bidrag som personer med funktionsnedsättning lämnar till den allmänna välfärden och mångfalden i sina samhällen, och att främjandet av fullt åtnjutande för personer med funktionsnedsättning av deras mänskliga rättigheter och grundläggande friheter och deras fulla deltagande kommer att resultera i deras starkare känsla av samhörighet och i betydande framsteg för den mänskliga, sociala och ekonomiska utvecklingen av samhället och fattigdomsbekämpningen,
- n) *erkänner* betydelsen av individuellt självbestämmande och oberoende för personer med funktionsnedsättning, däribland friheten att göra egna val,
- o) *anser* att personer med funktionsnedsättning bör ha möjlighet att aktivt medverka i beslutsfattande om riktlinjer och program, däribland sådana som direkt berör dem,
- p) *ser med oro* på de svåra förhållanden som möter personer med funktionsnedsättning som är utsatta för flerfaldiga eller försvårade former av diskriminering på grund av ras, hudfärg, kön, språk, religion, politisk eller annan åskådning, nationell, etnisk, ursprunglig eller social härkomst, egendom, börd, ålder eller ställning i övrigt,
- q) *erkänner* att kvinnor och flickor med funktionsnedsättning ofta är utsatta för större risk, både inom och utom hemmet, för våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, misshandel eller utnyttjande,
- r) *erkänner* att barn med funktionsnedsättning ska fullt ut åtnjuta alla mänskliga rättigheter och grundläggande friheter på lika villkor som andra barn och erinrar om åtaganden som de stater som är parter i konventionen om barnets rättigheter har gjort i detta syfte,
- s) *betonar* nödvändigheten av att införliva ett jämställdhetsperspektiv i alla strävanden att främja fullt åtnjutande av mänskliga rättigheter och grundläggande friheter för personer med funktionsnedsättning,

- t) *frambäver* den omständigheten att flertalet personer med funktionsnedsättning lever under fattiga förhållanden och erkänner i detta hänseende det avgörande behovet av att ta itu med fattigdomens ogynnsamma inverkan på personer med funktionsnedsättning,
- u) *beaktar* att förhållanden avseende fred och säkerhet grundade på full respekt för syftena och principerna i Förenta nationernas stadga och respekt för tillämpliga instrument för mänskliga rättigheter är oundgängliga för ett fullständigt skydd för personer med funktionsnedsättning, särskilt under väpnad konflikt och vid utländsk ockupation,
- v) *erkänner* betydelsen av tillgång för personer med funktionsnedsättning till den fysiska, sociala, ekonomiska och kulturella miljön samt till vård och omsorg och utbildning liksom till information och kommunikation för fullt åtnjutande av alla mänskliga rättigheter och grundläggande friheter,
- w) *beaktar* att den enskilde, som har skyldigheter mot andra personer och mot det samhälle som han eller hon tillhör, är skyldig att sträva efter att främja och iaktta de rättigheter som erkänns i den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna, den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter samt den internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter,
- x) *är övertygade* om att familjen är samhällets naturliga och grundläggande enhet och är berättigad till samhällets och statens skydd och att personer med funktionsnedsättning och deras familjemedlemmar bör få nödvändigt skydd och stöd för att göra det möjligt för deras familjer att bidra till ett fullt och rättvist åtnjutande av rättigheter för personer med funktionsnedsättning, samt
- y) *är övertygade* om att en heltäckande och integrerad internationell konvention om främjande och skydd av rättigheter och värdighet för personer med funktionsnedsättning kommer att ge ett betydande bidrag till att råda bot på funktionsnedsatta personers djupgående sociala missgynnande och främja deras deltagande på de samhälleliga, politiska,

ekonomiska, sociala och kulturella områdena under lika förutsättningar, både i utvecklingsländerna och i de utvecklade länderna, och har kommit överens om följande.

Artikel 1 Syfte

1. Denna konventions syfte är att främja, skydda och säkerställa det fulla och lika åtnjutandet av alla mänskliga rättigheter och grundläggande friheter för alla personer med funktionsnedsättning och att främja respekten för deras inneboende värde.
2. Personer med funktionsnedsättning innefattar bl.a. personer med varaktiga fysiska, psykiska, intellektuella eller sensoriska funktionsnedsättningar, vilka i samspel med olika hinder kan motverka deras fulla och verkliga deltagande i samhället på lika villkor som andra.

Artikel 2 Definitioner

För de syften som avses i denna konvention gäller följande definitioner:

”kommunikation” innefattar bl.a. språk, textning, punktskrift, taktill kommunikation, storstil, tillgängliga multimedier, kompletterande och alternativa former, medel och format för kommunikation baserade på textstöd, uppläst text, lättläst språk och mänskligt tal, samt tillgänglig informations- och kommunikationsteknik (IT).

”språk” innefattar bl.a. talade och tecknade språk och andra former av icke talade språk.

”diskriminering på grund av funktionsnedsättning” betyder varje åtskillnad, undantag eller inskränkning på grund av funktionsnedsättning som har till syfte eller verkan att inskränka eller omintetgöra erkännande, åtnjutande eller utövande på lika villkor som andra av alla mänskliga rättigheter och grundläggande friheter på det politiska, ekonomiska, sociala, kulturella och civila området eller på andra områden. Det omfattar alla former av diskriminering, inklusive underlåtenhet att göra skälig anpassning.

”skälig anpassning” betyder nödvändiga och ändamålsenliga ändringar och anpassningar, som inte innebär en oproportionerlig

eller omotiverad börda när så behövs i ett enskilt fall för att säkerställa att personer med funktionsnedsättning på lika villkor som andra kan åtnjuta eller utöva alla mänskliga rättigheter och grundläggande friheter.

”universellt utformade” betyder sådan utformning av produkter, miljöer, program och tjänster att de ska kunna användas av alla i största möjliga utsträckning utan behov av anpassning eller specialutformning. ”Universellt utformade” ska inte utesluta hjälpmedel för enskilda grupper av personer med funktionsnedsättning där så behövs.

Artikel 3 Allmänna principer

Denna konventions principer är följande:

- a) respekt för inneboende värde, individuellt självbestämmande, innefattande frihet att göra egna val samt enskilda personers oberoende,
- b) icke-diskriminering,
- c) fullständigt och faktiskt deltagande och inkludering i samhället,
- d) respekt för olikheter och acceptering av personer med funktionsnedsättning som en del av den mänskliga mångfalden och mänskligheten,
- e) lika möjligheter,
- f) tillgänglighet,
- g) jämställdhet mellan kvinnor och män,
- h) respekt för den fortlöpande utvecklingen av förmågorna hos barn med funktionsnedsättning och respekt för funktionsnedsatta barns rätt att bevara sin identitet.

Artikel 4 Allmänna åtaganden

1. Konventionsstaterna åtar sig att säkerställa och främja fullt förverkligande av alla mänskliga rättigheter och grundläggande friheter för alla personer med funktionsnedsättning utan diskriminering av något slag på grund av funktionsnedsättning. I detta syfte åtar sig konventionsstaterna följande:

- a) att vidta alla ändamålsenliga lagstiftningsåtgärder, administrativa och andra åtgärder för att uppfylla de rättigheter som erkänns i denna konvention,
- b) att vidta alla ändamålsenliga åtgärder, däribland lagstiftning, för att modifiera eller avskaffa gällande lagar, bestämmelser, sedvänjor och bruk som är diskriminerande mot personer med funktionsnedsättning,
- c) att ta hänsyn till skyddet och främjandet av de mänskliga rättigheterna för personer med funktionsnedsättning i alla riktlinjer och program,
- d) att avhålla sig från varje handling eller förfarande som är oförenligt med denna konvention och att säkerställa att myndigheter och offentliga institutioner handlar i enlighet med konventionen,
- e) att vidta alla ändamålsenliga åtgärder för att avskaffa diskriminering på grund av funktionsnedsättning från alla personers, organisationers och enskilda företags sida,
- f) att genomföra eller främja forskning och utveckling av universellt utformade produkter, tjänster, utrustning och anläggningar enligt definitionerna i artikel 2 i denna konvention, som skulle fordra minsta möjliga anpassning och lägsta kostnad för att tillmötesgå de särskilda behoven hos en person med funktionsnedsättning, att främja tillgängligheten till och användningen av dem samt att främja universell utformning vid utveckling av normer och riktlinjer,
- g) att genomföra eller främja forskning och utveckling av och främja tillgång till och användning av ny teknik, innefattande informations- och kommunikationsteknik, samt hjälpmedel som är lämpliga för personer med funktionsnedsättning, med prioritering av teknik till överkomligt pris,
- h) att lämna tillgänglig information till personer med funktionsnedsättning om hjälpmedel, innefattande ny teknik och andra former av stöd, service och tjänster,
- i) att främja utbildning om de rättigheter som erkänns i denna konvention för specialister och personal som arbetar med personer med funktionsnedsättning, så att de bättre ska kunna ge det stöd och den service som dessa rättigheter garanterar.

2. Med avseende på ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter åtar sig varje konventionsstat att vidta åtgärder och till fullo utnyttja sina tillgängliga resurser och, där så behövs, inom ramen för internationellt samarbete, för att trygga att rättigheterna gradvis förverkligas i sin helhet, utan att det ska inkräkta på de åtaganden i denna konvention som är omedelbart tillämpliga enligt internationell rätt.
3. I utformning och genomförande av lagstiftning och riktlinjer för att genomföra denna konvention och i andra beslutsfattande processer angående frågor som berör personer med funktionsnedsättning ska konventionsstaterna nära samråda med och aktivt involvera personer med funktionsnedsättning, däribland barn med funktionsnedsättning, genom de organisationer som företräder dem.
4. Ingenting i denna konvention ska inkräkta på bestämmelser som bättre främjar förverkligandet av rättigheter som tillkommer personer med funktionsnedsättning och som kan ingå i en konventionsstats lagstiftning eller i internationell rätt som den staten är bunden av. Det ska inte förekomma någon inskränkning i eller något upphävande av någon av de mänskliga rättigheter eller grundläggande friheter som erkänns eller gäller i någon konventionsstat enligt lag, fördrag, bestämmelse eller sedvänja under förevändning att denna konvention inte erkänner sådana rättigheter eller friheter eller att den erkänner dem i mindre utsträckning.
5. Bestämmelserna i denna konvention ska omfatta alla delar av federala stater utan inskränkning eller undantag.

Artikel 5 Jämlikhet och icke-diskriminering

1. Konventionsstaterna erkänner att alla människor är lika inför och enligt lagen och utan någon diskriminering berättigade till lika skydd och lika förmåner enligt lagen.
2. Konventionsstaterna ska förbjuda all diskriminering på grund av funktionsnedsättning och garantera personer med funktionsnedsättning lika och effektivt rättsligt skydd mot diskriminering på alla grunder.

3. För att främja jämlikhet och avskaffa diskriminering ska konventionsstaterna vidta alla ändamålsenliga åtgärder för att säkerställa att skälig anpassning tillhandahålls.
4. Särskilda åtgärder som är nödvändiga för att påskynda eller uppnå faktisk jämlikhet för personer med funktionsnedsättning ska inte betraktas som diskriminering enligt denna konvention.

Artikel 6 Kvinnor med funktionsnedsättning

1. Konventionsstaterna erkänner att kvinnor och flickor med funktionsnedsättning är utsatta för flerfaldig diskriminering och ska därför vidta åtgärder för att säkerställa att de fullt och likaberättigat åtnjuter alla mänskliga rättigheter och grundläggande friheter.
2. Konventionsstaterna ska vidta alla ändamålsenliga åtgärder för att säkerställa att kvinnor fullt ut utvecklas, gör framsteg och stärker den egna förmågan i syfte att garantera att de kan utöva och åtnjuta de mänskliga rättigheter och grundläggande friheter som anges i denna konvention.

Artikel 7 Barn med funktionsnedsättning

1. Konventionsstaterna ska vidta alla nödvändiga åtgärder som behövs för att säkerställa att barn med funktionsnedsättning fullt åtnjuter alla mänskliga rättigheter och grundläggande friheter på lika villkor som andra barn.
2. I alla åtgärder som rör barn med funktionsnedsättning ska barnets bästa komma i främsta rummet.
3. Konventionsstaterna ska säkerställa att barn med funktionsnedsättning har rätt att fritt uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör dem, varvid deras åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till deras ålder och mognad på lika villkor som för andra barn, och att de för att utöva denna rättighet erbjuds stöd anpassat till funktionsnedsättning och ålder.

Artikel 8 Medvetandegörande om situationen för personer med funktionsnedsättning

1. Konventionsstaterna åtar sig att vidta omedelbara, effektiva och ändamålsenliga åtgärder
 - a) för att höja medvetandet i hela samhället, däribland på familjenivå, om personer med funktionsnedsättning och för att främja respekten för deras rättigheter och värdighet,
 - b) för att bekämpa stereotypa uppfattningar, fördomar och skadliga sedvänjor med avseende på personer med funktionsnedsättning, däribland sådana som grundas på kön och ålder, inom alla livets områden, samt
 - c) för att höja medvetandet om kapaciteten hos och bidrag från personer med funktionsnedsättning.
2. Åtgärder i detta syfte innefattar följande:
 - a) att initiera och genomföra verkningsfulla kampanjer för att höja allmänhetens medvetande,
 - i) om att hysa en mottaglig inställning till rättigheterna för personer med funktionsnedsättning,
 - ii) om att främja en positiv inställning och ett högre socialt medvetande gentemot personer med funktionsnedsättning, samt
 - iii) om att främja erkännande av färdigheter, meriter och förmågor hos personer med funktionsnedsättning samt av deras bidrag på arbetsplatserna och på arbetsmarknaden.
 - b) att på alla nivåer i undervisningssystemet, däribland hos alla barn från tidig ålder, uppmuntra en inställning präglad av respekt för rättigheterna för personer med funktionsnedsättning,
 - c) att uppmuntra alla massmedier att framställa personer med funktionsnedsättning på ett sätt som är förenligt med denna konventions syfte,
 - d) att främja utbildningsprogram som ökar medvetenheten om personer med funktionsnedsättning och rättigheterna för personer med funktionsnedsättning.

Artikel 9 Tillgänglighet

1. För att göra det möjligt för personer med funktionsnedsättning att leva oberoende och att fullt ut delta på alla livets områden, ska konventionsstaterna vidta ändamålsenliga åtgärder för att säkerställa att personer med funktionsnedsättning får tillgång på lika villkor som andra till den fysiska miljön, till transporter, till information och kommunikation, innefattande informations- och kommunikationsteknik (IT) och -system samt till andra anläggningar och tjänster som är tillgängliga för eller erbjuds allmänheten både i städerna och på landsbygden. Dessa åtgärder, som ska innefatta identifiering och undanröjande av hinder och barriärer mot tillgänglighet, ska bl.a. gälla
 - a) byggnader, vägar, transportmedel och andra inom- och utomhusanläggningar, däribland skolor, bostäder, vårdinrättningar och arbetsplatser, samt
 - b) information, kommunikation och annan service, däribland elektronisk service och service i nödsituationer.
2. Konventionsstaterna ska även vidta ändamålsenliga åtgärder för att
 - a) utveckla, utfärda och övervaka tillämpning av miniminormer och riktlinjer för tillgänglighet till anläggningar och service som är öppna för eller erbjuds allmänheten,
 - b) säkerställa att enskilda enheter som erbjuder anläggningar och service dit allmänheten äger tillträde beaktar alla aspekter av tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning,
 - c) erbjuda intressenter utbildning i frågor som gäller tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning,
 - d) utrusta byggnader och andra anläggningar dit allmänheten äger tillträde med anvisningar i punktskrift och i lättläst och lättbegriplig form,
 - e) erbjuda former av assistans och annan personlig service, däribland ledsagare, lektörer och yrkesverksamma teckenspråkstolkare, för att underlätta tillgänglighet till byggnader och andra anläggningar som är öppna för allmänheten,

- f) främja andra ändamålsenliga former av hjälp och stöd till personer med funktionsnedsättning för att säkerställa deras tillgång till information,
- g) främja tillgång för personer med funktionsnedsättning till ny informations- och kommunikationsteknik (IT) och nya system, däribland Internet, samt
- h) främja utformning, utveckling, tillverkning och distribution av tillgänglig informations- och kommunikationsteknologi och –system på ett tidigt stadium så att de blir tillgängliga till lägsta möjliga kostnad.

Artikel 10 Rätten till liv

Konventionsstaterna bekräftar åter att varje människa har en inneboende rätt till livet och ska vidta alla åtgärder som behövs för att säkerställa att personer med funktionsnedsättning verkligen får åtnjuta denna rätt på lika villkor som andra.

Artikel 11 Risksituationer och humanitära nödlägen

Konventionsstaterna ska, i enlighet med sina åtaganden enligt internationell rätt, innefattande den internationella humanitära rätten och de mänskliga rättigheterna, vidta alla åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa skydd och säkerhet för personer med funktionsnedsättning som är i risksituationer, däribland väpnad konflikt, humanitära nödlägen och naturkatastrofer.

Artikel 12 Likhet inför lagen

1. Konventionsstaterna bekräftar åter att personer med funktionsnedsättning har rätt att i alla sammanhang bli erkända som personer i lagens mening.
2. Konventionsstaterna ska erkänna att personer med funktionsnedsättning åtnjuter rättskapacitet på lika villkor som andra i alla hänseenden.

3. Konventionsstaterna ska vidta ändamålsenliga åtgärder för att erbjuda personer med funktionsnedsättning tillgång till det stöd de kan behöva för att utöva sin rättskapacitet.
4. Konventionsstaterna ska säkerställa att alla åtgärder som hänför sig till utövandet av rättskapacitet tillgodoser en ändamålsenlig och verksam garanti för att förhindra missbruk i enlighet med de mänskliga rättigheterna. Sådana garantier ska säkerställa att åtgärder som hänför sig till utövandet av rättskapacitet respekterar personens rättigheter, önskemål och preferenser, är fria från motstridiga intressen och otillbörlig inverkan, är proportionella och anpassade till personens förhållanden, sätts in under kortast möjliga tid samt är föremål för regelbunden översyn av en behörig, oberoende och opartisk myndighet eller ett rättsligt organ. Garantierna ska stå i proportion till den grad sådana åtgärder inverkar på personens rättigheter och intressen.
5. Med förbehåll för bestämmelserna i denna artikel, ska konventionsstaterna vidta alla ändamålsenliga och effektiva åtgärder för att säkerställa lika rätt för personer med funktionsnedsättning att äga eller arva egendom, kontrollera sina egna ekonomiska angelägenheter och ha lika tillgång till banklån, hypotekslån och andra former av finansiella krediter och ska säkerställa att personer med funktionsnedsättning inte godtyckligt berövas sin egendom.

Artikel 13 Tillgång till rättssystemet

1. Konventionsstaterna ska säkerställa effektiv tillgång till rättssystemet för personer med funktionsnedsättning på lika villkor som för andra, däribland genom att erbjuda dem processuella och åldersrelaterade anpassningar för att underlätta en verksam roll för dem som direkta och indirekta deltagare, inklusive som vittnen, i alla rättsliga förfaranden, innefattande i det undersökande skedet och i andra förberedande skeden.
2. För att medverka till att säkerställa effektiv tillgång till rättssystemet för personer med funktionsnedsättning, ska konventionsstaterna främja ändamålsenlig utbildning för dem som arbetar inom rättsväsendet, innefattande polisiär personal och fängelsepersonal.

Artikel 14 Frihet och personlig säkerhet

1. Konventionsstaterna ska säkerställa att personer med funktionsnedsättning på lika villkor som andra
 - a) åtnjuter rätt till frihet och personlig säkerhet,
 - b) inte berövas sin frihet olagligen eller godtyckligt och att varje frihetsberövande sker i enlighet med lagen samt att förekomst av funktionsnedsättning inte i något fall ska rättfärdiga frihetsberövande.
2. Konventionsstaterna ska säkerställa att, om personer med funktionsnedsättning berövas sin frihet genom något förfarande, är de på lika villkor som andra berättigade till garantier i enlighet med de mänskliga rättigheterna och ska behandlas i enlighet med syftena och principerna i denna konvention, däribland genom erbjudande av skälig anpassning.

Artikel 15 Rätt att inte utsättas för tortyr eller grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning

1. Ingen får utsättas för tortyr eller grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning. Särskilt får ingen utan sitt fria samtycke utsättas för medicinska eller vetenskapliga experiment.
2. Konventionsstaterna ska vidta alla effektiva lagstiftnings-, administrativa, rättsliga och andra åtgärder för att förhindra att personer med funktionsnedsättning, lika litet som andra personer, utsätts för tortyr eller grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning.

Artikel 16 Rätt att inte utsättas för utnyttjande, våld eller övergrepp

1. Konventionsstaterna ska vidta alla ändamålsenliga lagstiftnings-, administrativa, sociala, utbildnings- och andra åtgärder för att skydda personer med funktionsnedsättning, såväl inom som utom hemmet, mot alla former av utnyttjande, våld och övergrepp, däribland hänsyn till om det är könsrelaterat.
2. Konventionsstaterna ska även vidta alla ändamålsenliga åtgärder för att förhindra alla former av utnyttjande, våld och övergrepp bl.a. genom att säkerställa ändamålsenliga former av könsanpassad och åldersanpassad assistans och stöd till personer med funktionsnedsättning och deras familjemedlemmar och vårdare, inklusive genom att tillhandahålla information och utbildning om hur man undviker, känner igen och rapporterar förekomst av utnyttjande, våld eller övergrepp. Konventionsstaterna ska säkerställa att skyddet tar hänsyn till ålders-, köns- och funktionshinderspekterna.
3. För att förhindra alla former av utnyttjande, våld och övergrepp ska konventionsstaterna säkerställa att alla anläggningar och program som är avsedda för personer med funktionsnedsättning effektivt övervakas av självständiga myndigheter.
4. Konventionsstaterna ska vidta alla ändamålsenliga åtgärder för att främja fysisk, kognitiv och psykologisk återhämtning, rehabilitering och social återanpassning för personer med funktionsnedsättning som blir utsatta för någon form av utnyttjande, våld eller övergrepp, däribland genom att tillhandahålla skydd. Återhämtningen och återanpassningen ska ske i en omgivning som främjar personernas hälsa, välfärd, självaktning, värdighet och självständighet och tar hänsyn till de behov som betingas av kön och ålder.
5. Konventionsstaterna ska införa effektiv lagstiftning och ändamålsenliga riktlinjer, bl.a. lagstiftning och riktlinjer som är inriktad på kvinnor och barn, för att säkerställa att fall av utnyttjande, våld och övergrepp mot personer med funktionsnedsättning identifieras, utreds och, i förekommande fall, lagförs.

Artikel 17 Skydd för den personliga integriteten

Alla personer med funktionsnedsättning har rätt till respekt för sin fysiska och psykiska integritet på lika villkor som andra.

Artikel 18 Rätt till fri rörlighet och till ett medborgarskap

1. Konventionsstaterna ska erkänna rätten för personer med funktionsnedsättning till fri rörlighet, frihet att välja bostättningsort och till ett medborgarskap på lika villkor som andra, bl.a. genom att säkerställa att personer med funktionsnedsättning
 - a) har rätt att förvärva och ändra medborgarskap och att inte fråntas detta godtyckligt eller på grund av funktionsnedsättning,
 - b) på grund av funktionsnedsättning inte berövas sin rätt att erhålla, äga eller använda dokumentation om sitt medborgarskap eller annan identitetsdokumentation eller sin rätt att utnyttja de gällande förfarandena, exempelvis immigrationsförfaranden, som kan behövas för att underlätta utövande av rätten till fri rörlighet,
 - c) har frihet att lämna vilket land som helst, även sitt eget, samt
 - d) inte godtyckligt eller på grund av funktionsnedsättning berövas rätten att resa in i sitt eget land.
2. Barn med funktionsnedsättning ska omedelbart registreras efter födelsen och ska ha rätt från födelsen till ett namn, rätt att förvärva ett medborgarskap och, så långt det är möjligt, rätt att få vetskap om och bli omvårdade av sina föräldrar.

Artikel 19 Rätt att leva självständigt och att delta i samhället

Konventionsstaterna erkänner lika rätt för alla personer med funktionsnedsättning att leva i samhället med lika valmöjligheter som andra personer och ska vidta effektiva och ändamålsenliga åtgärder för att underlätta att personer med funktionsnedsättning fullt åtnjuter denna rätt och deras fulla inkludering och deltagande i samhället, bl.a. genom att säkerställa att

- a) personer med funktionsnedsättning har möjlighet att välja sin bostättningsort och var och med vem de vill leva på lika villkor som andra och inte är tvungna att bo i särskilda boendeformer,

- b) personer med funktionsnedsättning har tillgång till olika former av samhällsservice både i hemmet och inom särskilt boende och till annan service, bl.a. sådant personligt stöd som är nödvändigt för att stödja boende och deltagande i samhället och för att förhindra isolering och avskildhet från samhället, samt
- c) samhällsservice och anläggningar avsedda för allmänheten är tillgängliga på lika villkor för personer med funktionsnedsättning och svarar mot deras behov.

Artikel 20 Personlig rörlighet

Konventionsstaterna ska vidta effektiva åtgärder för att säkerställa personlig rörlighet med största möjliga oberoende för personer med funktionsnedsättning, bl.a. genom att

- a) underlätta personlig rörlighet för personer med funktionsnedsättning på det sätt och vid den tid de själva väljer och till överkomlig kostnad,
- b) underlätta tillgång för personer med funktionsnedsättning till hjälpmedel av kvalitet och andra former av assistans och annan personlig service, inklusive genom att göra dem åtkomliga till rimlig kostnad,
- c) erbjuda personer med funktionsnedsättning och berörd personal utbildning i rörelseteknik, samt
- d) uppmuntra tillverkare av hjälpmedel att beakta alla aspekter av förflyttningsbehov för personer med funktionsnedsättning.

Artikel 21 Yttrandefrihet och åsiktsfrihet samt tillgång till information

Konventionsstaterna ska vidta alla ändamålsenliga åtgärder för att säkerställa att personer med funktionsnedsättning kan utöva yttrandefriheten och åsiktsfriheten, inklusive friheten att söka, ta emot och sprida uppgifter och idéer på lika villkor som andra och genom alla former av kommunikation som de själva väljer enligt definitionen i artikel 2, däribland genom att

- a) utan dröjsmål och extra kostnader förse personer med funktionsnedsättning med information som är avsedd för allmänheten i tillgängligt format och teknologi anpassad för olika funktionsnedsättningar,
- b) godta och underlätta användning i offentliga sammanhang av teckenspråk, punktskrift, förstorande och alternativ kommunikation och alla andra tillgängliga medel, former och format för kommunikation som personer med funktionsnedsättning själva valt,
- c) uppmana enskilda leverantörer av tjänster till allmänheten, däribland genom Internet, att erbjuda information och service i tillgängliga och användbara format för personer med funktionsnedsättning,
- d) uppmuntra massmedierna, däribland leverantörer av information genom Internet, att göra sina tjänster tillgängliga för personer med funktionsnedsättning, samt
- e) erkänna och främja användning av teckenspråk.

Artikel 22 Respekt för privatlivet

1. Ingen person med funktionsnedsättning, utan avseende på bostadsort eller boendeförhållanden, får utsättas för ett godtyckligt eller olagligt ingripande i sitt privatliv, familjeliv, hem eller sin korrespondens eller annan typ av kommunikation eller för olagliga angrepp på sin heder och sitt anseende. Personer med funktionsnedsättning har rätt till lagens skydd mot sådana ingripanden eller angrepp.
2. Konventionsstaterna ska skydda sekretessen för personuppgifter och uppgifter om hälsa och rehabilitering för personer med funktionsnedsättning på lika villkor som för andra.

Artikel 23 Respekt för hem och familj

1. Konventionsstaterna ska vidta effektiva och ändamålsenliga åtgärder för att avskaffa diskriminering av personer med funktionsnedsättning i alla frågor som gäller äktenskap, familj, föräldraskap och personliga förbindelser på lika villkor som för andra för att säkerställa att
 - a) rätten erkänns för alla personer med funktionsnedsättning i giftasvuxen ålder att ingå äktenskap och bilda familj på grundval av de blivande makarnas fria och fulla samtycke,
 - b) rätten erkänns för personer med funktionsnedsättning att fritt och under ansvar bestämma antalet barn och tidsrymden mellan havandeskapen och att ha tillgång till åldersanpassad information, upplysning om reproduktiv hälsa och familjeplanering samt tillhandahållande av de medel som behövs för att de ska kunna utöva denna rätt,
 - c) personer med funktionsnedsättning, även barn, får behålla sin fertilitet på lika villkor som andra.
2. Konventionsstaterna ska säkerställa personers med funktionsnedsättning rättigheter och skyldigheter när det gäller förmynderskap eller godmanskap för barn, vårdnad om barn och adoption eller liknande, om sådana begrepp förekommer i nationell lag, varvid dock barnets bästa alltid främst ska beaktas. Konventionsstaterna ska lämna ändamålsenligt stöd till personer med funktionsnedsättning i utövandet av deras ansvar för barnens fostran.
- 3) Konventionsstaterna ska säkerställa att barn med funktionsnedsättning har lika rättigheter i familjelivet. För att förverkliga dessa rättigheter och för att förhindra att barn med funktionsnedsättning göms undan, överges, försummas och avskiljs, ska konventionsstaterna åta sig att lämna tidig och allsidig information, service och stöd till barn med funktionsnedsättning och till deras familjer.

4. Konventionsstaterna ska säkerställa att ett barn inte skiljs från sina föräldrar mot deras vilja, utom i de fall då behöriga myndigheter, som är underställda rättslig överprövning i enlighet med tillämplig lag och tillämpliga förfaranden, finner att sådant åtskiljande är nödvändigt för barnets bästa. Ett barn ska inte i något fall skiljas från sina föräldrar på grund av barnets eller den ena eller båda föräldrarnas funktionsnedsättning.
5. Konventionsstaterna ska, om de närmast anhöriga inte är i stånd att ta hand om ett barn med funktionsnedsättning, vidta alla åtgärder för att erbjuda alternativ omsorg inom den utvidgade familjen och, i avsaknad av sådan, placering i familjeliknande miljö i samhället.

Artikel 24 Utbildning

1. Konventionsstaterna erkänner rätten till utbildning för personer med funktionsnedsättning. För att förverkliga denna rätt utan diskriminering och på lika villkor, ska konventionsstaterna säkerställa ett sammanhållet utbildningssystem på alla nivåer och livslångt lärande inriktat på
 - a) full utveckling av den mänskliga potentialen och känslan för värdighet och egenvärde samt förstärkning av respekten för de mänskliga rättigheterna, de grundläggande friheterna och den mänskliga mångfalden,
 - b) utveckling av personlighet, begåvning och kreativitet hos personer med funktionsnedsättning samt av deras mentala och fysiska färdigheter till deras fulla möjligheter, samt
 - c) att göra det möjligt för personer med funktionsnedsättning att effektivt delta i ett fritt samhälle.
2. För att förverkliga denna rätt, ska konventionsstaterna säkerställa att
 - a) personer med funktionsnedsättning inte utestängs från det allmänna utbildningssystemet på grund av funktionsnedsättning och att barn med funktionsnedsättning inte utestängs från kostnadsfri obligatorisk grundutbildning eller från undervisning som följer efter grundutbildning, på grund av funktionsnedsättning,

- b) personer med funktionsnedsättning, på lika villkor som andra, får tillgång till en inkluderande och kostnadsfri grundutbildning av kvalitet och till undervisning som följer efter grundutbildning på sina hemorter,
 - c) skäligen anpassning erbjuds utifrån personliga behov,
 - d) personer med funktionsnedsättning ges nödvändigt stöd inom det allmänna utbildningssystemet för att underlätta deras ändamålsenliga utbildning, samt
 - e) ändamålsenliga individanpassade stödåtgärder erbjuds i miljöer som erbjuder största möjliga kunskapsrelaterade och sociala utveckling som är förenlig med målet fullständig inkludering.
3. Konventionsstaterna ska göra det möjligt för personer med funktionsnedsättning att lära sig praktiska och sociala färdigheter för att underlätta deras fulla och likvärdiga deltagande i utbildning och som samhällsmedlemmar. I detta syfte ska konventionsstaterna vidta ändamålsenliga åtgärder, bl.a. för att
- a) underlätta inläring av punktskrift, alternativ skrift, förstorande och alternativa former, medel och format för kommunikation samt rörelse- och orienteringsförmågan och underlätta kamrattstöd och mentorskap,
 - b) underlätta inläring av teckenspråk och främja dövsamhällets språkliga identitet, samt
 - c) säkerställa att utbildning av personer, särskilt av barn, med synskada eller dövblindhet eller som är döva eller hörselskadade, ges på de mest ändamålsenliga språken, formerna och medlen för kommunikation för den enskilde och i miljöer som maximerar kunskapsrelaterad och social utveckling.

4. För att säkerställa förverkligandet av denna rättighet ska konventionsstaterna vidta ändamålsenliga åtgärder för att anställa lärare, även lärare med funktionsnedsättning, som är kunniga i teckenspråk och/eller punktskrift, och för att utbilda yrkeskunniga personer och personal som är verksamma på alla utbildningsnivåer. Denna utbildning ska omfatta kunskap om funktionshinder och användning av lämpliga förstorande och alternativa former, medel och format för kommunikation, utbildningstekniker och material för att stödja personer med funktionsnedsättning.
5. Konventionsstaterna ska säkerställa att personer med funktionsnedsättning får tillgång till allmän högre utbildning, yrkesutbildning, vuxenutbildning och livslångt lärande utan diskriminering och på lika villkor som andra. I detta syfte ska konventionsstaterna säkerställa att skälig anpassning erbjuds personer med funktionsnedsättning.

Artikel 25 Hälsa

Konventionsstaterna erkänner att personer med funktionsnedsättning har rätt att åtnjuta bästa möjliga hälsa och utan diskriminering på grund av funktionsnedsättning. Konventionsstaterna ska vidta alla ändamålsenliga åtgärder för att säkerställa tillgång till hälso- och sjukvårdstjänster för personer med funktionsnedsättning med beaktande av jämställdhetsperspektivet, däribland hälsorelaterad rehabilitering. Konventionsstaterna ska särskilt

- a) erbjuda personer med funktionsnedsättning samma utbud, kvalitet och standard avseende gratis eller subventionerad hälso- och sjukvård samt insatser och behandlingsprogram som erbjuds andra personer, även när det gäller sexuell och reproduktiv hälsa samt befolkningsbaserade offentliga folkhälso- program,
- b) erbjuda sådan hälsoservice som personer med funktionsnedsättning behöver särskilt på grund av deras funktionsnedsättning, inklusive tidig upptäckt och ändamålsenliga insatser, och service som är avsedd för att begränsa och förebygga vidare funktionsnedsättning, bl.a. för barn och äldre,

- c) erbjuda hälso- och sjukvårdstjänster så nära personernas egna hemorter som möjligt, även på landsbygden,
- d) kräva att hälso- och sjukvårdspersonal tillhandahåller vård av samma kvalitet till personer med funktionsnedsättning som till andra, inbegripet med deras fria och informerade samtycke, genom att bl.a. höja medvetandet om mänskliga rättigheter, värdighet, självständighet och behov för personer med funktionsnedsättning, genom utbildning och utfärdande av etiska normer för offentlig och privat hälsoservice,
- e) förbjuda diskriminering av personer med funktionsnedsättning i fråga om sjukförsäkringar och livförsäkringar, där sådana är tillåtna enligt nationell lag, vilka ska erbjudas på ett rättvist och skäligt sätt, samt
- f) förhindra diskriminerande underlåtenhet att erbjuda hälso- och sjukvård samt hälsotjänster eller mat och dryck på grund av funktionsnedsättning.

Artikel 26 Habilitering och rehabilitering

1. Konventionsstaterna ska vidta effektiva och ändamålsenliga åtgärder, däribland genom kamratstöd, för att göra det möjligt för personer med funktionsnedsättning att uppnå och vidmakthålla största möjliga oberoende, full fysisk, mental, social och yrkesmässig förmåga samt fullt inkluderande och deltagande i livets alla aspekter. I det syftet ska konventionsstaterna organisera, förstärka och utsträcka heltäckande habiliterings- och rehabiliteringsstöd och habiliterings- och rehabiliteringsprogram, särskilt på områdena hälsa, sysselsättning, utbildning och social service på så sätt att dessa tjänster och program
 - a) börjar så tidigt som möjligt och grundas på en tvärvetenskaplig bedömning av vars och ens behov och förmåga, samt
 - b) stöder deltagande och inkluderande i samhället och alla aspekter av det och är frivilliga och tillgängliga för personer med funktionsnedsättning så nära deras egna hemorter som möjligt, även på landsbygden.

2. Konventionsstaterna ska främja utveckling av grundutbildning och vidareutbildning för specialister och annan personal som är verksamma med habiliterings- och rehabiliteringsstöd.
3. Konventionsstaterna ska främja tillgång till, kännedom om och användning av hjälpmedel och teknik som är utformade för personer med funktionsnedsättning som främjar habilitering och rehabilitering.

Artikel 27 Arbete och sysselsättning

1. Konventionsstaterna erkänner rätten till arbete för personer med funktionsnedsättning på lika villkor som för andra. Det innefattar rätten att kunna förtjäna sitt uppehälle genom fritt valt eller antaget arbete på arbetsmarknaden och i en arbetsmiljö som är öppen, som främjar integration och är tillgänglig för personer med funktionsnedsättning. Konventionsstaterna ska skydda och främja förverkligande av rätten till arbete, däribland för personer som förvärvar funktionsnedsättning under anställning, genom att vidta ändamålsenliga åtgärder, däribland lagstiftning, för att bl.a. göra följande:
 - a) förbjuda diskriminering på grund av funktionsnedsättning med avseende på alla frågor som gäller alla former av yrkesverksamhet, innefattande rekryteringsvillkor, anställning och sysselsättning, bibehållande av anställning, befordran samt säkra och hälsosamma arbetsförhållanden,
 - b) skydda rätten för personer med funktionsnedsättning på lika villkor som andra till rättvisa och gynnsamma arbetsvillkor, innefattande lika möjligheter och lika ersättning för arbete av lika värde och till trygga och sunda arbetsförhållanden, innefattande skydd mot trakasserier, och lösning av klagomål,
 - c) säkerställa att personer med funktionsnedsättning kan utöva sina arbetsrättsliga och fackliga rättigheter på lika villkor som andra,
 - d) göra det möjligt för personer med funktionsnedsättning att få faktisk tillgång till arbets- och yrkesvägledning, arbetsförmedling, yrkesutbildning och vidareutbildning, som är allmänt tillgängliga,

- e) främja möjligheter till anställning och befordran för personer med funktionsnedsättning på arbetsmarknaden och hjälp med att finna, erhålla, bibehålla och återgå till en anställning,
 - f) främja möjligheterna till egenföretagande, företagande, utveckling av kooperativ samt till att starta eget företag,
 - g) anställa personer med funktionsnedsättning i den offentliga sektorn,
 - h) främja anställning av personer med funktionsnedsättning inom den privata sektorn genom ändamålsenliga riktlinjer och åtgärder, vilka kan omfatta program för positiv särbehandling, stimulansåtgärder och andra åtgärder,
 - i) säkerställa att skälig anpassning på arbetsplatsen erbjuds personer med funktionsnedsättning,
 - j) främja att personer med funktionsnedsättning tillägnar sig arbetserfarenhet på den öppna arbetsmarknaden, samt
 - k) främja program avseende yrkesinriktad och yrkesmässig rehabilitering, bibehållande i arbete och återinträde i arbete för personer med funktionsnedsättning.
2. Konventionsstaterna ska säkerställa att personer med funktionsnedsättning inte hålls i slaveri eller trälldom och att de på lika villkor som andra är skyddade från att utföra tvångsarbete eller annat påtvingat arbete.

Artikel 28 Tillfredsställande levnadsstandard och social trygghet

1. Konventionsstaterna erkänner rätten för personer med funktionsnedsättning till en tillfredsställande levnadsstandard för sig och sin familj, däribland tillräckligt med mat, kläder och en lämplig bostad samt till ständigt förbättrade levnadsvillkor, och ska vidta ändamålsenliga åtgärder för att trygga och främja att denna rätt förverkligas utan diskriminering på grund av funktionsnedsättning.

2. Konventionsstaterna erkänner rätten för personer med funktionsnedsättning att åtnjuta social trygghet utan diskriminering på grund av funktionsnedsättning och ska vidta ändamålsenliga åtgärder för att trygga och främja att denna rätt förverkligas, däribland genom följande åtgärder:
 - a) att för personer med funktionsnedsättning säkerställa lika tillgång till rent vatten och säkerställa tillgång till ändamålsenlig och överkomlig service, anordningar och annat stöd för behov som är relaterade till funktionsnedsättning,
 - b) att för personer med funktionsnedsättning, särskilt kvinnor och flickor, och för äldre personer med funktionsnedsättning säkerställa tillgång till sociala trygghetsprogram och fattigdomsbekämpningsprogram,
 - c) att för personer med funktionsnedsättning och deras anhöriga som lever under fattiga förhållanden säkerställa tillgång till stöd från staten med utgifter som är relaterade till funktionsnedsättning, däribland för adekvat utbildning, rådgivning, ekonomiskt stöd och avlastningsvård,
 - d) att för personer med funktionsnedsättning säkerställa tillgång till offentliga bostadsprogram, samt
 - e) att för personer med funktionsnedsättning säkerställa lika tillgång till pensionsförmåner och pensionsprogram.

Artikel 29 Deltagande i det politiska och offentliga livet

Konventionsstaterna ska garantera personer med funktionsnedsättning politiska rättigheter och möjlighet att åtnjuta dem på lika villkor som andra och förpliktiga sig att

- a) säkerställa att personer med funktionsnedsättning effektivt och fullständigt kan delta i det politiska och offentliga livet på lika villkor som andra, direkt eller genom fritt valda ombud, däribland rättighet och möjlighet för personer med funktionsnedsättning att rösta och att bli valda, bl.a. genom följande:
 - i) säkerställa att valprocedurer, anordningar och material är ändamålsenliga, tillgängliga och lätta att förstå och att använda,

- ii) skydda rätten för personer med funktionsnedsättning att rösta genom hemlig röstning i val och folkomröstningar utan hot, och att vara kandidater i val, att faktiskt inneha ämbeten samt att utföra alla offentliga funktioner på alla offentliga nivåer med underlättande av användning av stödjande och ny teknik, där så är tillämpligt,
- iii) garantera att personer med funktionsnedsättning fritt kan uttrycka sin vilja som väljare och, i detta syfte, vid behov, på deras begäran, tillåta att de vid röstning får assisteras av en av dem fritt vald person,
- b) aktivt främja en miljö där personer med funktionsnedsättning effektivt och fullständigt kan delta i skötseln av offentliga angelägenheter, utan diskriminering och på lika villkor som andra, samt uppmuntra deras deltagande i offentliga angelägenheter, däribland genom
 - i) att delta i enskilda organisationer och sammanslutningar som är verksamma i landets offentliga och politiska liv och i politiska partiers verksamhet och förvaltning, samt
 - ii) att bilda och ansluta sig till organisationer av personer med funktionsnedsättning som företräder personer med funktionsnedsättning på internationell, nationell, regional och lokal nivå.

Artikel 30 Deltagande i kulturliv, rekreation, fritidsverksamhet och idrott

1. Konventionsstaterna erkänner rätten för personer med funktionsnedsättning att på lika villkor som andra delta i kulturlivet och ska vidta alla ändamålsenliga åtgärder för att säkerställa att personer med funktionsnedsättning
 - a) bereds tillgång till kulturella produkter i tillgänglig form,
 - b) bereds tillgång till tv-program, film, teater och annan kulturell verksamhet i tillgänglig form, samt
 - c) bereds tillträde till platser för kulturella föreställningar eller tjänster, såsom teatrar, museer, biografier, bibliotek och turist-service och så långt som möjligt till minnesmärken och platser av nationell kulturell betydelse.

2. Konventionsstaterna ska vidta ändamålsenliga åtgärder för att personer med funktionsnedsättning ska få möjlighet att utveckla och använda sin kreativa, artistiska och intellektuella förmåga, inte endast i eget intresse utan även för samhällets berikande.
3. Konventionsstaterna ska vidta alla ändamålsenliga åtgärder i enlighet med internationell rätt för att säkerställa att lagar till skydd för immateriella rättigheter inte utgör ett oskäligt eller diskriminerande hinder för tillgång till kulturella produkter för personer med funktionsnedsättning.
4. Personer med funktionsnedsättning ska ha rätt på lika villkor som andra till erkännande av och stöd för sin särskilda kulturella och språkliga identitet, däribland teckenspråk och dövas kultur.
5. För att göra det möjligt för personer med funktionsnedsättning att på lika villkor som andra delta i rekreations- och fritidsverksamhet och idrott, ska konventionsstaterna vidta ändamålsenliga åtgärder för att
 - a) uppmuntra och främja deltagande i största möjliga utsträckning av personer med funktionsnedsättning i allmänt tillgänglig idrottslig verksamhet på alla nivåer,
 - b) säkerställa att personer med funktionsnedsättning har möjlighet att organisera, utveckla och delta i idrott och rekreation som är särskilt anpassade för personer med funktionsnedsättning och i detta syfte uppmuntra erbjudande av ändamålsenlig instruktion, utbildning och resurser på lika villkor som andra,
 - c) säkerställa att personer med funktionsnedsättning har tillgång till idrottsanläggningar, rekreationsanläggningar och turist-anläggningar,
 - d) säkerställa att barn med funktionsnedsättning har lika möjligheter som andra barn att delta i lek, rekreation, fritidsverksamhet och idrott, däribland inom utbildningssystemet, samt
 - e) säkerställa att personer med funktionsnedsättning har tillgång till service av personer och organ som ägnar sig åt att organisera rekreationsverksamhet, turism, fritidsverksamhet och idrott.

Artikel 31 Insamling av statistik och information

1. Konventionsstaterna åtar sig att insamla ändamålsenlig information, däribland statistik och forskningsrön, som gör det möjligt att utforma och genomföra riktlinjer som ger verkan åt denna konvention. Insamlingen och bevarandet av denna information ska
 - a) följa lagligen upprättade garantier, innefattande lagstiftning om dataskydd, för att säkerställa sekretess och respekt för privatlivet hos personer med funktionsnedsättning, samt
 - b) respektera internationellt godtagna normer för skydd av de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna samt de etiska principerna för insamling och användning av statistik.
2. Information som insamlats i enlighet med denna artikel ska brytas ned på ändamålsenligt sätt och användas till att bidra till att bedöma konventionsstaternas genomförande av sina åtaganden enligt denna konvention och att identifiera och bemöta de hinder som personer med funktionsnedsättning ställs inför vid utövandet av sina rättigheter.
3. Konventionsstaterna ska ansvara för att sprida statistiken och säkerställa att den är tillgänglig för personer med funktionsnedsättning och andra personer.

Artikel 32 Internationellt samarbete

1. Konventionsstaterna erkänner betydelsen av internationellt samarbete och dess främjande till stöd för ansträngningar på det nationella planet att förverkliga denna konventions syfte och mål och ska vidta ändamålsenliga och effektiva åtgärder i detta hänseende mellan och bland stater och, i tillämpliga fall, i samarbete med berörda internationella och regionala organisationer och det civila samhället, särskilt organisationer av personer med funktionsnedsättning. Dessa åtgärder kan bl.a. inkludera följande:
 - a) att säkerställa att internationellt samarbete, inklusive internationella utvecklingsprogram, omfattar och är tillgängligt för personer med funktionsnedsättning,

- b) att underlätta och stödja kapacitetsuppbyggnad, bl.a. genom utbyte och delgivning av information, erfarenheter, utbildningsprogram och goda exempel,
 - c) att underlätta samarbete i fråga om forskning och tillgång till vetenskaplig och teknisk kunskap, samt
 - d) att erbjuda ändamålsenlig teknisk och ekonomisk hjälp, däribland genom att underlätta tillgång till och att dela med sig av tillgänglig och stödjande teknik och genom teknologiöverföring.
2. Bestämmelserna i denna artikel ska inte inverka på varje konventionsstats skyldighet att uppfylla sina åtaganden enligt konventionen.

Artikel 33 Nationellt genomförande och övervakning

1. Konventionsstaterna ska i enlighet med sina förvaltningssystem utse en eller flera kontaktpunkter inom regeringen för frågor som gäller genomförandet av denna konvention och ska på lämpligt sätt överväga att inrätta eller utse en samordningsmekanism inom regeringen för att underlätta därtill relaterad verksamhet inom olika sektorer och på olika plan.
2. Konventionsstaterna ska, i enlighet med sitt rättssystem och sitt förvaltningssystem, bibehålla, förstärka, utse eller inom konventionsstaten upprätta en mekanism, inklusive en eller flera oberoende mekanismer enligt vad som finns ändamålsenligt för att främja, skydda och övervaka genomförandet av denna konvention. Vid utseendet eller upprättandet av mekanismen ska konventionsstaterna beakta de principer som hänförs till statusen och funktionen hos de nationella institutionerna för skydd och främjande av de mänskliga rättigheterna.
3. Det civila samhället, särskilt personer med funktionsnedsättning och de organisationer som representerar dem, ska involveras i och fullt ut medverka i övervakningsförfarandet.

Artikel 34 Kommittén för rättigheter för personer med funktionsnedsättning

1. En kommitté för rättigheter för personer med funktionsnedsättning (nedan kallad kommittén) ska upprättas. Den ska utföra sitt uppdrag i enlighet med följande.
2. Vid denna konventions ikraftträdande ska kommittén bestå av tolv experter. Efter ytterligare sextio ratifikationer eller anslutningar till konventionen, ska medlemskapet i kommittén ökas med sex medlemmar och uppnå ett högsta antal av arton medlemmar.
3. Kommitténs medlemmar ska tjänstgöra i sin personliga egenkap och vara moraliskt högtstående personer och erkänt sakkunniga och erfarna inom det område som omfattas av denna konvention. Konventionsstaterna uppmanas att, när de utser sina kandidater, vederbörligen beakta bestämmelsen i artikel 4.3 i denna konvention.
4. Kommitténs medlemmar ska väljas av konventionsstaterna med iakttagande av en rättvis geografisk fördelning, av att olika former av civilisation och de huvudsakliga rättssystemen är företrädade, av en balanserad fördelning mellan kvinnor och män samt av deltagande av experter med funktionsnedsättning.
5. Kommitténs medlemmar ska väljas vid konventionsstatskonferensen genom hemlig omröstning från en förteckning över personer som nominerats av konventionsstaterna bland deras egna medborgare. Vid dessa konferenser, vid vilka två tredjedelar av konventionsstaterna ska utgöra beslutsförmåga, ska personer som valts till kommittén vara de som uppnår det största antalet röster och en absolut majoritet av rösterna av ombud för närvarande och röstande konventionsstater.
6. Det första valet ska genomföras senast sex månader efter dagen för denna konventions ikraftträdande. Senast fyra månader före dagen för varje val, ska Förenta nationernas generalsekreterare skriftligen inbjuda konventionsstaterna att inom två månader inkomma med sina nomineringar. Generalsekreteraren ska därefter upprätta och till konventionsstaterna överlämna en förteckning i alfabetisk ordning över alla nominerade personer med uppgift om vilken konventionsstat som har nominerat dem.

7. Kommitténs medlemmar ska väljas för en tid av fyra år. De ska kunna omväljas en gång. Emellertid ska mandatperioden för de sex av de medlemmar som har valts vid det första valet utlöpa efter två år. Omedelbart efter det första valet, ska namnen på dessa sex medlemmar utses genom lottdragning av ordföranden i en konferens som avses i punkt 5 i denna artikel.
8. Val av sex ytterligare kommittémedlemmar ska hållas vid ordinarie val i enlighet med bestämmelserna i denna artikel.
9. Om en medlem av kommittén avlider eller avsäger sig sitt uppdrag eller förklarar att han eller hon av någon anledning inte längre kan fullgöra sitt uppdrag, ska den konventionsstat som nominerat medlemmen utse en annan expert som har de kvalifikationer och uppfyller de krav som anges i de relevanta bestämmelserna i denna artikel att inneha uppdraget under återstoden av mandatperioden.
10. Kommittén ska anta sin egen arbetsordning.
11. Förenta nationernas generalsekreterare ska ställa nödvändig personal och övriga hjälpmedel till förfogande för att möjliggöra för kommittén att effektivt utföra sitt uppdrag enligt denna konvention samt sammankalla dess första möte.
12. Kommittémedlemmarna ska efter generalförsamlingens godkännande uppbära arvoden från Förenta nationernas medel på sådana villkor som församlingen beslutar med beaktande av betydelsen av kommitténs ansvar.
13. Kommittémedlemmarna ska vara berättigade till de lättnader, privilegier och immuniteter som tillkommer Förenta nationernas utsända sakkunniga enligt tillämpliga bestämmelser i konventionen rörande Förenta nationernas privilegier och immuniteter.

Artikel 35 Konventionsstaternas rapporter

1. Varje konventionsstat ska genom Förenta nationernas generalsekreterare till kommittén avge en fullständig rapport om de åtgärder som den har vidtagit för att verkställa sina skyldigheter enligt denna konvention och om de framsteg den har uppnått i det hänseendet inom två år efter denna konventions ikraftträdande för konventionsstaten i fråga.

2. Därefter ska konventionsstaterna avge påföljande rapporter minst vart fjärde år och vidare när kommittén begär det.
3. Kommittén ska bestämma eventuella riktlinjer för rapporternas innehåll.
4. En konventionsstat som har avgett en heltäckande inledande rapport till kommittén behöver inte i följande rapporter upprepa tidigare lämnad information. Konventionsstaterna uppmanas att vid utformningen av sina rapporter till kommittén använda ett öppet och tydligt förfarande och att på lämpligt sätt beakta bestämmelsen i artikel 4.3 i denna konvention.
5. Rapporterna får innehålla uppgifter om de omständigheter och svårigheter som påverkar i vilken grad skyldigheterna i denna konvention uppfylls.

Artikel 36 Granskning av rapporter

1. Varje rapport ska granskas av kommittén, som ska lämna sådana förslag och allmänna rekommendationer om rapporten som den finner lämpliga och framföra dem till den berörda konventionsstaten. Konventionsstaten får svara med information som den väljer till kommittén. Kommittén får begära ytterligare information från konventionsstater som gäller tillämpningen av denna konvention.
2. Om en konventionsstat är avsevärt försenad med att avge sin rapport, får kommittén påminna konventionsstaten om nödvändigheten av att pröva tillämpningen av denna konvention i den konventionsstaten på grundval av sådan tillförlitlig information som är tillgänglig för kommittén, om rapporten i fråga inte avges inom tre månader efter påminnelsen. Kommittén ska uppmana den berörda konventionsstaten att delta i en sådan prövning. Om konventionsstaten svarar genom att avge rapporten, ska bestämmelserna i punkt 1 i denna artikel tillämpas.
3. Förenta nationernas generalsekreterare ska göra rapporterna tillgängliga för alla konventionsstaterna.
4. Konventionsstaterna ska göra sina rapporter allmänt tillgängliga för allmänheten i sina egna länder och underlätta tillgång till förslagen och de allmänna rekommendationerna om dessa rapporter.

5. Kommittén ska, som den finner lämpligt, till Förenta nationernas fackorgan, fonder och program och andra berörda organ överlämna rapporter från konventionsstaterna för att tillmötesgå en begäran om eller anvisning om behov av teknisk rådgivning eller bistånd jämte kommitténs eventuella synpunkter och rekommendationer om denna begäran eller anvisningar.

Artikel 37 Samarbete mellan konventionsstaterna och kommittén

1. Varje konventionsstat ska samarbeta med kommittén och stödja dess medlemmar i utövandet av deras mandat.
2. I sitt förhållande till konventionsstaterna ska kommittén vederbörligen beakta hur man bäst kan förbättra ländernas möjligheter att tillämpa denna konvention, inklusive genom internationellt samarbete.

Artikel 38 Kommitténs förhållande till andra organ

För att främja en effektiv tillämpning av denna konvention och uppmuntra internationellt samarbete på dess område

- a) ska Förenta nationernas fackorgan och andra FN-organ ha rätt att vara företrädare vid granskningen av tillämpningen av de bestämmelser i denna konvention som faller inom ramen för deras mandat. Kommittén får inbjuda fackorganen och andra behöriga organ som den finner lämpligt att komma med expertråd om tillämpningen av konventionen inom områden som faller inom ramen för deras respektive mandat. Kommittén får uppmana fackorgan och andra FN-organ att avge rapport om tillämpningen av konventionen inom områden som faller inom ramen för deras verksamhet.

- b) Vid utförandet av sina uppgifter ska kommittén på lämpligt sätt rådgöra med andra behöriga organ som upprättats genom internationella fördrag om mänskliga rättigheter för att trygga förenlighet mellan deras riktlinjer för rapportering, förslag och allmänna rekommendationer för att undvika dubblering och överlappning i utförandet av deras uppgifter.

Artikel 39 Kommitténs rapport

Kommittén ska vartannat år rapportera till generalförsamlingen och till Ekonomiska och sociala rådet om sin verksamhet och får lämna förslag och allmänna rekommendationer grundade på granskning av rapporter och information som mottagits från konventionsstaterna. Sådana förslag och allmänna rekommendationer ska ingå i kommitténs rapport tillsammans med eventuella kommentarer från konventionsstaterna.

Artikel 40 Konventionsstatskonferensen

1. Konventionsstaterna ska mötas regelbundet i en konventionsstatskonferens för att behandla frågor som gäller tillämpningen av denna konvention.
2. Senast sex månader efter denna konventions ikraftträdande ska Förenta nationernas generalsekreterare sammankalla en konventionsstatskonferens. Påföljande möten ska sammankallas av Förenta nationernas generalsekreterare vartannat år eller efter konventionsstatskonferensens beslut.

Artikel 41 Depositarie

Förenta nationernas generalsekreterare ska vara depositarie för denna konvention.

Artikel 42 Undertecknande

Denna konvention är öppen för undertecknande av alla stater och av organisationer för regional integration vid Förenta nationernas högkvarter i New York från och med den 30 mars 2007.

Artikel 43 Samtycke till att vara bunden

Denna konvention ska ratificeras av de stater som har undertecknat den och formellt bekräftas av de organisationer för regional integration som har undertecknat den. Konventionen ska stå öppen för anslutning av stater eller organisationer för regional integration som inte har undertecknat konventionen.

Artikel 44 Organisationer för regional integration

1. Med termen organisation för regional integration avses en organisation bildad av suveräna stater i en viss region till vilken dess medlemsstater har delegerat behörighet med avseende på frågor som täcks av denna konvention. Sådana organisationer ska i sina instrument för formellt bekräftande eller anslutning förklara räckvidden av sin behörighet med avseende på frågor som täcks av denna konvention. Därefter ska de underrätta depositarien om varje betydande ändring av räckvidden av deras behörighet.
2. Hänvisningar i texten till konventionsstaterna ska gälla sådana organisationer inom gränserna för deras behörighet.
3. För de syften som avses i artikel 45.1 och artikel 47.2–3 ska instrument deponerade av en organisation för regional integration inte räknas.
4. Organisationer för regional integration får i frågor inom deras behörighet utöva sin rösträtt i konventionsstatskonferensen med det antal röster som är lika med antalet av deras medlemsstater som är konventionsstater. En sådan organisation får inte utöva sin rösträtt om någon av dess medlemsstater utövar sin rösträtt och omvänt.

Artikel 45 Ikraftträdande

1. Denna konvention träder i kraft den trettionde dagen efter deponeringen av det tjugonde ratifikations- eller anslutningsinstrumentet.

2. För varje stat eller organisation för regional integration som ratificerar, formellt bekräftar eller ansluter sig till konventionen efter deponeringen av det tjugonde instrumentet, träder konventionen i kraft den trettionde dagen efter deponeringen av dess instrument.

Artikel 46 Reservationer

1. Reservationer som är oförenliga med denna konventions ändamål och syfte är inte tillåtna.
2. Reservationer får när som helst återtas.

Artikel 47 Ändringar

1. En konventionsstat får föreslå en ändring av denna konvention till Förenta nationernas generalsekreterare. Generalsekreteraren ska översända ändringsförslagen till konventionsstaterna med en begäran om att bli underrättad om huruvida de tillstyrker att en konferens av stater sammankallas för att ta ställning till och besluta om förslagen. Om minst en tredjedel av konventionsstaterna inom fyra månader från dagen för ett sådant meddelande tillstyrker en sådan konferens, ska generalsekreteraren sammankalla konferensen i Förenta nationernas regi. Ändringsförslag som antagits av en majoritet av två tredjedelar av närvarande och röstande konventionsstater ska av generalsekreteraren underställas Förenta nationernas generalförsamling för godkännande och därefter alla konventionsstater för antagande.
2. En ändring som har antagits och godkänts i enlighet med punkt 1 i denna artikel träder i kraft den trettionde dagen efter det att antalet godtagandeinstrument som deponerats uppgår till två tredjedelar av antalet konventionsstater dagen för antagandet av ändringen. Därefter ska ändringen träda i kraft för en konventionsstat den trettionde dagen efter deponeringen av dess godtagandeinstrument. En ändring ska endast vara bindande för de konventionsstater som har godtagit den.
3. Om konventionsstatskonferensen så beslutar med konsensus, ska en ändring som har antagits och godkänts i enlighet med punkt 1, som gäller endast artiklarna 34, 38, 39 och 40 träda i

kraft för alla konventionsstater den trettionde dagen efter det att deponerade godtagandeinstrument har uppnått två tredjedelar av antalet konventionsstater dagen för antagandet av ändringen.

Artikel 48 Uppsägning

En konventionsstat får säga upp denna konvention genom en skriftlig underrättelse till Förenta nationernas generalsekreterare. Uppsägningen träder i kraft ett år efter generalsekreterarens mottagande av underrättelsen.

Artikel 49 Tillgängligt format

Texten i denna konvention ska göras åtkomlig i tillgängliga format.

Artikel 50 Giltiga texter

Denna konventions arabiska, engelska, franska, kinesiska, ryska och spanska texter är lika giltiga.

Till bekräftelse härav har undertecknade, därtill vederbörligen bemyndigade av sina respektive regeringar, undertecknat denna konvention.

Fakultativt protokoll till konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning Antaget den 13 december 2006

De stater som är parter i detta protokoll har kommit överens om följande:

Artikel 1

1. En stat som är part i detta protokoll (protokollspart) erkänner att kommittén för rättigheter för personer med funktionsnedsättning (kommittén) är behörig att ta emot och pröva framställningar från eller för enskilda individer eller grupper av enskilda individer som lyder under dess jurisdiktion och som hävdar att de har blivit utsatta för en kränkning från den ifrågavarande protokollspartens sida av bestämmelserna i konventionen.
2. Framställningar ska inte tas emot av kommittén, om den gäller en konventionsstat, som inte är bunden av detta protokoll.

Artikel 2

Kommittén ska avvisa en framställning i följande fall:

- a) när framställningen är anonym,
- b) när framställningen utgör ett missbruk av rätten att göra sådana framställningar eller är oförenlig med konventionens bestämmelser,

- c) när samma sak redan har prövats av kommittén eller har varit eller är föremål för internationell prövning eller reglering i annan form,
- d) när alla tillgängliga nationella rättsmedel inte har uttömts; såvida inte tillämpningen av rättsmedlen dröjer oskäligt länge eller om rättsmedlen inte kan förväntas vara tillräckligt verkningfulla,
- e) när framställningen är uppenbart ogrundad eller inte tillräckligt styrkt, eller
- f) när de omständigheter som framställningen avser har inträffat innan detta protokoll trädde ikraft för den berörda protokollsparten, om inte dessa omständigheter har fortsatt att råda efter det datumet.

Artikel 3

Med förbehåll för bestämmelserna i artikel 2 i detta protokoll, ska kommittén konfidentiellt underrätta den berörda protokollsparten om alla framställningar som den har mottagit. Inom sex månader ska den berörda staten skriftligen lämna kommittén förklaringar eller uttalanden som klargör saken samt uppgift om de eventuella åtgärder som den har vidtagit.

Artikel 4

1. När som helst efter mottagandet av en framställning och före beslut i sakfrågan, får kommittén begära hos den berörda protokollsparten att den skyndsamt prövar om den ska vidta sådana interimistiska åtgärder som kan vara nödvändiga för att undvika att det uppstår skada som inte kan avhjälpas för den eller dem som har utsatts för den påstådda kränkningen.
2. När kommittén utövar sin behörighet enligt punkt 1 i denna artikel innebär det inte ett ställningstagande i frågan om framställningen kan tas upp till prövning eller hur den ska bedömas i sak.

Artikel 5

Kommittén ska sammanträda inom stängda dörrar när den prövar framställningar enligt detta protokoll. Efter avslutad prövning av en framställning ska kommittén framföra sina eventuella förslag och rekommendationer till den berörda protokollsparten och sökanden.

Artikel 6

1. Om kommittén tar emot tillförlitlig information som utvisar allvarliga eller systematiska kränkningar från en protokollsparts sida av rättigheter som anges i konventionen, ska kommittén uppmana denna protokollspart att samarbeta vid prövningen av informationen och i detta syfte framföra kommentarer om informationen i fråga.
2. Med beaktande av eventuella kommentarer som har framförts av den berörda protokollsparten och annan tillförlitlig information som den har tillgång till, får kommittén utse en eller flera av sina medlemmar att genomföra en undersökning och att brådska och rapportera till kommittén. När det är befogat och med protokollspartens samtycke, får undersökningen innefatta ett besök i protokollspartens territorium.
3. Efter att ha granskat resultaten av en sådan undersökning, ska kommittén överlämna dessa resultat till den berörda protokollsparten tillsammans med sina eventuella kommentarer och rekommendationer.
4. Den berörda protokollsparten ska inom sex månader efter att kommittén ha mottagit resultaten, kommentarerna och rekommendationerna lämna sina kommentarer till kommittén.
5. En sådan undersökning ska genomföras förtroligt och protokollspartens medverkan ska begäras i alla skeden av förfarandet.

Artikel 7

1. Kommittén får uppmana den berörda protokollsparten att i sin rapport enligt artikel 35 i konventionen ta med närmare uppgifter om eventuella åtgärder som den har vidtagit som reaktion på en undersökning som har gjorts enligt artikel 6 i detta protokoll.
2. Om så behövs, får kommittén efter utgången av den tid om sex månader som avses i artikel 6.4 uppmana den berörda protokollsparten att informera den om de åtgärder som vidtagits som reaktion på undersökningen.

Artikel 8

Varje protokollspart får vid undertecknandet, ratifikationen eller anslutningen till detta protokoll förklara att den inte erkänner kommitténs behörighet enligt artiklarna 6 och 7.

Artikel 9

Förenta nationernas generalsekreterare ska vara depositarie för detta protokoll.

Artikel 10

Detta protokoll ska stå öppet för undertecknande av alla stater och av organisationer för regional integration vid Förenta nationernas högkvarter i New York från och med den 30 mars 2007.

Artikel 11

Detta protokoll ska ratificeras av de stater som har undertecknat det och som har ratificerat eller anslutit sig till konventionen. Det ska formellt bekräftas av de organisationer för regional integration som har formellt bekräftat eller anslutit sig till konventionen.

Protokollet ska stå öppet för anslutning av stater eller organisationer för regional integration som har ratificerat, formellt bekräftat eller anslutit sig till konventionen men som inte har undertecknat detta protokoll.

Artikel 12

1. Med termen organisation för regional integration avses en organisation bildad av suveräna stater i en viss region till vilken dess medlemsstater har delegerat behörighet med avseende på frågor som täcks av konventionen och av detta protokoll. Sådana organisationer ska i sina instrument för formellt bekräftande eller anslutning förklara räckvidden av sin behörighet med avseende på frågor som täcks av konventionen och av detta protokoll. Därefter ska de underrätta depositarien om varje betydande ändring av räckvidden av deras behörighet.
2. Hänvisningar i texten till ”protokollspart” ska gälla sådana organisationer inom gränserna för deras behörighet.
3. För de syften som avses i artikel 13.1 och artikel 15.2 ska instrument deponerade av en organisation för regional integration inte räknas.
4. Organisationer för regional integration får i frågor inom deras behörighet utöva sin rösträtt vid partsmötet med det antal röster som är lika med antalet av deras medlemsstater som är protokollsparter. En sådan organisation får inte utöva sin rösträtt om någon av dess medlemsstater utövar sin rösträtt och omvänt.

Artikel 13

1. Med förbehåll för konventionens ikraftträdande, ska detta protokoll träda i kraft den trettionde dagen efter deponeringen av det tionde ratifikations- eller anslutningsinstrumentet.
2. För varje stat eller organisation för regional integration som ratificerar, formellt bekräftar eller ansluter sig till detta protokoll efter deponeringen av det tionde instrumentet, träder protokollet i kraft den trettionde dagen efter deponeringen av statens eller organisationens instrument.

Artikel 14

1. Reservationer som är oförenliga med detta protokolls ändamål och syfte är inte tillåtna.
2. Reservationer får när som helst återtas.

Artikel 15

1. En protokollspart får föreslå en ändring i detta protokoll till Förenta nationernas generalsekreterare. Generalsekreteraren ska översända ändringsförslagen till protokollsparterna med en begäran om att bli underrättad om de tillstyrker att ett möte av stater sammankallas för att ta ställning till och besluta om förslagen. Om minst en tredjedel av protokollsparterna inom fyra månader från dagen för ett sådant meddelande tillstyrker ett sådant möte, ska generalsekreteraren sammankalla mötet i Förenta nationernas regi. Ändringsförslagen som har antagits av en majoritet av två tredjedelar av närvarande och röstande protokollsparter ska av generalsekreteraren underställas Förenta nationernas generalförsamling för godkännande och därefter alla protokollsparter för antagande.
2. En ändring som har antagits och godkänts i enlighet med punkt 1 i denna artikel träder i kraft den trettionde dagen efter det att antalet godtagandeinstrument som deponerats uppgår till två tredjedelar av antalet protokollsparter dagen för antagandet av ändringen. Därefter ska ändringen träda i kraft för en protokollspart den trettionde dagen efter deponeringen av dess godtagandeinstrument. En ändring ska endast vara bindande för de protokollsparter som har godtagit den.

Artikel 16

En protokollspart får säga upp detta protokoll genom en skriftlig underrättelse till Förenta nationernas generalsekreterare. Uppsägningen träder i kraft ett år efter generalsekreterarens mottagande av meddelandet.

Artikel 17

Texten i detta protokoll ska göras åtkomlig i tillgängliga format.

Artikel 18

Detta protokolls arabiska, engelska, franska, kinesiska, ryska och spanska texter är lika giltiga.

Till bekräftelse härav har undertecknade, därtill vederbörligen bemyndigade av sina respektive regeringar, undertecknat detta protokoll.

Principles relating to the Status of National Institutions (The Paris Principles)

Adopted by General Assembly resolution 48/134 of 20 December 1993

Competence and responsibilities

1. A national institution shall be vested with competence to promote and protect human rights.
2. A national institution shall be given as broad a mandate as possible, which shall be clearly set forth in a constitutional or legislative text, specifying its composition and its sphere of competence.
3. A national institution shall, inter alia, have the following responsibilities:
 - a) To submit to the Government, Parliament and any other competent body, on an advisory basis either at the request of the authorities concerned or through the exercise of its power to hear a matter without higher referral, opinions, recommendations, proposals and reports on any matters concerning the promotion and protection of human rights; the national institution may decide to publicize them; these opinions, recommendations, proposals and reports, as well as any prerogative of the national institution, shall relate to the following areas:
 - i) Any legislative or administrative provisions, as well as provisions relating to judicial organizations, intended to preserve and extend the protection of human rights; in that connection, the national institution shall examine the legislation and administrative

provisions in force, as well as bills and proposals, and shall make such recommendations as it deems appropriate in order to ensure that these provisions conform to the fundamental principles of human rights; it shall, if necessary, recommend the adoption of new legislation, the amendment of legislation in force and the adoption or amendment of administrative measures;

- ii) Any situation of violation of human rights which it decides to take up;
- iii) The preparation of reports on the national situation with regard to human rights in general, and on more specific matters;
- iv) Drawing the attention of the Government to situations in any part of the country where human rights are violated and making proposals to it for initiatives to put an end to such situations and, where necessary, expressing an opinion on the positions and reactions of the Government;
- b) To promote and ensure the harmonization of national legislation, regulations and practices with the international human rights instruments to which the State is a party, and their effective implementation;
- c) To encourage ratification of the above-mentioned instruments or accession to those instruments, and to ensure their implementation;
- d) To contribute to the reports which States are required to submit to United Nations bodies and committees, and to regional institutions, pursuant to their treaty obligations and, where necessary, to express an opinion on the subject, with due respect for their independence;
- e) To cooperate with the United Nations and any other organization in the United Nations system, the regional institutions and the national institutions of other countries that are competent in the areas of the protection and promotion of human rights;
- f) To assist in the formulation of programmes for the teaching of, and research into, human rights and to take part in their execution in schools, universities and professional circles;

- g) To publicize human rights and efforts to combat all forms of discrimination, in particular racial discrimination, by increasing public awareness, especially through information and education and by making use of all press organs.

Composition and guarantees of independence and pluralism

1. The composition of the national institution and the appointment of its members, whether by means of an election or otherwise, shall be established in accordance with a procedure which affords all necessary guarantees to ensure the pluralist representation of the social forces (of civilian society) involved in the protection and promotion of human rights, particularly by powers which will enable effective cooperation to be established with, or through the presence of, representatives of:
 - a) Non-governmental organizations responsible for human rights and efforts to combat racial discrimination, trade unions, concerned social and professional organizations, for example, associations of lawyers, doctors, journalists and eminent scientists;
 - b) Trends in philosophical or religious thought;
 - c) Universities and qualified experts;
 - d) Parliament;
 - e) Government departments (if these are included, their representatives should participate in the deliberations only in an advisory capacity).
2. The national institution shall have an infrastructure which is suited to the smooth conduct of its activities, in particular adequate funding. The purpose of this funding should be to enable it to have its own staff and premises, in order to be independent of the Government and not be subject to financial control which might affect its independence.
3. In order to ensure a stable mandate for the members of the national institution, without which there can be no real independence, their appointment shall be effected by an official act which shall establish the specific duration of the mandate. This mandate may be renewable, provided that the pluralism of the institution's membership is ensured.

Methods of operation

Within the framework of its operation, the national institution shall:

- a) Freely consider any questions falling within its competence, whether they are submitted by the Government or taken up by it without referral to a higher authority, on the proposal of its members or of any petitioner,
- b) Hear any person and obtain any information and any documents necessary for assessing situations falling within its competence;
- c) Address public opinion directly or through any press organ, particularly in order to publicize its opinions and recommendations;
- d) Meet on a regular basis and whenever necessary in the presence of all its members after they have been duly concerned;
- e) Establish working groups from among its members as necessary, and set up local or regional sections to assist it in discharging its functions;
- f) Maintain consultation with the other bodies, whether jurisdictional or otherwise, responsible for the promotion and protection of human rights (in particular, ombudsmen, mediators and similar institutions);
- g) In view of the fundamental role played by the non-governmental organizations in expanding the work of the national institutions, develop relations with the non-governmental organizations devoted to promoting and protecting human rights, to economic and social development, to combating racism, to protecting particularly vulnerable groups (especially children, migrant workers, refugees, physically and mentally disabled persons) or to specialized areas.

Additional principles concerning the status of commissions with quasi-jurisdictional competence

A national institution may be authorized to hear and consider complaints and petitions concerning individual situations. Cases may be brought before it by individuals, their representatives, third parties, non-governmental organizations, associations of trade unions

or any other representative organizations. In such circumstances, and without prejudice to the principles stated above concerning the other powers of the commissions, the functions entrusted to them may be based on the following principles:

- a) Seeking an amicable settlement through conciliation or, within the limits prescribed by the law, through binding decisions or, where necessary, on the basis of confidentiality;
- b) Informing the party who filed the petition of his rights, in particular the remedies available to him, and promoting his access to them;
- c) Hearing any complaints or petitions or transmitting them to any other competent authority within the limits prescribed by the law;
- d) Making recommendations to the competent authorities, especially by proposing amendments or reforms of the laws, regulations and administrative practices, especially if they have created the difficulties encountered by the persons filing the petitions in order to assert their rights.

Statens offentliga utredningar 2009

Kronologisk förteckning

1. En mer rättssäker inhämtning av elektronisk kommunikation i brottsbekämpningen. Ju.
2. Nya nät för förnybar el. N.
3. Ransonering och prisreglering i krig och fred. Fö.
4. Sekretess vid anställning av myndighetschefer. Fi.
5. Säkerhetskopiors rättsliga status. Ju.
6. Återkrav inom välfärdssystemen. – Förslag till lagstiftning. Fi.
7. Den svenska administrationen av jordbruksstöd. Jo.
8. Trygg med vad du äter – nya myndigheter för säkra livsmedel och hållbar produktion. Jo.
9. Säkerhetskontroller vid fullmäktige- och nämndsammanträden. Fi.
10. Miljöprocessen. M.
11. En nationell cancerstrategi för framtiden. S.
12. Skatt i retur. Fi.
13. Effektiviteten i Kriminalvårdens lokal-försörjning. Ju.
14. Grundlagsskydd för digital bio och andra yttrandefrihetsrättsliga frågor. Ju.
15. Kraftsamling!
– museisamverkan ger resultat.
+ Bilagor. Ku.
16. Betänkande av Kulturutredningen.
Grundanalys
Förnyelseprogram
Kulturpolitikens arkitektur. Ku.
17. Kommunal kompetenskatalog.
En problemorientering. Ju.
18. Två rapporter till Grundlagsutredningen.
Ju.
19. Aktiv väntan – asylökande i Sverige. Ju.
20. Mer järnväg för pengarna. N.
21. Redovisning av kommunal medfinansiering. Fi.
22. En ny alkohollag. S.
23. Olovlig tobaksförsäljning. S.
24. De statliga beställarfunktionerna och anläggningsmarknaden. N.
25. Samordnad kommunstatistik för styrning och uppföljning. Fi.
26. Det växande vattenbrukslandet. Jo.
27. Ta klass. U.
28. Stärkt stöd för studier – tryggt, enkelt och flexibelt. + Bilagor. U.
29. Fritid på egna villkor. IJ.
30. Skog utan gräns? Jo.
31. Effektiva transporter och samhällsbyggande – en ny struktur för sjö, luft, väg och järnväg. N.
32. Socialtjänsten. Integritet – Effektivitet. S.
33. Skatterabatt på aktieförvärv och vinstutdelningar. Fi.
34. Förenklingar i aktiebolagslagen m.m. Ju.
35. Moderna hyreslagar. Ju.
36. Främja, Skydda, Övervaka
– FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. IJ.

Statens offentliga utredningar 2009

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

- En mer rättssäker inhämtning av elektronisk kommunikation i brottsbekämpningen. [1]
Säkerhetskopiers rättsliga status. [5]
Effektiviteten i Kriminalvårdens lokalförsörjning. [13]
Grundlagsskydd för digital bio och andra yttrandefrihetsrättsliga frågor. [14]
Kommunal kompetenscatalog.
En problemorientering. [17]
Två rapporter till Grundlagsutredningen. [18]
Aktiv väntan – asylsökande i Sverige. [19]
Förenklingar i aktiebolagslagen m.m. [34]
Moderna hyreslagar. [35]

Försvarsdepartementet

- Ransonering och prisreglering i krig och fred. [3]

Socialdepartementet

- En nationell cancerstrategi för framtiden. [11]
En ny alkohollag. [22]
Olovlig tobaksförsäljning. [23]
Socialtjänsten. Integritet – Effektivitet. [32]

Finansdepartementet

- Sekretess vid anställning av myndighetschefer. [4]
Återkrav inom välfärdssystemen.
– Förslag till lagstiftning. [6]
Säkerhetskontroller vid fullmäktige- och nämndsammanträden. [9]
Skatt i retur. [12]
Redovisning av kommunal medfinansiering. [21]
Samordnad kommunstatistik för styrning och uppföljning. [25]
Skatterabatt på aktieförvärv och vinstutdelningar. [33]

Utbildningsdepartementet

- Ta klass. [27]
Stärkt stöd för studier – tryggt, enkelt och flexibelt. + Bilagor. [28]

Jordbruksdepartementet

- Den svenska administrationen av jordbruksstöd. [7]
Trygg med vad du äter – nya myndigheter för säkra livsmedel och hållbar produktion. [8]
Det växande vattenbrukslandet. [26]
Skog utan gräns? [30]

Miljödepartementet

- Miljöprocessen. [10]

Näringsdepartementet

- Nya nät för förnybar el. [2]
Mer järnväg för pengarna. [20]
De statliga beställarfunktionerna och anläggningsmarknaden. [24]
Effektiva transporter och samhällsbyggande – en ny struktur för sjö, luft, väg och järnväg. [31]

Integrations- och jämställdhetsdepartementet

- Fritid på egna villkor. [29]
Främja, Skydda, Övervaka
– FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. [36]

Kulturdepartementet

- Kraftsamling!
– museisamverkan ger resultat. + Bilagor. [15]
Betänkande av Kulturutredningen.
Grundanalys
Förnyelseprogram
Kulturpolitikens arkitektur. [16]